

**T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
GÜZEL SANATLAR ENSTİTÜSÜ
SANAT VE TASARIM ANASANAT DALI**

**AZERBAYCAN MİLLİ BİLİMLER AKADEMİSİ'NDE
M-156 NUMARADA KAYITLI OLAN EL YAZMA ESER:
NİZAMİ GENCEVİ'NİN "HAMSE" Sİ**

ZARİFA ALİHANOVA

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Danışman
Prof. Dr. Abdullah KARAÇAĞ**

ANTALYA – 2019

**T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
GÜZEL SANATLAR ENSTİTÜSÜ
SANAT VE TASARIM ANASANAT DALI**

**AZERBAYCAN MİLLİ BİLİMLER AKADEMİSİ'NDE
M-156 NUMARADA KAYITLI OLAN EL YAZMA ESER:
NİZAMİ GENCEVİ'NİN "HAMSE" Sİ**

ZARİFA ALİHANOVA

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Danışman
Prof. Dr. Abdullah KARAÇAĞ**

ANTALYA – 2019



T. C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
Güzel Sanatlar Enstitüsü Müdürlüğü



BİLİMSEL ETİK SAYFASI

Bu tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadarki bütün süreçlerde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

...../...../.....

Zarifa ALİKHANOVA

İmzası

TEZ KABUL FORMU



TEŞEKKÜR

Bu çalışmayı yapmam konusunda beni yönlendiren, tezi hazırlamaya başladığım andan, geçen sürecin tüm aşamalarında desteğini benden esirgemeyen, danışmanım ve değerli hocam Prof. Dr. Abdullah KARAÇAĞ`a sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Tez süresince değerli bilgileriyle yol gösteren ve üslup belirleme aşamasında görüşlerini bizimle paylaşma lütfunda bulunan hocam Lokman TAY`A teşekkürlerimi sunarım.

M-156 Numaralı “Hamse”nin orijinal nüshasına ulaşmakta büyük yardımını olan Bakü Yunus Emre Enstitüsü Müdürü Doç. Dr. Cihan DEMİR`e, M.Nizami El Yazmaları Enstitüsü`nde araştırma yapmakda destek olan Enstitüt Müdürü Prof. Teymur KARİMLİ`ye ,el yazmanın detaylı araştırmasını yapmakta yardımcı olan Hijyen ve Restorasyon Laboratuvarı Müdürü Zaur ORUCOV`a, kaynaklara ulaşmakta, yabancı dilden kaynakları türkçeye çevirmekte ve zorlandığım diğer konularda bana destek olan arkadaşlarım Ufuk AYGÜN`e, İlkin ALİYEV`e, Asuman İNCE`ye, Soner PULAN`a teşekkürlerimi sunarım.

Zarifa ALİKHANOVA

Antalya-2019



T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
Güzel Sanatlar Enstitüsü Müdürlüğü



Öğrencinin	Adı Soyadı	Zarifa Alihanova
	Numarası	20145307010
	Anasanat Dalı	Sanat ve Tasarım
	Danışmanı	Prof. Dr. Abdullah KARAÇAĞ
Tezin Adı	Azerbaycan Milli Bilimler Akademisi`nde M – 156 Numrada Kayıtlı Olan El Yazma Eser: Nizami Gencevi`nin “Hamse”si.	

ÖZ

XVIII. yüzyılın ikinci yarısına ait olan isimleri bilinmeyen farklı katipler tarafından yazılmış M-156 numaralı “Hamse” nüshasıdır. Eser bugün Bakü’de Nizami Gencevi’nin adını taşıyan El Yazmaları Enstitüsünün kütüphanesinde bulunmaktadır.

El yazmada İsfahan ve Tebriz minyatür mektebine ait toplamda 48 minyatür bulunmaktadır. Eserin dijital versiyonu yoktur. M-156 Numaralı “Hamse” Bakü’de El Yazmaları Enstitüsünde incelenmiştir. Üç ana bölümden oluşmuş bu tezde “Hamse”nin yüzlerle nüshası bulunma yerleri ve detaylı bilgi listesi M-156 numaralı “Hamse”de bulunan minyatür ve tezhip listesi gösterilmiş, ana bölümlerinde ise ilk olarak yazarın hayatı ve edebi kişiliği ile ilgili açıklama verilmiştir. İkinci bölümde “Hamse” ye dahil olan 5 eser hakkında özet geçilmiştir. Üçüncü bölümde Azerbaycan Milli Bilimler Akademisinin El Yazmaları Enstitüsünde bulunan “Hamseler” ilgili genel bilgi verilmiştir ve tez konusu M-156 Numaralı “Hamse” nüshasını cildi, ölçüleri minyatürleri detaylı incelemek el yazmanın tamamlanmasını yapmıştır.

Çalışmanın son bölümünde varılan sonuç ve burada kullanılan kaynakların açık künyesi verilmiş ve özgeçmiş eklenmiştir.

Anahtar kelimeler: Nizami Gencevi, Hamse, Minyatür, cilt



T.R.
AKDENİZ UNIVERSITY
Institute of Fine Arts



Student	Name Surname	Zarifa ALIKHANOVA
	Number	20145307010
	Department	Art and Design
	Advisor	Prof. Dr. Abdullah KARACAG
Thesis Name		Manuscript Registered With The Number M – 156 In The Azerbaijan National Academy of Sciences: Nizami Ganjavi`s “Khamse”.

ABSTRACT

It is a copy of “Hamse M numbered M-156 written by different nameless clerks that is belonging to the second half of the 18th century.

The work is now in the library of the Institute of Manuscripts in Baku, named after Nizami Ganjavi.

In the manuscript, there are 48 miniatures which belong to Isfahan and Tabriz miniature schools. There is no digital version of the work. No. M-156 “Hamse” was studied at the Institute of Manuscripts in Baku. In this thesis, which consists of three main chapters, hundreds of copies of Hamse, their locations, and detailed list are added. The list of miniatures and illumination in M-156 “Hamse” is shown and in the main sections, firstly the explanation of the author's life and literary personality is given. In the second part, there were give summaries of 5 works which were included in “Hamse”. In the third chapter, general information is given about the all "Hamse"s which exists in the Institute of Manuscripts of Azerbaijan National Academy of Sciences. The size of the “Hamse” copy numbered M-156 and the miniatures of the thesis were examined in detail and the manuscript was completed.

There were added the result we come, the open identification of sources and profile at the last part.

Keywords: Nizami Ganjavi, Hamse, Miniature, Hardcover

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİK SAYFASI	i
TEZ KABUL FORMU	ii
TEŞEKKÜR	iii
ÖZ	iv
ABSTRACT	v
GÖRSELLER LİSTESİ	viii
1. GİRİŞ	1
2. BÖLÜM- NİZAMİ GENCEVİ	3
2.1. Gencevi'nin Hayatı	3
2.2. Nizami'nin Edebi Kişiliği	5
3. BÖLÜM: NİZAMİ'NİN HAMSESİ	6
3.1. Mehzenul –Esrar (Sırlar Hazinesi)	6
3.2. Heft Peyker (Yedi Güzel)	7
3.3. Leyla ve Mecnun	9
3.4. Hüsrev ve Şirin	10
3.5. İskendername	11
4. BÖLÜM: AZERBYCAN MİLLİ BİLİMLER AKADEMİSİ'NDE M – 156 NUMARADA KAYITLI OLAN EL YAZMA ESER: NİZAMİ'NİN HAMSESİ	14
4.1. Cilt sanatı ve M – 156 Numaralı Hamsenin Cildi	18
4.2. Azerbaycanda Minyatür sanatı ve M – 156 Numaralı Hamsenin Minyatür ve Tezhip Uslubu	24
4.2.1. Tebriz Okulu Minyatür ve Tezhipleri	27
4.2.2. İsfahan Okulu Minyatür ve Tezhipleri	28
4.3. AMEA El Yazmalar Enstitüsü ve “Hamse”ler	28
5. BÖLÜM: UYGULAMA	33
6. SONUÇ	35
KAYNAKÇA	37
EKLER	40
Ek-1. Görseller: M – 156 Nolu “Hamse” El Yazması'nın Minyatür ve Tezhipler Listesi	40
Ek-2. Dünyada Bulunan “Hamse” Nushalarının Listesi	97
ÖZGEÇMİŞ	129



GÖRSELLER LİSTESİ

Görsel. 1: Azerbaycan Milli İlimler Akademisinde bulunan Hamse M -156.....	14
Görsel. 2: Eserin girişinde minyatür için bırakılmış, mühürlenmiş sayfanın üst kısmı	15
Görsel. 3: Dört sütunda yazılmış ve altın, siyah çizgilerle çerçevelenmiş minyatürsüz “Sırlar Hazinesi”	16
Görsel. 4: “Hamse” M- 156 cildi	21
Görsel. 5: M – 156 numaralı Hamse`nin yeni cildinde mücellidin imzası	22
Görsel. 6: M – 156, orijinal Hamse nüshası.....	23
Görsel. 7: M - 156 numaralı nüshanın sertapı.....	24
Görsel. 8: Laleli Ebru üzerinde Tezhip çalışması.....	33
Görsel. 9: M -156 numaralı “Hamse”den tezhip ve minyatür desenleri.....	40
Görsel. 10: M -156 numaralı “Hamse”den tezhip desenleri	41
Görsel. 11: M -156 numaralı “Hamse”den tezhip desenleri	42
Görsel. 12: M -156 numaralı “Hamse”den tezhip desenleri	43
Görsel. 13: Hamse üz kapak yenilenmiş cilt kapağı	44
Görsel. 14: “Sırlar Hazinesi” ,yazı “Hamse-i Nezami”	45
Görsel. 15: “Sırlar Hazinesi” iç sayfa XVIII yüzyıl.	46
Görsel. 16: “Sırlar Hazinesi”. Başlık ters yazı ile yazılmış “Bismillahirrahmanirrahim”	47
Görsel. 17: “Sırlar hazinesi” son sayfa	48
Görsel. 18: “Hüsrev ve Şirin”. Giriş. Tezhipli sarlevha. Ters yazı ile yazılmış “Bismillahirrahmanirrahim”	49
Görsel. 19: “Hüsrev ve Şirin”. Ferhat ve Hüsrev`in görüş sahnesi	50
Görsel. 20: “Hüsrev ve Şirin”. Şirin Ferhat`ın yaptığı süt kanalına gidiyor.....	51
Görsel. 21: “Hüsrev ve Şirin”. Ferhat ve Şirin`in buluşması.....	52
Görsel. 22: “Hüsrev ve Şirin”. Hüsrev Şirin`in yıkanmasını izliyor	53
Görsel. 23: “Hüsrev ve Şirin”. Hüsrev ve Şirin`in avda buluşması.....	54
Görsel. 24: “Hüsrev ve Şirin”. Hüsrev ve Şirin çougan oynu oynuyor. (atlarda polo)	55
Görsel. 25: “Hüsrev ve Şirin”. Hüsrevle Şirin`in baş-başa ilk görüşü.....	56
Görsel. 26: “Hüsrev ve Şirin”. Şirin Ferhatla görüşe hazırlanıyor	57

Görsel. 27: “Hüsrev ve Şirin” Ferhat Şirin`in görüşüne geliyor.....	58
Görsel. 28: “Hüsrev ve Şirin”. Ferhat Şirini kurtarıyor	59
Görsel. 29: “Hüsrev ve Şirin”. Ferhat`ın ölümü	60
Görsel. 30: “Hüsrev ve Şirin”. Hüsrev Şirin`in kalesinin önünde	61
Görsel. 31: “Hüsrev ve Şirin”. Hüsrev süt kanalının yanında	62
Görsel. 32: “Hüsrev ve Şirin”. Hüsrev Barbed`in musikisini dinliyor	63
Görsel. 33: “Hüsrev ve Şirin”. Hüsrevle Şirin`in musiki meclisi	64
Görsel. 34: “Hüsrev ve Şirin”. Hüsrev ve Şirin evlilik yatağında	65
Görsel. 35: “Yedi Güzel” giriş. Dibace (Mukaddime): “Bismillahirrehmanirrahim” yazısı	66
Görsel. 36: “Yedi Güzel”. Dörtte bir tekrarlanan simetri esasına yapılmış halkar çerçeve deseni	67
Görsel. 37: “Yedi Güzel”. Behram yedi kızın resimlerine bakıyor	68
Görsel. 38: “Yedi Güzel”. Behram babasının ölüm haberini alıyor	69
Görsel. 39: “Yedi Güzel”. Behram`ın babasının ölümü	70
Görsel. 40: “Yedi Güzel”. Simnar`un tanımı ve Heveren kulesinin yapımı.....	71
Görsel. 41: “Yedi Güzel”. Behram`ın ava çıkması	72
Görsel. 42: “Yedi Güzel”. Behram`ın tek yatla aslan ve ceylanı öldürmesi.....	73
Görsel. 43: “Yedi Güzel”. Behram ve ejderha.....	74
Görsel. 44: “Yedi Güzel”. Yedi güzel ve yedi hikaye	75
Görsel. 45: “Yedi Güzel”. Behram`ın İran topraklarına savaş açması	76
Görsel. 46: “Yedi Güzel”. Behram`a İrandan mektup	77
Görsel. 47: “Yedi Güzel”. Behram danışıyor	78
Görsel. 48: “Yedi Güzel”. Behram`ın İranlılara cevabı.....	79
Görsel. 49: “Yedi Güzel”. Beham`ın iki aslan arasından tacı alması	80
Görsel. 50: “Yedi Güzel”. Behram`ın padişahlığı. Behram tahta.....	81
Görsel. 51: “Yedi Güzel”. Kuraklık yılı	82
Görsel. 52: “Yedi Güzel”. Behram misafir gidiyor	83
Görsel. 53: “Yedi Güzel”. Çin halkının savaş başlatması ve Behram Gur`un zafer kazanması.....	84
Görsel. 54: “Yedi Güzel”. Yedi güzel ve yedi hikaye	85
Görsel. 55: “Yedi Güzel”. Behram yedi iklim kızını seviyor	86

Görsel. 56: “Yedi Güzel”. Renkli halkar çerçeve deseni	87
Görsel. 57: “Yedi Güzel”. Beharam padişah kızı ile kırmızı kulede	88
Görsel. 58: “Yedi Güzel”. Beharam padişah kızı ile firuzeyi kulede	89
Görsel. 59: “Yedi Güzel”. Beharam padişah kızı ile sarı kulede	90
Görsel. 60: “Yedi Güzel”. Beharam padişah kızı ile beyaz kulede	91
Görsel. 61: “Yedi Güzel”. Behram ve ağaçtan asılmış ölü köpek	92
Görsel. 62: “Yedi Güzel”. Behram Gur`ün çobanla sohbeti	93
Görsel. 63: “Yedi Güzel”. Son sayfa	94
Görsel. 64: “Leyla ve Mecnun”. Giriş yazısı “Bismillahirrahmanirrahim”	95
Görsel. 65: “İskendername”. Giriş yazısı “Bismillahirrahmanirrahim”	96

1. GİRİŞ

Konumun tanımı: Çalışmamız Azerbaycan Milli Bilimler Akademisinin Nizami Gencevi El Yazmalar Enstitüsünde yapılmış M – 156 numarada kayıtlı olan Nizaminin 308 yapraktan oluşan “Hamse” nüshasıdır.

Çalışmanın amacı, kapsamı ve yöntemi

İsimleri belli olmayan katipler tarafından farklı dönemlerde yazılmış nüshanın en eski eseri XVI. yüzyılda, diğerleri ise XVIII. yüzyılın ikinci yarısında yazıldığı tahmin edilmektedir. Toplamda 43 minyatür içeren el yazma 27 Tebriz ve 16 İsfahan mektebinin minyatürlerinden ibarettir.

Çalışmamız giriş, Hamse nüshası listesi ve minyatür listesi hariç üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm eserin müellifi Nizami Gencevi kimliği ve Hamse başlığı altında ele alınmıştır. İkinci bölümde Hamsedeki minyatür ve tezhipler kataloğu sunulmuştur. Üçüncü bölüm de el yazmanın değerlendirilmesi yazılmıştır. Dördüncü bölümde ise uygulama yapılarak teze eklenmiştir. Bu esas bölümler dışında sonuç ve kaynakça kısımları da burada yer almaktadır.

Bu tezi yazmakta amacım özgün bir çalışma yapmaktır. Konum dünyaca ünlü Hamse olsada, M – 156 numaralı “Hamse” ile ilgili daha önce hiç bir çalışma yapılmamıştır. Bu çalışmada M – 156 numarada kayıtlı olan el yazma eser Nizami Gencevi Hamsesinin cildi, minyatürleri ile paralel olarak bu Türk İslam sanatlarının gelişme dönemi de araştırılmıştır.

Konu ile ilgili olarak öncelikle literatür araştırılması tapılmıştır. Çeşitli yayınlarda Hamse ile ilgili kimisi minyatüründen, kimisi cildinden, kimisi tezhibinden genel olarak bahsetmiştir. Bu yayınların bir kısmı Azerbaycan dilinde, daha büyük kısmı ise Rus dilinde yazılmıştır. M – 156 numaralı Hamse konusunda çok ciddi kapsamlı çalışmalara ulaşılmamıştır ve bu sebepten yapılmış araştırma önemli bir yer tutmaktadır. Elde edilen kaynaklardan sonra Azerbaycan Milli Bilimler Akademisinin El Yazmalar Enstitüsüne gidilmiştir ve M – 156 numaralı Hamsenin orijinal nüshası buradaki yetkililerin beraberinde incelenmiştir. Nüshanın cildini yenilenmiş mücellit Zaur Orucovla görüşülmüş, Hamsenin eski ve yeni cildi

ile ilgili önemli detaylı bilgilere ulaşılmıştır. Yeni cildi yaparken mücellitin kullandığı teknik ve malzemelerle ilgili bilgi alınmıştır.

Literatür taraması yaparken D. V. Kahramanov, K. G. Allahyarovun “Nizami Gencevi Eserlerinin El Yazmaları Dünya Hazinesinde”, K. Keromovun “Nizami Gencevi Hamse Minyatürleri”, R. Efendi “Azerbaycan İncesanatı “ isimli kitaplardan faydalanılmıştır. Gönül Bozoğlunun 2006 tarihli “Süleymaniyye ” kütüphanesi Halet Efendi 220 Numaralı Hamse-i Nizaminin minyatürleri” ve Pelin Filizin 2007 tarihli “Süleymaniyye Kütüphanesi Halet Efendi 376 Numaralı Hamse-i Nizaminin Minyatürleri” konusunda olan Yüksek Lisans tezleri incelenmiştir. Bunların dışında cilt, minyatür ve tezhip Türk İslam sanatları ile ilgili çok sayıda basılı ve internet kaynakları okunup incelenerek kaynakçada açık künyesi ile yer almıştır.

2. BÖLÜM: NİZAMİ GENCEVİ

2.1. Gencevi'nin Hayatı

Nizam Gencevi (tam adı Nizami Ebu Muhammed İlyas Yusuf), Nizami mahlası ile tanınmış Azerbaycanlı şair ve düşünürdür. Orta Doğu'nun en büyük şairlerinden biri; Farsça dil edebiyatının en önde gelen isimlerinden biri olarak, Farsça destan edebiyatının en büyük şairi kabul edilir. Nizami Gencevi, Gence şehrinde doğmuş ve burada vefat etmiştir. Gencevi'nin hayatı hakkında çok az bilgi vardır. Sadece eserlerinden yola çıkarak hakkında bilgi sahibi olunmaktadır. Tam olarak şairin ne zaman doğduğu bilinmemektedir, ancak 1141'de, 17-22 Ağustos tarihleri arasında doğduğu tarih olarak kabul edilir (İbrahimova ve Misirova, 2012, s.9). Nizami'nin doğduğu yer hakkında kesin bir bilgi yoktur. Bunun Gom (Kum) şehri olduğu (İran'ın orta kısımları), ancak Orta çağda yazılan kaynakların çoğu şairin doğum yerinin Gence şehri olduğunu nakletmektedir. Günümüzde Nizami'nin babasının Kum'da doğduğu, kendisinin ise Gence'de doğduğu düşünülmektedir (İbrahimova ve Misirova, 2012, s.10).

Bazı kaynaklara göre Nizaminin ailesi zengin değildi ve aile mesleği olan nakış işi ile uğraşıyordu ancak Nizami edebiyat uğruna gelenekleri sürdürmeyi reddetti. Başka bir kaynağa göre ise şairin babası Yusuf İbn Zaki'nin devlet kademesinde çalıştığı ve annesinin de bir Kürt beyinin kızı olduğuna dair kanıtlar vardır. Ebeveynlerinin erken ölümünden dolayı Nizamiyi teyzesi yetiştirmiştir. Nizamî'nin eserlerinin bazı bölümlerinden üç kez evlendiği anlaşılmaktadır (Bozoğlu, 2006).

Nizami otuz yaşında iken Derbent'in hükümdarı şaire Afag adında genç bir esire hediye etmiştir. Nizami, gururlu ve güzel kızı evine köle olarak değil, yasal ve saygın bir eş olarak almıştır. Afag eğitilmiş değildir fakat şairin naklettiği üzere olağanüstü bir akli, içsel bir kültürü vardı, halk masallarını ve şarkılarını, halkının kahramanlık efsanelerini çok iyi bilmektedir. Afag, şairin hayatında önemli bir rol oynadı. Şairin; Şirin, Nushabe, Nistandardcihan gibi kadın figürlerini yaratmasında ilham kaynağı olmuştur. 1174'te Muhammet adını verdikleri oğulları doğmuştur. Bu yıllar, sevgi ve aile mutluluğu yılları, şairin hayatındaki en parlak zamanlardı. Bu dönemde şair nihayet sosyal idealleri ve sanatsal becerileri, estetik görüşleri geliştirmişti. Şair, insancıl görüşlerini tek bir eserde sistematikleştirmeye karar verdi.

İlk didaktik şiirini, Sırlar Hazinesi'ni yazmaya başladı. Şiirler bittiğinde karısı Afag ölüyor. Eşinin ölümü Nizami'yi derinden yaraladı. Karısını kaybettiğinde, bütün sevgisini, şahsen eğittiği oğluna aktardı. Şiirlerinin çoğunda, Nizami oğluna “Oğlum Muhammed'e Talimatlar” başlıklı özel bir bölüm ayırmıştır. Bu talimatlar şairin pedagojik görüşlerini anlamak için önemlidir. Nizamî, üzüntüyle söylediğine göre, Leylâ ve Mecnûn'u yazarken ikinci eşini ve İkbâlnâme'yi yazarken de aslen bir cariye olan üçüncü eşini kaybetmiştir. Şair ömrünün son yıllarında eşlerinin ölümü sebebiyle yalnız kaldığını mesnevîlerinde zaman zaman dile getirmiştir (Bozoğlu, 2006).

Eğitimi Gence medreselerinde tamamlayan Nizamî, Arapça, Farsça, Süryanice, Pehlevi (eski Farsça), İbranice bildiğini kendisi İkbâlnâme'de belirtmektedir. Ermenice ve Gürcüce de bildiği tahmin edilmektedir. Şairin çok sayıda dil bilmesi mesnevîlerini yazarken yabancı dillerdeki değişik kaynaklardan yararlanmasını sağlamıştır. İslâm ilimlerine olduğu kadar Yunan felsefesine de hâkim olduğu İskendernâme adlı mesnevisinde görülmektedir. Şair bu eserinde, Yunan filozoflarının dünyanın yaratılışı hakkındaki düşüncelerini kendi nazım şekliyle yorumlamaktadır. Tarih, din, tıp vs. gibi konularla da yakından ilgilidir.

Nizamî, Selçuklu döneminde Azerbaycan'da yaşayan bir şair olarak en önemli eserlerini Türk sultanlarına ithaf etmiştir. Şairin Hamse'sini oluşturan beş mesnevisi Mengücekoğulları, Selçuklu, Şirvanşah sultanları gibi önemli kişilerin namına yazılmıştır.

Nizamî'nin ölüm tarihi, doğum tarihi gibi tartışmalı bir konudur. Genel görüşlere göre h.576-602/m.1180-1205 arasında olduğu düşünülmektedir. Şair, üç mesnevisini 1180-81 yıllarından sonra yazmıştır. Bu yüzden bazı kaynaklarda verilen bu ölüm tarihi yanlış bir değerlendirmedir. Mezarı Gence'dedir. Gence Rusların eline geçmeden önce mezarın bir şeyhe ait olduğu sanılıp ziyaret edilirmiş, daha sonra mezarın Nizamî'ye ait olduğu anlaşılınca, şairin kabri bazı aydın kişiler tarafından Gence'nin dışından şehrin içine nakledilmiştir. Nizamî'nin bir önceki mezarı, Türk mezar anıtı biçimindedir ve lahdi bir kümbedin içinde bulunmaktadır. Şairin bugünkü mezarı mermer bir taştan ibarettir. Oldukça basit bir tarzda yapılmış mezar taşının üzerinde şunlar yazılıdır: Şeyh Nizamî-i Gencevi İlyas Yusuf oğlu Nizamiddin 533-599 (Filiz, 2007).

2.2. Nizamî'nin Edebi Kişiliği

Şairliğinin yanı sıra bir fikir adamı olan Nizamî Gencevi'nin şiirleriyle dünya görüşü arasında sıkı bağlar bulunmaktadır. Doğu edebiyatında ilk olumlu kadın kahramanları eserlerinde canlandıran Nizamî olmuştur. Hamse'siyle şark edebiyatında yeni bir edebî hareket başlatmış, epik şiire lirizmin canlı, samimi havasını katmıştır. Mesnevîleri yüksek estetik değerleri, konuları, dinî, ahlakî, ideallerinin zenginliği sebebiyle çok tutulmuş, bunlara cevaplar, nazireler yazılmıştır.

Türk edebiyatında da Nizamî'nin günümüze kadar sürüp gelen derin bir etkisi olmuştur. Nizamî eserlerinde sık sık halkın tecrübesine, atasözlerine ve nasihatlarına başvuran daima az kelimeyle çok şey anlatıp kelimelere başka anlamlar yüklemeye çalışmıştır.

Onun manzumelerinin hemen hemen her sayfasında deyimlere ve bilgece söylenmiş sözlere rastlanmaktadır. Bu deyimlerde ibret verici hükümler, yüce vasıflar, insaniyet, cesaret, zekilik, adillik vs. gibi değerler ifade edilmektedir. Bunların çoğu devlet adamlarına öğüt ve nasihat niteliğindedir.

Nizamî dile hâkimiyeti bakımından ancak Hâkanî adlı şairle karşılaştırılmıştır. Şair genellikle olayları ve duyguları olduğu gibi ifade etmeyip, bunların hepsine mecazlar, teşbihler veya başka bir edebî sanat ile ayrı bir canlılık kazandırmıştır. Bundan dolayı binlerce beyitlik eserlerinde bütün beyitler ayrı ayrı güzel ve kuvvetlidir. Yarattığı yeni isim ve sıfatları kullanmayı çok seven şair seçkin kişiliğine rağmen kanaatkâr bir insan olarak mütevazı bir hayat yaşamıştır. Şair, güvenilirliğini kaybedeceğinden korktuğu için saray şairi olmayı kabul etmemiş ve her zaman öncelikli olarak sanatsal yaratıcılığını düşünmüştür. Onun Hamse'sinde toplanmış olan beş mesnevisi toplam otuz bine yakın beyitten oluşmakta ve İran edebiyatında çok önemli bir atılımı teşkil etmektedir. Özellikle aşk destanı yazmakta usta olan Nizamî, UNESCO'nun, 1991 senesini "Nizamî Yılı" seçmesiyle hatırlanmış, aynı yıl şairin 850. doğum yılı anısına Washington, Los Angeles, Londra ve Tebriz'de uluslararası Nizamî kongreleri düzenlenmiştir (Filiz, 2007).

3. BÖLÜM: NİZAMİ'NİN HAMSESİ

Dünya literatüründe Nizami Genceli daha çok beş manzume yazar olarak tanınıyor. Bu şiirler birlikte Arapça "Hamse" (beşlik), Farsça ise "Penç genç" (beş hazine) de derler. Nizami'nin Koleksiyonu ise aslında lirik şiirler divanından ve altı poemadan oluşur; şöyle ki, "İskendername" başlığı altında tanınan manzume aslında iki bağımsız bölümden - "Şərəfnamə" ve İqbalnamə "den ibarettir (İbrahimova ve Misirova, 2012, s.21).

Nizaminin bize dokuz yüze yakın el yazma eseri ulaşmıştır. Bu eserler yalnız sayılarına göre değil, yüksek sanatsal değeriyle şaşırtıyor. Neredeyse hepsinin sanatsal bir tasarımı var: çerçeveler, çiçekler, renkli balıklar, süslü- nakışlar, şapkalar ve dekorasyonlar, vernikli çizimler, dövme usulüyle süslenmiş deri ciltler rengarenkliğine dikkat çekiyor. Yazıların büyük bir kısmı, ünlü ortaçağ sanatçıları tarafından yapılmış, yüksek işçilikli minyatür resimlerle süslenmiştir. Bu nadir el yazmalarından bazıları Bakü'deki Muhammed Fizuli'nin adını taşıyan El Yazmaları Enstitüsü'nde tutulmaktadır. Bunlardan biri Tabriz Sanat Okulu tarafından çizilmiş 44 renkli minyatür içermektedir. Bu el yazmaların her biri onların buldukları kütüphanenin gurur kaynağıdır.

Burada Nizami'nin Doğu el yazmaları kataloglarından ve diğer yayınlarında karşılaştığımız eserlerin tamamı veya büyük parçaları dahil edilmiştir. Katalogda tekil şiirler, şiirlerden küçük parçalar ve "Hamse" dan seçmeler "Xülasetül - "Hamse" dahil değil. Burada önce "Hamse" el yazmalarının ve sonra ayrı şiirlerin kronolojik sıralaması verilmiştir. Bireysel şiirlerin el yazmaları şairin onları yazdığı tarihi sıralamaya göre yapılmıştır. Katlogta tasvirin seri numarası, el yazmasının tutulduğu fonun bulunduğu şehir, el yazmanın şifresi, onu aktaran katibin tam adı, yazının bitiş tarihi ve yazının içindeki sayfaların sayısı (biliniyorsa), yazının devri için kesin bir tarihi yoksa, katalogun derleyicisi tarafından belirtilen yaklaşık tarihi gösterilmiştir. (Kahramanov ve Allahyarov, 2015) (Ek 2).

3.1. Mehzenul –Esrar (Sırlar Hazinesi)

"Sırlar Hazinesi" doğu edebiyatında meşhur "Hamse"sinin birinci kitabıdır. Bu eserde dâhi Azerbaycan şairi Nizami Gencevi gaddar şahları, hükümdarları adaletli olmaya çağırmış, tembelleri, ikiyüzlüleri tenkit etmiş, helal emekle yaşayan sıradan

insanlara yüksek muhabbetini bildirmiştir. İslam ve Türklük bilincini eserlerinde yoğun bir şekilde işleyen Nizami bu eserinde İslam ahlak ve ahkâmlarının doğru bir şekilde anlaşılması hususunda uyarılarda bulunmuş, bunun yanı sıra Peygamberin ve kendi dönemindeki insanların yaşantısıyla alakalı bilgiler vermiştir (Gencevi, 2019).

XII. yüzyılda Erzincan ve dolaylarında hüküm süren, Mengücekoğulları'ndan cömert Fahrüddin Behram Şah adına yazılmış ve kendisine armağan edilmiş eserdir Mahzen-i Esrar. İbni Bibi, Nizamî'nin bu hediyesine Fahrüddin Behram Şah tarafından verilen karşılıktan bahsederken şöyle der: Nizamı Gencevi Mahzen-i Esrarı onun için kaleme almış ve sunmuştur. Karşılık olarak beş bin altın ve beş baş ester vermiştir. Nizami için bu karşılık bir servet niteliğindedir. Bu eserde Nizami Gencevi Hz. Peygamberin iyi hasletlerini kendine has, zengin üslubuyla bizlere sunmaktadır.

Mahzen-i Esrar, XII. yüzyılda Erzincan ve çevrelerinde hüküm süren Mengücekoğulları'ndan Fahrüddin Behram Şah adına yazılmış ve zamanının cömertlikte eşsiz bulunan bu hükümdarına armağan edilmiştir. Selçuklu tarihçisi İbni Bibi, Nizamî'nin bu armağanına, Fahrüddin Behram Şah tarafından gönderilen caizeden bahsederken şunları yazmaktadır: "Genceli Nizamî, Mahzen- Esrar'ı onun adına yazmış ve hediye etmişti. Caize olarak beş bin altın ile beş baş ester gönderdi." Bu caize, Nizamî'nin yaşadığı devirde başlı başına bir servet demektir. Nizamî, Penc Genc adlı hamsesinin ilk mesnevisi olan Mahzen-i Esrar'ında iyilik, cömertlik, dürüstlük, ahlak, erdem, Allah'ın sonsuzluğu, Hz. Muhammed'in üstünlükleri ve iyi hükümdarın nitelikleri gibi konuları eşsiz bilgisiyle bizlere anlatıyor (Gencevi, 2009).

3.2. Heft Peyker (Yedi Güzel)

Nizami Gencevi'nin Hamsesinde beş adet mesnevi bulunmaktadır. Bunlardan biri de Türçeden "Yedi Güzel" anlamına gelen Heyf Peyker'dir.

Eser, içeriği dolayısıyla "Heft Peykerler" ya da "Behrâm-ı Gûr hikâyeleri" olarak adlandırılmaktadır. Sadece Türk şiirinde değil, aynı zamanda Fars şiirinde de Nizami'nin bu eserinin kurgusu bir çok şair tarafından kabul edilmiştir. Daha önce Nizami'nin kaleme aldığı Mesnevi'nin bir benzeri bulunmadığından Mesnevi

şeklinin oluşturulmasında Nizami Gencevi`yi ilk olarak kabul etmek gerekir (Kuzucular, 2014).

Sasani hükümdarı Behram`ın lakabı Yaban eşeği avına meraklı olduğu için Behram-ı Gur`dur.

Heyft Peyker (Behram-name): Eser 1196 yılında Selçuklu hükümdarı Melikşah`ın kölesi Aksungur`un neslinden Meraga hakimi Alaüddin Körpearslan`ın adına, aruzun *fa`ilatün mefa`ilün fa`ilün* kalıbıyla yazılmıştır. 5197 beyitten oluşan eser *Heyft Günbed* veya *Behram-name* adlarıyla da anılmaktadır. Sasani hükümdarı Behram-ı Gur`un av eğlenceleri, evlilik hayatı konu alır (Karaismailoğlu ve Şanlı, 2011, s.1042).

Nizami eserinde Behram`ın saltanatı başlayıncaya kadar başından geçen maceraları, bunun yanı sıra Behram`ın gençlik heveslerini ve kaçamaklarını anlatır. Behram haftanın her günü farklı renklerdeki köşklerde oturan yedi tane güzelin evine konuk olur.

Eserde Nizâmî, ilk önce Behrâm`ın çocukluk, gençlik ve saltanata ulaşınca kadarki yaşamını ve yaptıklarını anlatır. Daha sonra Behram Gur yedi ülke padişahının değişik renklerdeki köşklerde oturan yedi güzele haftanın her bir günü misafir olarak gitmeye başlar.

Behram Gûr`un konuk olduğu güzellerin her biri ile yaşadığı aşk ve bu aşkların neticesinde yaptığı evlilikler eserin konusunu oluşturur. Bu yedi güzelin her biri ile Behram Gûr evlenir ve her biri için yedi hikaye kaleme alır.

Eserde Sasani hükümdarı Behram-ı Gûr`un (Behram V) yedi ayrı iklimde, yedi ayrı ülkede, yedi ayrı renkteki yedi ayrı ülkenin padişahının kızlarının oturduğu köşklerde Behram Gûr`ün bu yedi güzel tarafından ağırlanması ve her gece her birinden bir hikâye dinlemesi konu edilmiştir. Behram Gur kendisini ağırlayan bu prenseslerin her biri ile de evlenir.

Misafir kaldığı yedi kız ile yedi ayrı aşk yaşayan Behram Gur`a her güzel yedi ayrı hikâye anlatmıştır. Nizami bu eserinde yedi hisar güzeli ve gelinlerinin ağızyla bir birinden ilginç yedi ayrı hikâye anlatır. Bu hikâyelerin yedisi de yedi ayrı manzumdur.

Bu hikâyelerden sonra Nizâmî, Behrâm-i Gûr`un gafleti nedeniyle memleketin içine girmiş olduğu perişanlığı dile getirmeyi de ihmal etmeyerek ince göndermeler

yapar. Yedi Güzel ile aşka ve meşke dalan Behram'ın ülkesine Çin hükümdarı saldırmış Behram'ın veziri de halka zulmetmeye başlamıştır. Nizami bu eserinde, Behram'ın gafletten uyanışını ve yedi güzel hikayeden sonra gelen yedi Mazlum'un hikayesini anlatır. Bu ince eleştiriler Behram Gur'un bir yaban eşeğinin ardından bir mağaraya girerek kayboluşunu ve bir daha geri dönmeyişi ile son bulur.

Eserdeki bu Yedi Güzel: yedi iklimi, yedi ülkeyi, yedi kat gök yüzünü, yedi farklı rengi, gökkuşağını ve yedi yıldızı simgelemektedir. Eserde Behrama anlatılan bu yedi hikâyede ise yedi rakamı ve karşıladığı sembolik anlamlarını karşılayacak ve bir birlerini tamamlayacak şekilde birbirini takip eden yedi hikâyeden ve 53 başlıktan meydana gelir.” Eser klasik mesnevilerin yazım düzenine uygun olarak Tevhid, münâaat, ciharyarı güzün, sebeb-i telif, ana hikâyeler ve hatime bölümlerinden oluşmaktadır (Kuzucular, 2014).

3.3. Leyla ve Mecnun

Bir çift sevgili hikayesi - Leili ve Majnuna - yüzyıllar boyunca Yakın ve Orta Doğu kültürlerinde önemli lirik parsellerden biri olarak kaldı. Mecnun'un Çılgın Aşk Arapça, Farsça, Türkçe ve Urduca anlatıldı. Efsanelerde, şairlerin şiirlerinde ve mistiklerin eserlerinde sesleniyor; tüm şiirleri ve poemaları, ve qezellerde satırlar ona adanmıştır. Güzel Leyla ve mutsuz Mecnun hikayesinin epizotları - lirik şiirde karşılaştırmaların ve metaforaların ve sayısız minyatürlerin süjetine "inşaat malzemesi" oldu. Deli Mecnun hikayesi bir tür sevgi kodu, fedakar ihtirastan konuşmak için uygun bir dil haline geldi (İbrahimova ve Misirova, 2012, s.21).

Hamsenin üçüncü mesnevisi olan eseri Türk, Urdu ve Fars edebiyatına aşktan bahseden bu eserinin baş kahramanı Mecnundur. Onun 689 yılında vefat ettiği söyleniliyor. Gerçek ismi Kaystır, fakat Leyla'ya karşı olan sevdası yüzünden aklını itirdiğinden ona Mecnun lakabı koyulmuştur. Bir süre sonra bu lakap Kays isminin yerine geçmiştir. Bazı rivayetlere göre Leyla Kays'ın amcasının kızıydı. Bu aşkı anlatan şiirler yazılmıştır. Küçük küçük şiirlere bazı yorumlar eklenerek ve ilaveler ederek ,şiirleri bir birine bağlayarak ortaya büyük bir eser,hikaye çıkmıştır.

İbnü'l-Kelbi ile Ebü'l-Ferec el-İsfahani'ye bu hikayenin konusu hayattan alınmadır. Amcasının kızına aşık olmuş bir genc isminin açıklanmasını istememiş ve şiirlerde ismi Mecnun olarak geçmiştir (İbrahimova ve Misirova, 2012, s.26).

Eserin özeti şunu içeriyor: Leyla ve Mecnun bir birine çok aşık oluyorlar. Aileleri ise bu aşkı onaylmıyorlar, karşı çıkıyorlar ve en büyük acılar da burdan başlıyor.

Kays çok çaba harcarsa da bu çabalar sonuçsuz kalıyor ve onlar kavuşamıyorlar. Leylanın ailesi onun istemediği biri ile zorla evlendiriyor ve Leylanın derdinden divane olan Mecnunu bu haber biraz daha yıkıyor. Kaysı bilen herkes ona yardım etmeğe çalışsa da her şey başarısız oluyor. Kaysın ailesi çok perişan, oğullarının çaresizliği onların da canını yakıyor. Belki yardımı dokunur diye bir umutla ailesi Kays'ı kutsal topraklara gönderirler. Kays burda Allah'a ona karşı aşkının artması için yalvar ve aklını tamamen kaybederek çöllere kaçıyor, orada vahşi hayvanlarla başka bir hayat yaşamaya başlıyor. Diğer yanda Leyla Kaysa olan aşkıyla ıstırap içinde ölür. Mecnun da acılır içinde çöllerde ağıtlar söyler ve çöllerde yaşamaya devam eder. Bir süre sonra Mecnun'un ölüsü bulunur (Mes'ûdî, VII, 356-360; Dâvûd-i Antâkî, I, 97-128) (Durmuş, 2003).

3.4. Hüsrev ve Şirin

Nizami, Irak hükümdarı Türkmen-Selçuklu Togrul II'den aşk hakkında bir kitap yazmak teklifini aldı. Bir senaryo arayışında, şair tarihi hadiseleri inceler ve seçimi, tarihi şahsiyyetlerin bulunduğu konum üzerine düşer: Müslüman İran'ın hükümdarı Hüsrev Parviz ve eşi Şirin. Hüsrev Parviz, İran Sassanid hanedanının sonuncu krallarındandır (Lipskerov, 1998).

Yaşadığı dönemden itibaren Hüsrev'in şaşaalı saltanatı (590-628), sevgilisi Şirin, atı Şebdîz ile mûsikişinasları Bârbed, Nikisâ ve hazineleri hakkında çeşitli efsaneler ortaya çıkmıştır. Hüsrev'in çok zengin ve ihtişamlı bir hükümdar olduğunu belirten tarihî kaynaklarda onun siyasî hayatına geniş yer verildiği halde Şirin'le münasebetine birkaç satırla temas edilir. Mesnevilerde ise Hüsrev'in siyasî hayatı kısaca geçilirken asıl ağırlığı Şirin ile olan aşk macerası teşkil eder. Hüsrev'in tarihî şahsiyetinin çok iyi bilinmesine karşılık Şirin'e ait bilgiler birbirini tutmamaktadır. Onun, hikâyeye aykırı olarak İran büyüklerinden birinin cârîyesi diye gösterilmesi yanında (Mîrhând, I, 265-267; Hândmîr, vr. 92^{a-b}) Hüsrev'in cârîyesi (Taberî, III, 114) veya Romalı hıristiyan bir kız olarak da (Lebeau, XI, 501) söz konusu edildiği görülür. Şâhnâme ise Şirin'i Ermen ülkesi melikesi Mihîn Bânû'nun yeğeni olarak

tanıtır. Nizâmî-i Gencevî ile Ali Şîr Nevâî de onu böyle göstermişlerdir. Hikâyenin diğer kahramanı olan Ferhad'ın tarihî şahsiyeti ise meçhuldür. Şâhnâme ve Ravzatü's-şafâ'da adı geçmez; Nizâmî'de, Rum diyarında (Bizans) su yolları yapmakla ün salmış usta bir mimar ve mühendis olarak görülür. Şeyhî'nin eserinde Hüsrev'in müşaviri Şâvur'un Çin'den ders arkadaşı olur (Erkan, 1999, s.53).

Hüsrev ve Şîrin edebiyatta İranlı şair Firdevsî'nin kaleme aldığı Şâhnâme'sinde ilk olarak karşımıza çıksa da bu aşk hikayesinin diğer aşk hikayeleri gibi klasiklaşmasını sağlayan Nizami Gencevi olmuştur. Nizami'nin klasikleştirdiği bu hikaye daha sonra birçok yazar tarafından tekrar işlenmiş ve birçok şairi de Nizami'ye hayran bırakmıştır. Bu nedenle Nizami Gencevi için klasikleşmiş aşk temalı yazınların ilham kaynağı demek yerinde olacaktır.

Hüsrev ve Şîrin konusu, edebiyatta ilk defa Firdevsî'nin Şâhnâme'sinde siyasî mücadeleler esas olmak üzere yer almışsa da ona asıl şeklini vererek başlı başına klasik bir konu haline gelmesini sağlayan Nizâmî-i Gencevî olmuştur. Onun mesnevi tarzında ölümsüzleştirdiği bu macera kendisinden sonra yüzyıllar boyunca elliden fazla şair tarafından işlenmiştir. Bu eserler, bazı farklı tarafları bulunmakla beraber hep Nizâmî'nin eserinden ilham alınarak yazılmıştır (Erkan, 1999, s.53).

1180'de tamamlanan ve Nizaminin yaratıcılığının incisi olan şiir "Hüsrev ve Şîrin", "Hamsa" da özel bir yere sahiptir. Şiirdeki asıl gerçek inovasyonu ve cesaret Nizami ve ressamı'nın şiirdeki esas rolü Şah Hüsrev'e değil, Arran'ın (Azerbaycan) hükümdarı Mihin-Banu'nun yeğeni Shirin'e yöneltilmesiydi ve böylece şiirde olayların bir kısmını anavatanına gerçekleşmesine sebep oluyor (Lipskerov, 1998).

3.5. İskendername

Nizâmî-i Gencevî'nin Hamse'sinin son mesnevisi olan İskendername, Şerefnâme ve İkbâlnâme, adında iki bölümden oluşur. Bu iki mesnevi “İskender'in tarihî ve efsanevî yönlerini işlediği için sadece İskendernâme adıyla da anılır. “İskender'in hayatı İslâmî edebiyatlarda destanî-efsanevî tarzda yer almış, onu ve maceralarını konu edinen müstakil kitaplar yazılmıştır. İskender İslam dünyasında Zülkarneyn'in İskender-i Kebîr, İskender-i Ekber, İskender-i Himyerî; Makedonyalı İskender'in ise (Alexandre the Great) İskender-i Rûmî ve İskender-i Yunânî diye anılmıştır (Kuzucular, 2014).

Nizami'nin son mesnevisi - İskendername'ni Şerefname ve İkbalname bölümleri toplam olarak 10200 beyitten oluşur. Bu iki bölümden en uzun olanı Şerefname'dir. Şerefname, yaklaşık olarak 7100 beyitten oluşmaktadır. Bu durumda İkbalname ise İskendername'nin 3100 beyitlik diğer bölümünü oluşturmaktadır (Kuzucular, 2014).

" İskendernâmeler'de sembolik düşünceler (meselâ âb-ı hayât = ilim, Aristo = akıl) fikrî, ahlâkî ve didaktik hususlar göze çarpmaktadır. Bu sebeple İskender, tarihî kişiliği yerine Doğu mistisizminin etkisinde efsanevî bir müslüman kahraman olarak anlatılır. Büyük İskender'in cengaver hali ilk olarak Firdevsi'nin Şehname adlı eserinde kendini göstermiştir. Firdevsi'nin bu denli güçlü İskender tasviri o kadar etkili olmuştur ki İslam edebiyatında da etkisini göstermiştir. Nizami Gencevi'nin İskender ile tanışması da bu tesir altında olmuştur. Bu nedenle Gencevi İskender'i kaleme alırken onun Hindistan'a kadar fethetme arzusunu dünyaya hakim olma hırsını ve bu nedenle bitmek tükenmek bilmeyen merakını anlatmak istemiştir. Hatta bu merak öyle bir hal almıştır ki İskender dünya üzerinde her ne varsa öğrenmek ve daha da ileri giderek ab-ı hayat yani ölümsüzlük suyunu tatmak istemektedir. İskender'in bu karakteri Firdevsi'nin Şehname'sinde şekillenmiş; Firdevsi İskender'i bu şekilde anlattıktan sonra diğer mesnevilerde de İskender bu hali ile İslam Edebiyatına geçmiş, Nizami'nin İskender'i de bu kimlikteki bir İskender olarak karşımıza çıkmıştır. İskender'in dünyayı fethetme hırsı, sonsuz merakıyla birleşmiş, dünyada ne kadar "garaip" ve "acayip" varsa öğrenmek ve ölümsüzlük suyunu da bulmak amacıyla seferlere başlamıştır (Kuzucular, 2014).

İskender gerçekleştirmek istediği büyük hedefleri doğrultusunda imparatorluğunu genişletmiş ve zaferden zafere koşmuştur. Makedonya'dan Hindisitan'a kaddar olan coğrafyada çok büyük bir imparatorluk kurmuştur. Bunun yanı sıra İskender bilgiye sanata ve bilime her daim hürmet etmiştir. Onun devrinde çok büyük alim ve sanatçılar yetişmiştir. İskender'in bu ilgisi kendisinin de birçok sanat eseri ve edebi esere konu olmasını sağlamıştır. Öyle ki ve Kur'an-ı Kerim'de geçen (el-Kehf 18/83-99) Zülkarneyn ile aynı kişi olduğu bile düşünülmektedir. Bu da bize gösterir ki İskender yaşadığı zamanların üzerinde bir imparatorluk kurmuş ve yüzyıllar boyu süregelecek sanat ve bilim eserinin temelini atmıştır.

Geniş bir coğrafyaya yayılmış birçok devleti on iki yıl gibi kısa bir zaman içinde ortadan kaldırarak buralarda büyük bir imparatorluk kuran İskender'in göz kamaştırıcı zaferleri, kendisinden sonra gelen devlet adamları için olduğu kadar sanatçılar için de ilham kaynağı olmuş, hakkında destanlar yazılmış ve çeşitli menkıbelere konu olmuştur. Hatta bu çaptaki zaferlerin ancak manevî bir güçle ve ilahî bir destekle mümkün olduğunu düşünenler giderek ona ruhanî bir kişilik katmış ve Kur'an-ı Kerim'de kıssası anlatılan (el-Kehf 18/83-99) Zülkarneyn ile aynı kişi olduğunu sanmışlardır (Kaya, 2000, s.556).

Eserin Şerefnâme bölümündeki olay örgüsü kısaca şöyledir: Küçük yaşlardan beri Sokrat, Aristo ve Eflâtûn gibi büyük bilginlerin erdemli bir öğrencisi olan İskender, Şerefnâme'de İran kökenli bir Yunan prensidir. Bir gece düşünde bir meleğin ona Allah'ın kılıcını getirmesi ile İskender ordusunu düzenleyip Allah'ın kılıcını da yanına alıp o zamana dek bilinen bütün dünyayı fethetmeye çıkar. İran ve tüm Turan ülkesini hakimiyeti altına alır. İran şahı Dara'nın (Darius) kızı Ruşeng (Roxan) ile desti izdivaç kurar. Zâbilistân (Gazne) hükümdarının Gülşah adlı kızıyla sevişip, ülkesini fetheder. Sonrasında ele geçirdiği Hindistan'ın prensesi Şahbanû ile evlenir. Çin'e geçer, Tabgaç Han ile ülkesini ejderhadan kurtarır. Peşinden Dokuz Oğuzlarla karşılaşır. Çeşitli kavimleri emri altına alarak, Azerbaycan'da bir kavmi Ye'cûc Me'cûc kavimlerine karşı savunmak amacıyla İskender Seddi'ni yaptırır. Ruslara galip gelir, kendisini öldürmeye gelen devletleri alt eder. Elinde Âyine-I İskenderî adında tılsımlı bir ayna vardır. Bu ayna ile eşya ve hadisenin perde arkasını görme iktidarına sahip olur ve çeşitli mucizeler gerçekleştirir. Mısır'ı fethettikten sonra İskenderiye şehrini kurar. Kâbe ve Kudüs'ü ziyaret eder, daha sonra Rum ülkesine geri döner. İkbálnâme bölümünde anlatılan hikaye ise kısaca şöyledir: İskender, alimlere büyük değer verir ve önemli eserleri tercüme ettirir. Onlarla felsefe üzerine tartışmalarda bulunur. İskender hikayenin bu bölümünde amansız bir hastalığa yakalanır. Tabipler kendisine âb-ı hayatı aramasını tavsiye ederler. Bunun üzerine Hızır'la buluşur ve onunla âb-ı hayatı aramak üzere Karanlık Ülkesi'ne (Zulumât ülkesi) gider. Hızır bulur ancak o bulamaz. Bütün çabalara rağmen muradına eremez ve otuz üç yaşında ölür (Akalin, 1994, s.74).

4. BÖLÜM: AZERBAJCAN MİLLİ BİLİMLER AKADEMİSİ'NDE M – 156 NUMARADA KAYITLI OLAN EL YAZMA ESER: NİZAMİ'NİN HAMSESİ

Bu tezde incelenen Azerbaycan Milli İlimler Akademisi El yazmalar Enstitü Kütüphanesi, Nizami Gencevi M-156 Numaralı Hamse'nin minyatürlü nüshasının kaydı bulunmaktadır.



Görsel. 1: Azerbaycan Milli İlimler Akademisinde bulunan Hamse M -156 (Alikhanova, 2019)

El yazmanın içerisinde bulunan eserlerin hangi tarihte yazıldığı net şekilde belli olmasa da, poemlerin hepsisinin farklı dönemlerde yazıldığını, sonradan bir araya getirildiğini, bunlardan en eskisinin ise “7 Güzel” olduğu tahmin ediliyor ve XVI yüzyıla ait olması ihtimal olunuyor.

Eserde her sayfası – Seyid Muhammad Taha İbn Seyid Muhammad Azim Hacı 1321 mühiri ile mühirlenmiştir.



Görsel. 2: Eserin girişinde minyatür için bırakılmış, mühürlenmiş sayfanın üst kısmı (Alihanova, 2019).

Hamse fars dilinde, naste'lig – te'lig yazısı ile farklı katipler tarafından yazılmıştır.

El yazmadaki şiirler renkli motiflerle ve minyatürlerle süslenmiştir. Eser bir sayfa çift minyatür olmak üzere, 43 minyatür içermektedir. 83 a (2 ad.), 84 a, 84 b, 88 b, 89 b, 91 b, 93 b, 96 b, 100 a, 100 b, 104 a, 107 b, 108 b, 109 a, 112a, 126 b, 127 b, 129 a, 130 a, 131 a, 131 b, 132 b, 133 b, 134 b, 135 b, 136 b, 137 b, 138 b, 139 b, 140 b, 142 b, 144 a, 145 a, 148 a, 155 b, 158 b, 161 b, 165 a, 167 b, 169 a, 170 b, 171 b. El yazmanın kağıtları bir birinden farklıdır ve sonu nagistir.

Boyutu: 22x33 cm, hacmi: 308 sayfa, şifri: M- 156
13937

El yazmalar Enstitüsünde muhafaza olunan M-156 Numaralı Hamse'nin restore edilmesi kağıtlarından açık şekilde bellidir.

El yazmanı ilk eseri “Sırlar Hazinesi” Birinci sayfadan yetmiş yedici sayfaya kadar ince kağıt üzerine yazılmıştır. Eser tek katip tarafından yazılmıştır ve minyatür, tezhip içermemektedir. Dört sütun içerisinde yazılmış eser altın ve siyah rekli çerçeveye alınmıştır ve başlıkları kırmızı boya ile yazılmıştır. Her sayfası Seyid Muhammad Taha İbn Seyid Muhammad Azim Hace 1321 mühiri ile mühürlenmiştir. (Görsel: 9 – 12)



Görsel. 3: Dört sütunda yazılmış ve altın, siyah çizgilerle çerçevenilmiş minyatürsüz “Sırlar Hazinesi” (Alihanova, 2019).

İyirmi altıncı sayfada iyirmi sekizinci sayfaya dek boşluk bırakılmıştır. Bu boşluklar genellikle eser yazıldıktan sonra süslü bir şekilde isimlerini yazmak için veya minyatür çizmek için bırakılmıştır.

İyirmi dokuzuncu sayfada yeni eser “Hüsrev ve Şirin” başlıyor başlıyor. El yazma ince Doğu kağıdına ,nastalig kaligrafisi ile dört sütuna yazılmıştır. Yazılar altın ve mavi çerçeveye alınmıştır. “Hüsrev ve Şirin” eseri İsfahan mektebine ait 16 nefis minyatür içermektedir. El yazmanın sonu ve sayfanın arka kısmı minyatür için boş bırakılmıştır. Eserin başlığında tıgılı serlevha mevcuttur, tezhipleri detaylı olmasa da çiçek motifleri ve rumilerden ibaret tezhipte süslenmiştir. Altın, pembe ve lacivert reknleri kullanılmıştır.El yazmanın başlığında eserin ismi yazmasa da başlık şeklinde yapılmış serlevha üzerinde “Bismillahirrahmanirrahim” yazısı mevcuttur. Bu yazı ters yazı şeklinde yazıldığı için ayna ile okunması gerekiyor.

El yazmasının yetmiş sekizinci sayfasından itibaren kağıtlar restore olunmuştur, kalın kağıt kullanılmıştır. Yazılar mavi,siyah ve altın çerçeve alınmıştır,sünunların içerisine yazılmıştır. Sütun arakesmesi ve yazı başlıkları kırmızı renkle yazılmıştır. Eserin seksen üçüncü sayfasında sayfada 2 minyatür vardır. El yazmanın doksan yedinci sayfası ciddi ziyan görmüş ve sonradan restore edilmiştir. Restore edilen zaman açık renkli kağıt kullanılmıştır.Doksan sekizinci sayfadan yüz

on sekizinci sayfaya kadar yazılar mavi, siyah ve altın çerçeveye alınmıştır, sütun arakesmeleri siyah ve altın renkle ayrılmıştır. Başlıklar kırmızı renkle çerçeveye alınmış ve kırmızı renkle yazılmıştır. Yetmiş dokuzuncu sayfadan doksan yedinci sayfaya kadar yazılar tek bir katip tarafından yazılmıştır. Bu sayfaların arasında çizilmiş minyatürler de tek bir ressam tarafında çizilmiştir. Uyğur ressamlarının tesiri minyatürdeki kadın geyimlerinde belli oluyor. El yazmanın sonu ve sayfanın arka kısmı minyatür için boş bırakılmıştır. Eserin sayfası Seyid Muhammad Taha İbn Seyid Muhammad Azim Hace 1321 mühiri ile mühirlenmiştir (Görsel: 13-29).

Yüz on dokuzuncu sayfadan yüz yetmiş yedinci sayfalarda tam farklı bir manzarayla karşılaşılıyor. XVI. yüzyılın birinci yarısına ait “Yedi Güzel” eseri el yazısı en eski ve muazzam eseridir. Yazıların yazılmış olduğu kağıtlar kesilmiştir ve işlemeli olan sayfalara sonradan yapıştırılmıştır. Şiirini metni altın suyu, mavi, kırmızı ve beyaz boyalarla nefis bir şekilde işlenmiştir. Metin yüksek kaliteli nastalig kalligrafisi ile Doğu kağıdı üzerine, dört sütun içine yazılmıştır, altın ve siyah çizgilerle çerçeveye alınmıştır, sütunlar bir birinden ince çizgi vasıtası ile ayrılmıştır. Kesimleri kapatmak için kenarları kahveyi, yeşil, siyah, altın ve mavi renklerde çerçeveye alınmıştır. Bu sayfanın köşe, üst ve alt kısımlarında tezhipli işlemler vardır. Dört sütun altın renkli, 1sm kalınlığında halkar tarzı tezhip ile süslenmiştir. Bu el yazma Tebriz mektebine ait iyirmi yedi nefis minyatür içeriyor. (Görsel: 30 – 58).

Yüz yetmiş dokuzuncu sayfada başlayan “Leyla ve Mecnun” eseri hiç bir minyatür ve tezhip içermemektedir. El yazmanın metni altın ve siyah renkli çerçeveye alınarak dört sütun içerisine yazılmıştır. Metnin başlığında “Bismillahirrahmanirrahim” yazısı mevcuttur. (Görsel: 59)

Ciddi restoreye maruz kalmış “İskendername” eserinin ikiyüz otuz yedinci sayfadanın üst kısmında kenarları zencerekli, içi bitkisel motiflerden oluşan altın ve mavi renklerinden oluşan tezhip süslüyor. Yazı altın ve mavi çerçeveye alınmıştır, üç sütun içinde yazılmıştır ve tezhibe birleşmemiş tığlarla süslenmiştir. (Görsel: 60)

4.1. Cilt sanatı ve M – 156 Numaralı Hamsenin Cildi

Mecmua ve kitapların yapraklarını dağılmaktan korumak, sırası bozulmadan bir arada tuta bilmek için onlara koruyucu kapak yapılır ve buna da cilt denilmektedir. Cilt – arap kelimesidir ve “deri” anlamını veriyor. Cilt ustalarına mücellit ve mücellide denilmektedir. Klasik Türk cildi miklep, sertap, alt kapak, sırt(dip), üst kapaktan oluşuyor. Üst kapak salbek, şemse, köşebent ve zencirektele süslenir.

İlk ciltler ahşaptan yapılsa da zamanla gelişmeler sonucunda mukavva üzerine hayvan derisi, kumaş, ebrulu veya tek renk kağıtla kaplanarak yalnız yaprakların muhafızası için bir vasıta değil hem de sanat eseri özelliğini de kazanmıştır.

Baktığımızda, pek çok estetik unsuru müşahede edebileceğiniz cilt kapaklarının ilk örnekleri MS VII. yüzyıla ait bir Uygur cildi olup, Karahoço kazılarında Albert von Le Coq tarafından bulunmuştur. Uygurlu sanatkarlar ile ciltçilik Çin’i de etkisine alarak oradan İran’a geçmiştir. IX. Yüzyılda da Halife Mutasım-Billâh devrinde Samarra’ya giden Uygur Türkleri bu ülkelerde ciltçiliğin gelişmesine katkıda bulunmuşlardır. Aynı yüzyılda Mısırlı Koptlar’ın da ciltçilik noktasında çalışmaları olduğu, sanat tarihçileri tarafından ifade edilmektedir. Türklerin İslâmiyet’e geçmeye başlamalarıyla birlikte cilt sanatı da büyük bir gelişim katetmiştir. Müslümanların vahiy eksenini etrafında kitaba ve yazıya mukaddes bir önem atfetmeleri, ilâhi kelâm olan Kur’an-ı Kerim’in kitap haline getirilerek tüm insanlığa ulaştırılması ihtiyacını belirlemiştir. İşte bu anlayış ilâhi kelâmın en güzel şekilde yazılmasını telkin ederek; hüsn-ü hat’ın, en güzel şekilde okunarak; dinî musîkînin, en güzel şekilde tezyîn edilmesini telkin ederek de; tezhip ve cilt sanatının oluşmasına zemin hazırlamıştır.(Çakırtaş, 2015)

IX. yüzyılında Samara’ya yerleşen Uygur Türkleri burada cilt sanatını geliştirmişler. Uygurlar sayesinde cilt sanatı İslam sanatında mühim yer aldı. İslam dünyasında ilk cilt örnekleri Türk devleti Tolunoğullara aittir. Bu örnekler 868 – 905 yıllarına ait ciltlerdir. Uygurların etkisiyle cilt sanatının gelişimi XII. yüzyıla kadar sürmüştür. Selçuklar XI. yüzyılda Anadolu’ya hakim oluyorlar. XII, XIII yüzyıllarda nefis ciltler meydana çıkmaya başlıyor. Türk İslam sanatında Selçuklu cildi önemli bir yer tutuyor. Bu dönemde Orta Asya Türk cilt sanatı esasları Anadolu’ya

getirilmiş ve geliştirilmiştir. Bu sebepten XII ve XIII yüzyıllarda Türkler İslam cilt sanatına çok güzel örnekler vermiştir.

Anadolu Selçuklarının ilk cildi XII yüzyıla aittir. Bu dönemin ciltleri zengin kompozisyon ve motiflerin güzelliği ile çok dikkat çekiyor. Burada ciltlerin arka ve ön kapakları genellikle farklı süslenirdi. Bitkisel süsler, Şemse ve Rumi kullanılsa da, geometrik motiflerin tercihi daha çoktu.

Osmanlı cilt sanatı Anadolu Selçuklarının muazzam ciltlerinden ilhamlanarak bu uslubu kendi ciltlerinde kullanmasını sağlamıştır. Akkoyunlular ve Karakoyunlular döneminde Osmanlı ve Anadolu Selçuklu ciltlerinin aynı seviyede olması tespit edilir. XVI – XX yüzyılına kadar Osmanlı cildi Türk ve İslam alemin en naheng örneği idi (Arıtan, 2019).

Osmanlıda mücellitler üç gruptan oluşan teknik kullanırdılar. Bunlardan biri basma, ikicisi kakma ve üçüncüsü boyamadır. Kullanılan malzemeye esasen ciltler gruplara ayrılıyor. Bunlar: lake ciltler, deri ciltler, kumaş ve ebrulu ciltler, şemseli ve çarkuşe ciltler, zerduz, yekşah ve zilahar adlı cilt gruplarıdır.

Osmanlı cildinin ilk örnekleri geometrik desenlerle yoğun olmasının nedeni Anadolu Selçuklu uslubunun XV. yüzyılında Osmanlı cildine geçiş yaparak etkilemesidir. Osmanlıda cilt sanatı gelişerek renkli, salbek, şemse ve köşebentle süslü kompozisyonlar ortaya çıkıyor.

XVI. yüzyılda Osmanlı Devleti'nin klâsik döneminde cilt sanatı da gelişmiş örneklerini vermiştir. Mücellitbaşı Mehmet Çelebi, Süleyman Çelebi, Mustafa Çelebi gibi sanatçılar cilt sanatının en güzel örneklerini vermişlerdir (Çakırtaş, 2015). Alttan veya üstten ayırma şemselerle cilde sade bir güzellik verilmiştir. Bu dönemde şemseler sadece ovaldır. XV. yüzyıl ciltlerinde olduğu gibi kabartma şemse ile köşebentlerin arası çoğunlukla boş bırakıldığı halde bazan bunların aralarının kabartma veya halkâr tarzında motiflerle doldurulduğu mülemma' şemseler de yapılmıştır. Bu dönemde meydana getirilen deri görünümlü kumaş ve kumaş görünümlü deri cilt kapakları özellikle dikkat çekicidir. Kapak içleri XV. yüzyıl geleneğini devam ettirir. Bu asırda bordürler daha genişlemiş ve içlerine yuvarlak veya oval kartuşlar konulmuştur. Süslemelerde XV. yüzyıl motifleri de kullanılmakla birlikte daha çok klasik devrin bütün sanat kollarına hâkim olan stilize nar çiçeği,

altılı çiçek, çintemani-bulut ve bilhassa tırtıllı yaprak görülür (Arıtan, 2019). Cilt Çeşitleri – farklı malzemeler kullanılarak ciltlerin bir çok çeşidi yapıyordu.

Tablo. 1: Deri Cilt ve Nevleri

1. Deri ciltler	a. Şemseli Cilt b. Zerbahar Cilt c. Yekşah Cilt d. Zerdûz Cilt e. Simdûz Cilt
a. Şemseli Ciltler	Şemseli ciltler aşağıdaki şekilde çeşitlenilir: Altan ayırma şemse - altınlanmış zemin ve kabartma motifler. Üstten ayırma şemse – deri olduğu renkte kalıyor ve motifler altınlanıyor. Mülemma şemse – hem motifler hem de zemin altınlanıyor. Soğuk şemse – deri öz renginde kalıyor, zemin ve motifler altınla süslenilmiyor. Melevven şemse – cildin köşebentinde ve başka yerlerinde renkli deriler kullanılır. Müşübbek şemse – kat`ı tekniği ile yapılır. En az 2 farklı renkte olan deri kullanılır. Derinin yerine kağıt ve kumaş da kullanılabilir.
b. Zerbahar Cilt / Kafes şemse	Kabın üzerine ezilmiş altın ile parmaklıklar şeklinde çizgilerle yapılan tezyinat, orta kısımda veya kap yüzeyinin tamamına yayılmış hâlde bulunur.
c. Yekşah Cilt	Bu cildin adı onun yapıldığında kullanılan metalden olan aletin adıyla ilgilidir. Bu alet vasıtasıyla motifler deri cildin üzerine bastırılarak yapılır.
d. Zerdûz Cilt	sırma ipliklerle deri üzerine yapılan cildir.
e. Simdûz Cilt	Gümüş ipliklerle deri üzerine yapılan cildir.

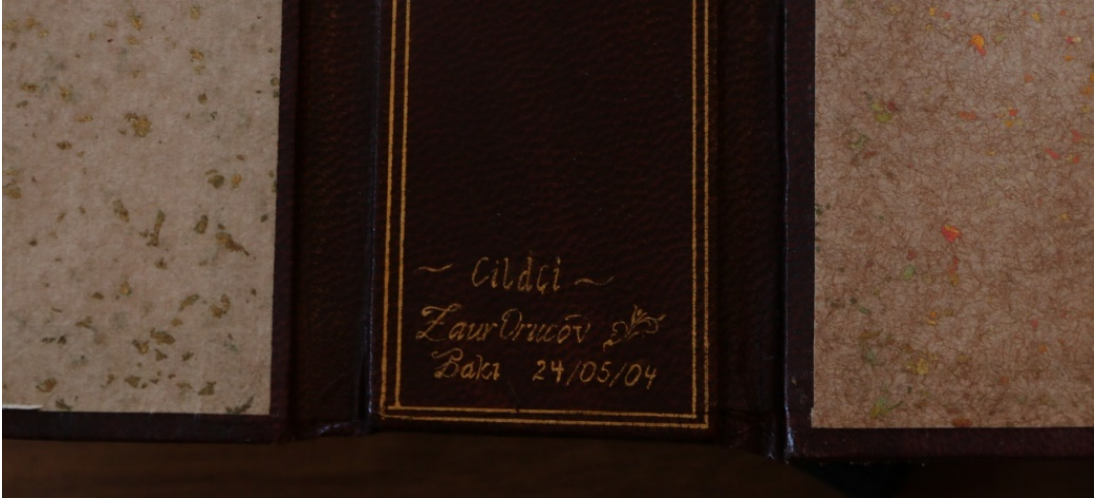
Tablo. 2: Farklı Cilt Nevleri

2. KUMAŞ CİLT	Farklı kumaşlar kullanarak, mesela ipek, kadife veya ketan, makavvanın üzeri kaplanmasına kumaş cilt deniyor.
3. EBRU CİLT	Yan kağıt olarak veya kabın içine kullanılabilir bil cildir. Ciltlerin dayanıklı olması için de kablara deri ile şeritleniliyor. Bu kablara çarkuse cilt olarak adlandırılıyor.
4. MURASSA CİLT	Murassa cildi kabın üzerine kıymetli malzemelerin, taşların süslenmesi ile meydana getirilir. Genellikle zümrüt sedef, altın, yakut, fildişi kullanılır.
5. LÂKE CİLT	Lake ilt- vernik cilt demektir. Kabın derisi temizleniyor, üzerine süs yapılıyor, bu altın renkle yapılmış nakışlar veya minyatürler olabilir, yapılmış süsler tamamen kuruduktan sonra üzerine kat-kat özel vernik sürülür.

AMEA El Yazmalar Enstitüsü'nün Hijyen ve Restorasyon laboratuvarı mmd ve mcelliti Zaur Orucov'un dediklerine göre tüm el yazma eserlerle birge gelen kapakların onlara ait olup olmadığı araştırılıyor. Eserin yazılma tarihi, dönemi, tezinatı (süslemesi), usulü kapakla karşılaştırılıyor. Burada da söz konusu olan M - 156 nolu "Hamse"nin kapağının z dönemine uygun gelmemesi ve başka bir esere ait kapak olduğu belirlendi. El yazmanın üzerinde bulunan kapak boyut olarak yapraklardan büyüktü ve dışarı taşıyordu.



Görsel. 4: "Hamse" M- 156 cildi (Alihanova, 2019).



Görsel. 5: M – 156 numaralı Hamse`nin yeni cildinde mücellidin imzası (Alihanova, 2019).

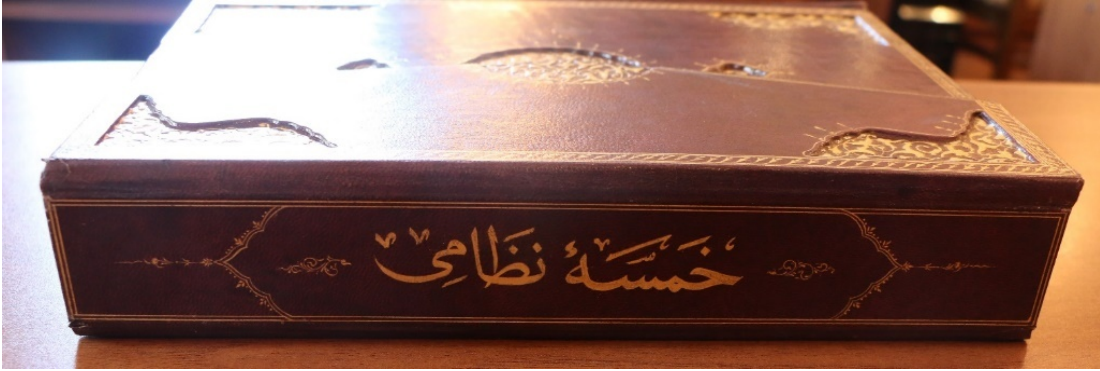
“Hamse”ye klasik Türk cilt sanatı usulüne uygun olarak yeni cilt yapılmıştır. Yapraklar numaralanır ve temizlenir. Yaprakların retorasyonu yapılır ve dikişe hazırlanır. Sırt dikişi pamuk ipliği ile yapıldıktan sonra kitabın sırt kısmına ince bez yapıştırılarak kurumaya bırakılıyor. Formaların ortası tespit edilir ve şiraze için kolon atılır. Keçi derisi kullanılmıştır. Deri bıçak vasıtasıyla inceltir (35-45 mikron kalınlığında), şemse ,salbek, köşebent kullanılarak gömme kapak tarzında cilt yapılmıştır. Üstten ayırma tekniği kullanılarak altınla süsleme yapılmıştır. Cetveller ve zencerekler aynı şekilde altınla süslenmiştir. Salbek, şemse ve köşebentlerde rumi motifleri kullanılmıştır.



Görsel. 6: M – 156, orijinal Hamse nüshası (Alihanova, 2019).

Bildiğimiz gibi klasik türk cilt sanatında kullanılan kalıp klişelerde bitkisel (nabati) ve rumi motiflerinden ve ender rastlanan hayvansal motifler kullanılıyor. Bazı el yazmaların ciltlerindeki salbeklerde salbek yerine bu işi icra eden mücellitin imzası yapılmaktadır. Örnek olarak AMEA’da muhafıza edilen B - 6338 nolu “Meşrebi Divane” – Peygamber ve halifelerinden bahz eden destan eserinde salbekin içerisine Sahhaf Mirze Abdulla imzası bulunmaktadır.

Eski örgü usulü kullanılarak “Hamse”nin şirazesi el ile örülmüştür. İlk iklep ilave olundu ve sertapına Nizami Gencevinin ismi hüsnü-hattla yazılmıştır.



Görsel. 7: M - 156 numaralı nüshanın sertapı (Alihanova, 2019).

XIV yüzyılın ilk yarısında, Azerbaycan'da cilt sanatının en iyi örneklerinden biri İstanbul'daki Evgraf Müzesi'nde bulunan (2485 Numaralı), 1334 yıl el yazmasının cildini misal gösterilebilir. Bu orijinal cilt Tebriz'de Muhammed Ali tarafından yapılır. Kırmızı-kahverengi tenli derinin sol kapağının iç kısmında, ustanın adı altınla yazılmıştır (Efendi, 2007, s.98).

4.2. Azerbaycanda Minyatür sanatı ve M – 156 Numaralı Hamsenin Minyatür ve Tezhip Uslubu

XV'nin sonunda ve XVI.yüzyılın başında, Azerbaycan halkının ekonomik, politik ve kültürel yaşamının yeni bir dönemiydi (Efendi, 2007, s.112).

XVI. yüzyılda, Azerbaycan'da farklı bilimler, özellikle tarih, felsefe ve astronomi geliyordu. Azerbaycan tarihi ile ilgili bir çok eser yazılmıştır. Bu dönemde şiire ve sanata ilgi, klasik edebi miras ve edebiyat tarihine merak artıyor. Klasik eser toplama, divanlar oluşturmak ve onlara yorum yazmak, şairlerin yaşamını ve yaratıcılığını yansıtan bilimsel çalışmalar yapmak bu işleri hızla geliştiriyor. Önceleri, çeşitli nedenlerden dolayı farklı ülkelere dağılmış Azerbaycanlı sanatçılar yeniden anavatanlarına dönüyorlar ve halkın asırlık zengin sanatsal geleneklerine dayanarak yeni başarılar elde ediyorlar. Dönemin en ünlü hattatları ve sanatçıları Sultan Muhammed, oğulları Mirza Ali ve Mahammadi, Mir Mirzafvir ve oğlu Mir Seyid Ali, Muzaffar Ali, Sadık bey Afşar, Şah Mahmud Nishapuri, Dust Muhammed ve bir çok sanatçılar hızlı bir şekilde faaliyet gösteriyorlardı. Ayrıca, atölyede, Herat, İsfahan, Şiraz ve diğer şehirlerden gelmiş ünlü sanat ustaları Behzad, Aghamirek İsfahani, Gasımalı burada çalışıyordu (Efendi, 2007, s.113). El yazma kitaplarının hazırlanmasında hattatlarla yanı sıra,

çeşitli meslek sahipleri - minyatürcüler, ressamalar, nakkaşlar ve cilt ustaları da vardı. Antik el yazmaları arasında, destan "Dede Korgud", Bahmanyar ibn Marzhi, Mehseti Ganjavi, Faleki Shirvani, Afzaladdin Khagani, Muciraddin Beylagani ve Nizami'nin eserlerini misal gösterile bilir (Nasirova, 2013).

Coğrafi duruma göre Azerbaycan'ın çeşitli kültürel eğilimlerin yer aldığı bir yer olduğu belirtilmelidir. Tebriz resim okulunun oluşumu nedeni ile yerel geleneklerin diğer okul gelenekleri ile karışıyordu. XV. yüzyıl yalnız Azerbaycan minyatürünün değil tüm Doğu sanatının gelişiminde yeni, daha yüksek aşama başlangıcıdır.

XVI. yüzyıl Tebriz okulunun sanatsal özelliğini kendinde birleştiren minyatürlerden 1524. yıl tarihli "Hamse" (Metropolitan Müzesi, New York), "Shahnama" (Oryantal Araştırmalar Enstitüsü, Saint Petersburg), 1528. yıl tarihli "Cami et-Teverih" (M.Y.Saltikov-Shedrin Kütüphanesi, St. Petersburg) el yazmalarına çizilmiş resimler dikkat çekiyor. Bu dönem Azerbaycan minyatür sanatının yükseliş dönemi sayılır. Kültürel tarihimize büyük katkı sağlayan ünlü minyatür sanatçısı Mirza Seyid Ali ve Shaggulu Sadık bey Afşar, aynı zamanda seçkin süs ustaları olarak kabul edildi. Her iki sanatçı XVI. yüzyıl Tebriz okulunun gelişiminde bütünü ile Doğu ressamlığı tarihinde önemli bir rol oynamıştır. Bu dönemin seçkin sanatçı nesline ise Nizameddin Sultan Muhammed yönetti. O, Safevi sarayının ressamıydı. Eşsiz kreasyonlarıyla Tebriz minyatür mektebinin esasını koydu (Faracov, 2013).

Orta Doğu minyatür sanatının ilk örnekleri Azerbaycanın Tebriz ve Mağara gibi şehirlerde ortaya çıktı. Daha önce Azerbaycan'da kitap yapımı ve minyatür sanatı olsa da, bu sanatın günümüze kadar gelen en güzel örneklerden Varga ve Gulsara'dır (XIII yüzyılın başı, Topkapı Müzesi, İstanbul), Rashideddin'in "Moslem-et-Təvarix" (1307) Paris, Londra ve İstanbul'daki 1314 müze) XVI. yüzyılda Tebriz minyatür okulunun kurucusu Sultan Muhammed'in bir çok öğrencisi ve devamcısı oldu. Bu nedenle, sağlığında sanat aleminde Büyük Üstat olarak adlandırıldı. Oğulları Mirzali Bey, Muhammed Bey, yakın akrabası Mir Zeynalabdin, Mir Seyid Ali, Muzaffar Ali, Şah Mohammadi ve diğerleri yetiştirdiği talebeler sırasındaydılar. Onların her biri, büyük satançı olmakla birlikte, Sultan Muhammed geleneklerini sürdürülmesinde ve Azerbaycan minyatür sanatının gelecek gelişmesinde büyük hizmetler verdi. Sultan

Muhammed'in Oryantal şiir klasiklerinin eserlerine çizdiği minyatürler, ayrı-ayrı konularda yarattığı eserler dünyaca ünlü müzelerde ve özel koleksiyonlarda tutuluyor. Büyük sanatçıların ve okulundaki diğer sanatçıların çalışmaları uluslararası müzayedelerde büyük beğeni topluyor. Onun eserlerinden olan "Şahname" bugün New York Metropolitan, Nizaminin "Hamse"sine çizdiği minyatürlürler (1539-1543) Londra'daki British Müzesinde, Hafızın "Divan"ına yaptığı resimler ise Cambridge'deki Fogh Müzesinin koleksiyonundadır. British Museum'da tutulan ve Şah Tahmasib için özel olarak hazırlanan Nizaminin "Hamse"si, tüm devletlerin ve halkların kitap sanatının zirve eseri olarak uzmanlar tarafından derecelendirildi (Faracov, 2013).

"Hamse" metninde büyük boyutta yer alan on dört minyatür, XVI yüzyılın en önde gelen sanatçıları tarafından çizilmiştir. Bu sanatçılar Sultan Muhammed, Ağa Mirek Mirza Gıyas, Mir Musavvir, Mirza Ali, Mir Seyid Ali ve Muzaffar Ali'dir. Değerli el yazmasının sayfalarından birinde eseri yüzünü çizen ressam Shah Mahmud Nishapurun böyle bir notu var: "Ruzigar'ın gözleri böyle bir şey görmedi". Bu eşsiz kopyanın en güzel minyatürlerinden biri, Mir Sayyid Ali'nin parmaklarının ürünü olan "Leyla'nın Çadırının yanında Mecnun" esesridir. Dünyanın diğer müzelerinde tutulan, ressamın diğer eserleri, "Leylini isteme töreni", "Müzik Konseyi", "Bahram Gür ve Çoban" minyatürleridir de yüksek sanatçılık örnekleridir (Azatlık Araştırmacı Gazeteci Grubu, 2012a).

Günümüzün en büyük müzelerinde ve kütüphanelerinde korunan eserlerde sergilenen minyatürler, Azerbaycan minyatür sanatının yükselişe kadar uzun bir yol kat ettiğini kanıtıyor. Bu örnekler arasında Firdovs "Shahnameh"si ve Nizami'nin "Hamse" si, Sadi ve Hafızın, Cami ve Naveinin, Hüsrev Dehlavi ve Doğu şiirinin başka şairleri, Azerbaycan sanatçılarının el yapımı çizimleri ve özel albümlerde - "Murekka"larda toplanan minyatürleri gösterilebilir (Azatlık Araştırmacı Gazeteci Grubu, 2012b).

Yazma tarzı, minyatürlerin doğası ve el yazmalarının genel tasarımı, bu sanatın Azerbaycan'da sürekli geliştiğini göstermektedir (Efendi, 2007, s.93). Kolektif yaratıcılığın ürünü olan el yazma kitapların oluşmasında ana görevi, editor işini yapan hattatların üstüne düşerdi. Hattatın işi sadece sayfadaki metni yerleştirmekle bitmezdi, aynı zamanda ressamın çizimlerinin konusunu da belirlerdi. Hattat, edebi eserleri aktarırken minyatür için beyaz yerler bırakır. Minyatürcü

sanatçı da dikdörtgen çerçeveler biçiminde, bir miktar boş alan bırakırdı, böylece hattat mevzu ile ilgili bıraktığı parçaları boş alana aktararak metni yazmalıydı. Minyatür için alanın seçimi zamanı minyatürcü sanatçı orada yer aldı. Ancak hattat, bir kural olarak, sanatçını belli bir sınırdan tutuyor ve belirlenmiş alanda çalışmalarını yapmaya zorlardı. El yazmalarının tasarım işlerinde nakkaşlar da katılırdı. O, sayfadaki metni çerçeveye alır, başlıkları ve bitişleri süslerdi, bazen el yazmanın geniş sayfaların kenarlarını süslerdi (Efendi, 2007, s.95)

Tebriz minyatür okulunun oluşumu ve gelişimi farklı semtlerden gelen etkilerle yerel sanat geleneğinin çaprazlaşması ve kaynama-taşınma prosesinde olmuştur. Bu etkilerden biri, Tebriz'e Moğollarla gelen Uygur sanatçıların getirdiği Doğu Türkistan sanatı ve Bağdat okulu vasıtasıyla gelen Arap boyakarlık geleneklerinin etkisi idi (Efendi, 2007: 101). IX-XI yüzyıllarda Uygur sanatının geniş etki alanına sahip güçlü bir okul olduğunu ispatlayan çok kanıtlar var. Bu yüzden Uygur sanatçıları Orta Doğu, İran ve Azerbaycan'da güzel sanatların gelişiminde ve Çin-Uygur sanat geleneklerinin yayılmasında önemli bir rol oynadı. Tebriz okulunun ilk yıllarında yaratılan minyatür sanatının Chinuyghur sanatının etkisini yansıtması bu dönemde Maraga ve Tebriz'de çalışan Uygur sanatçıların yaratıcılığından kaynaklanıyor (Efendi, 2007, s.103).

4.2.1. Tebriz Okulu Minyatür ve Tezhipleri

Tebriz minyatür okulu 1514'de Akkoyunlu Türkmenleri minyatür üslubunun kuvvetli etkisinde kalmıştır. 1514'den sonra Safevi Tebriz minyatür sanatında yeni bir aşama görülür. Bunda, Şah İsmail'in 1510'da Horasan ve Herat'ı fethedişi ve ünlü ressam Behzad'ı ve diğer sanatkarları Tebriz'e getirişinin büyük payı olmuştur. Bu dönemden Heratlı sanatçılar tarafından resimlendirilmiş eserler günümüze gelmiştir. "Safevi resminin en karakteristik özelliği, yüzyılın sonlarına kadar devam eden ve devrinin modasını aksettiren sarıklardaki "tac-ı haydari" denilen uzun kırmızı serpuşlardır".

Tebriz minyatür üslubunda zengin renk skalası, aşırı yüzey süslemeciliği, kalabalık ve gösterişli kompozisyonları, son derece itinalı işçiliğiyle dikkati çeker.

Tebriz Okulu'ndan Örnekler:

- Firdevsi'nin Şahname'si
- Nizami'nin Hamse'si

4.2.2. İsfahan Okulu Minyatür ve Tezhipleri

İsfahan Okulunun İran ve Türk İslam sanatı tarihinde çok farklı, önemli bir yerdedir. Sefevi Devleti 1598'de başkentin İsfahan'a taşdıktan sonra resim sanatında yeni bir dönem başlıyor. Şah Abbas mimarlık sanatına çok ilgi duyduğu için İsfahan'da çeşitli abidevi yapılmış ve saray duvarlarını resimlerle süsletmiştir. Bu dönemde batıya açılma başladı. Onun zamanında İsfahan'da hazırlanmış minyatürlü yazmalar, desenler, tek veya grup portreler albümler içinde günümüze gelmiştir. İsfahan okulu minyatürlerinde insan figürlerinde kişilik önemli, bacak ve gövdeleri uzun, başlarında devrin modasını aksettiren dağınık sarıkların bulunur. İsfahan üslubunun en ünlü temsilcisi Rıza-i Abbasi adlı sanatçıdır. Şah Abbas ölümünden sonra İsfahan okulunun varlığını sürdüren nakkaşları arasında Muhammed Kasım, Sadıki Beg, Muin musavvir en ünlüleridir.

4.3. AMEA El Yazmalar Enstitüsü ve “Hamse”ler

Büyük Azerbaycanlı şair Nizami Gencevi'nin edebi mirası, muhteşem "Hamse"si, dünya edebiyatının nadir incileri olarak kabul edilir. Azerbaycan Milli İlimler Akademisi, El Yazmaları Enstitüsü'nün en büyük hazinelerinden biri, XII. Yüzyılına ait bir Azerbaycan şairi Nizami Gencevi'nin şiirlerinden oluşan “Hamse” el yazmasıdır. El yazma 1636'da Muhammed ibn Derviş Muhammad Darahtichi tarafından kopyalanmıştır. Yazının çalışmasını bitiren yazar, mevcut “Hamse” el yazmalarının en esasını ödünç almış ve yazının kendi kopyasına ayrıntılı marjinal notlar yazmak için kullanmıştır. Metin, XV. yüzyılda geliştirilmiş arap yazısı olan nastalîk el yazısıyla yazılmıştır. Her şiirin adı parlak renkler ve zarif altın süslemelerle dekore edilmiştir. İsfahan Minyatür Okulu'na ait 11 minyatür var. Grafikler arasında: “Fakir bir kadın Mainun'u Leyli'ye getiriyor”, “Leyli ve Majnun toplantısı”, “Leyli Mecnun'u çölde ziyaret ediyor”, “Hüsrev Şirin'in yıkanmasını izliyor” ve “Hüsrev ve Şirin kızın masallarını dinliyor”. Av minyatürü, şah ve büyük akıncı grubunun büyük vahşi hayvan sürülerini (ceylanlar, geyikler ve vahşi atlar) nasıl takip ettiğini gösterir. El Yazmaları Enstitüsü, Nizami Gencevi'nin (17. c. N.E.) “Hamse” ve “Yedi Güzel” örneklerini de göstermektedir. Bu renkli minyatürler, avlanma, müzik dinleme, dans etme, yemek yeme, bahçecilik, kavga ve sevginin yanı sıra doğal manzaralar, çiçekler, bahçeler, bülbüller ve çiçekli kayısı ağaçlarının

çeşitli sahnelerini gösterir. Nizami'nin Hamse'sinde bulunan en ünlü minyatürler, Leila ve Mecnun, Hüsrev Şirin'in aşk hikayelerini anlatıyor. Nizami'nin Hamse'si için bilinen en eski minyatürleri XVI. yüzyıl el yazmalarında yer almaktadır. Bu dönemde, Nizami'nin hikayeleri Şiraz ve Herat minyatür okullarından sanatçılar tarafından resmedildi. XVI. yüzyılda Azerbaycan minyatürleri Tebriz minyatür okulunun temelini attı. Önemli sanatçılar arasında Sultan Muhammed Tabrizi, Ağa Mirak, Mirza Ali, Muzaffar Ali ve Mir Sayyid Ali sayılabilir. Hamsa Nizami'de bulunan Leila ve Mecnun, Hüsrev ve Şirin'in aşk hikayeleri (Akberli, 2013).

Dünyanın çeşitli el yazma hazinelerinde şairin "Hamse" nin 500'e yakın kopyası, bilim dünyasında bilinmektedir. AMEA'nın El Yazmaları Enstitüsü'nde 25 adet Nizami el yazması vardır. Bunlardan 18 tanesi "Hamse" dir ve diğerleri ayrı şiirlerin el yazması kopyalarıdır. Bu yazılı anıtlar, tasarımlarının güzelliği ve zarafeti ile dikkat çekiyor.

Khamsa El Yazmaları Enstitüsü'nde tutulan en eski el yazması (kod M-500), nefisliği, metnin eksiksizliği ve mükemmelliği ile seçiliyor. Burada şiirler geleneksel olarak kronoloji sırayla dizilmiştir. Amir Hüsrev Dehliv'in "Hamse" kitabı, 700 yapraktan (1400 sayfa) oluşan el yazmasının kenarlarına çapraz olarak yazılmıştır. Nizami'nin "Hamse" metni, iki sütuna, krem renkli yüksek kalitedeki, cilalı, Doğu kağıdına yazılmıştır. Metin iki altın çizgi ile çerçevelenmiştir ve sütunlar aynı çizgi ile ayrılmıştır. Başlıklar altın renkli su ile yazılmıştır.

Her şiirin başında altın su ve mavi, kırmızı ve beyaz boyalar ile işlenmiş güzel bir sanatsal adres var. Yazının sonunda Dehlavinin bir ifadesi yazılmıştır. El yazma modern cilde alınmıştır ve paleografik özellikleri nedeniyle XVI. yüzyılın ilk yarısına aittir.

B-830 şifresi altında tutulan şiirler, 334 sayfadan oluşan ""Hamse"de geleneksel şekilde yerleştirilmiştir. Metin, sararmış Doğu kağıtına altın ve mavi çizgilerle çerçevelenmiş dört sütuna yazılmıştır, sütunlar iki altın çizgiyle bir-birinden ayrılmıştır. Başlıklar, altın suyu ve kırmızı boyayla yazılmıştır. Başlangıçta altın suyu, kırmızı, mavi ve beyaz boylarla işlenmiş sanatsal bir adres var. Paleografik işaretlere göre, el yazması XVI. yüzyılın ilk yarısına ait ediliyor.

M-501 kodu altında tutulan 296 yapraktan oluşan "Hamse" el yazması sadece "Yedi Güzeller" şiirine sahip değildir. Metin, yüksek kaliteli, cilalı, krem renkli

Doğu kâğıtlarından oluşan dört sütun halinde yazılmıştır. Her şiirin başında altın suyla mavi ve beyaz boyalarla işlenilmiş adres var. El yazısına üç madalyon basılmış, açık kahverengi bir ciltle kapatılmıştır. Cildin kenarları zarif çiçekler süslemelerle dekore edilmiştir. Paleografik işaretlere göre, el yazmasının kopyalanma tarihi XV. yüzyılın ikinci yarısına ait edilebilir.

M-531 kodeksinin altına tutulan 282 yaprakdan oluşan "Hamse" metninin tamamı cilalanmış, sarımsı Doğu kağıdında, dört sütunda yazılmış ve mavi çizgilerle çerçevelenmiştir. Başlıklar kırmızı boya ile yazılmıştır. Her şiirin başında altın suyu, mavi ve kırmızı boyalar ile işlenilmiş enfes bir sanatsal adres var. El yazması h. 939.yılın Ramazan ayında - Ocak 1572'de İbn-i Hüseyin el-Nizami el-Hüseyin'e tarafından kopyalanmıştır.

M-534 koduyla saklanan "Hamse" daki " Yedi Güzeller" şiiri daha önce, XVI. yüzyılın ilk yarısına, diğer şiirler ise 1641-43'te Samarkand'da kopyalanmıştır. "Yedi Güzeller" şiiri, yüksek kalitede sarımsı Doğu kağıdına dört sütuna yazılmıştır. Şiirin metni altın ve mavi renkli çizgilerle çerçevelenmiştir ve sütunlar iki altın çizgi ile bir birinden ayrılmıştır. Şiirin başlıkları mavi renkte boyanmış ve narin çiçek süslemeleri ile süslenmiş ve altın çizgilerle çerçevelenmiştir. Yazının bu bölümünde, Tebriz resim okuluna has olan üç göz kamaştırıcı minyatür ressam vuruldu. Diğer şiirleri metni dört sütuna, ince, cilalı Doğu kağıdı, altın ve mavi çizgilerle çerçevelenmiş dört sütundan oluşur. Başlıklar kırmızı boya ile yazılmıştır. Her şiirin başında "Yedi Güzeller" başlığına benzer bir başlık vardı. El yazmaya koyu kahveyi renkte cilt yapılmış ve üzerine madalyon basılmıştır. Yaprak sayısı 312'dir.

El Yazmaları Enstitüsü'nde saklanan bazı "Hamse" nüshaları, buradaki fazla minyatür çizimlerleri ile dikkat çekiyor. M-156 şifresinin altında, 308 yaprakdan oluşan el yazma dört farklı katip tarafından farklı zamanlarda nüshalanmıştır.

" Hamse "nin dördüncü şiiri "Yedi Güzel" diğer şiirlerden önce aktarılmıştır - XVI. yüzyılın ilk yarısında. Bu şiirin metni zarif bir şekilde altın su, mavi, kırmızı ve beyaz boyalarla tasarlanmıştır. Metin yüksek kaliteli, cilalanmış Doğu kağıdına, kaligrafik çizgiye sahip dört sütunda yazılmış ve altın, siyah çizgilerle çerçevelenmiş ve sütunlardan iki ince altın çizgi ile bir birinden ayrılmıştır. Çerçevelerin arası narin çiçekli süs ile doldurulmuştur. Sayfanın kenarları altın su ve kırmızı motiflerle süslenilmiştir.

Buradaki "Hüsrev ve Şirin" şiiri, ince Doğu kağıdında dört sütunda yazılmıştır ve altın ve mavi çizgilerle çerçevelenmiştir. El yazısının bu kısmı Tebriz resim okuluna has olan 27 zarif minyatür içerir. Şiirin başında altın suyu, mavi ve kırmızı boylarla süslenmiş motifle bir başlık vardır. Poemaya, İsfahan resim okuluna ait 16 minyatür çizilmiştir. Paleografik işaretler nedeniyle şiirin XVIII. yüzyılın ikinci yarısına ait olduğu söylenilebilir (Elioğlu, 2012).

Orta çağdaki Azerbaycanlı alimlerin, düşünürlerin, filozofların ve şairlerin sayısız değerli el yazması, bugün dünyanın farklı ülkelerinin kütüphanelerinde tutulmaktadır. Azerbaycan, Orta Çağ'da Batı ve Doğu'nun kesiştiği bir yer olduğu için, tarihi el yazmaları artık hem Avrupa hem de Asya'da bulunmaktadır. Azerbaycana ait el yazmalarının, çoğu Asya, İran, Türkiye ve Avrupa, Moskova, St. Petersburg, Londra, Paris, Dublin, Berlin, Dresden, Vatikan, Viyana, Prag, Saraybosna, Upsala gibi ülkelerde bulunan Asya'daki Asya kütüphanelerinde ve müzelerinde saklanır. Kahire, Taşkent, Duşanbe, Kalkutte, Laknau, Dakka ve Pencap gibi şehirlerin arşivlerinde ortaçağ Azerbaycan'ın nadir el yazmaları vardır. Bu yazıların bugün Azerbaycanda değil Doğu ve Batı arşivlerinde ve kütüphanelerinde bulunmasının birkaç nedeni vardır. Birinci sebep, XII-XIX yüzyıllarda, bazı Azerbaycanlı şairlerin, alimlerin, filozofların, hattatların Doğu'nun kültürel olarak gelişmiş bir şehrinde yaşaması normal hal olarak görülürdü. Tarihten bildiğimiz gibi, Azerbaycan sınırlarının dışında bir çok düşünür yaşadı ve orada öldü. Bu nedenle, şairin yazılarının bizde değil, başka bir ülkede olması doğaldır. Ayrıca, ortaçağ alimleri arasında, el yazmalarını birbirlerini hediye etme geleneği de vardı. Bir çok el yazmalarının yabancı ellere geçmesinin ilk ve önemli sebebi ise savaştı. Atabeks, Elhanlılar ve Safeviler sırasında, herhangi bir savaşta büyük imparatorlukların yenilgisi, kütüphanelerin, bilimsel merkezlerin yağmalanması anlamına geliyordu. 1828'de Rus-İran savaşının sona ermesinden sonra, Ardebil'din Şeyh Safi Türbesinde Safevi yöneticilerinin yıllarca biriktirip zenginleştirdikleri kütüphaneyi aldı ve St. Petersburg'a götürdü. Bu yazılara dayanarak, XIX. yüzyıl başlarında Rusya'da oryantalizm bilimi oluşmuştu ve geliştirilmiştir (Nuri, 2018).

En acı verici noktaysa bu kıymetli yazıların yabancı ülkelere öküz arabalarıyla değersiz eşya gibi taşınmasıdır. Safevi kütüphanesinden Rus Devleti Ermitaj'a taşınan kültürel hazinelerimizden biri de Nizami'nin "Hamse" el yazmasıdır. El

yazma, 1430'da ünlü Azerbaycanlı hattat Jafar Tabrizi tarafından Herat'ta yazılmıştır. Hamse'nin bu versiyonunda 38 orijinal minyatür var. El yazmanın son sayfasında onun Ermitaja ulaşana kadar geçtiği yol kayda alınmıştır. Bu nottan, değerli kopyanın Nadir Şah'ın liderlerinden birine ait olduğu belli oluyor. Uzun süre kaybolan el yazmasının bir sonraki kaderi araştırmacılar için karanlık kalır. "Hamse"nin eşsiz el yazmasının İran tüccarı tarafından St. Petersburg'a getirildiği ve özel müzesi olan Stiglitz isimli bir almana satıldığı ve sadece 1917 devriminden sonra Ermitage'a getirildiği bilinmektedir. Bu tür kanıtları saymakla bitmez. Dünyanın arşivlerinde ve kütüphanelerinde tutulan el yazmalarımızın net sayısı bilinmese de, bu rakamın 10.000'den fazla olduğuna şüphe yoktur. Azerbaycan el yazmaları, Dünya Hafıza Hazinesi'ne dahil olan el yazmalarının yaklaşık% 3'ünü Azerbaycan el yazmaları oluşturuyor. Yani, dünya tarihindeki en önemli yazılı belgelerin yüzde üçü bize ait (Nuri, 2018).

5. BÖLÜM: UYGULAMA



Görsel. 8: Laleli Ebru üzerinde Tezhip çalışması. (Alihanova, 2019).

Yapmış olduğum bu uygulamada Türk İslam sanatlarına ait olan Ebru ve Tezhip sanat tekniklerini kullanılarak özgün bir çalışma yapılmıştır. Nizami Gencevi'nin "Hamse"sinden ilhamlanarak kanatları buluta karışmış zarif bir kuş figürünü yapılmıştır. Ejderha ve simurk kuşu motiflerinin tarihi çok eskiye dayandığı için kompozisyonumuzda yer almıştır. Uygulamamızın merkezinde ebrudan yapılmış, ince altın tezhiplerle süslenilmiş lale kullanılmıştır.

Ejderha motifi – bu motif orta Asya kökenlidir ve Türk tezhip sanatına Çin`den geçmiştir. Moğollar bu motife moghur, İranlılar ejderha, Araplar önce nihang, sonra tannin, Çinliler ling ismini vermişler (Deniz, 1996, s.102).

Kaşgarlı Mahmut, Divan Lugat-it Türk`te Farsça olan ejderha termini Türklerde daha önce kendilerine olan buka terminini kullandıkları söylemektedir. Oğuz ve diğer Türk kabilelerinin birleşerek oluşturdukları halkaya ya Buka deyilmektedir (Çoruhlu, 1993, s.25).

Orta Asyada ejderha motifi – iyilik, kahramanlık ve sağlık sembolüdür, Çin`de olduğu gibi Türk mitolojisinde de ejderha su, bolluk ve bereket, yeni hayat anlamını taşıyor (Çoruhlu, 1993, s.25).

Simurk kuşu İslam kültürünün bir çok edebi ürünlerinde görülen, efsanelere göre adam gibi konuşan ve düşünen bir kuştur. Araplar bu kuşa anka, İranlılar ise simurk adını vermişler. Türkçede ise yukarıda gösterilmiş her iki adı birlikte kullanılmıştır, zümrüd-ü anka (simirgu anka). Çizimlerde genellikle kanatları açık, uçan vaziyette çizilir ve kuvveti, bereketi ve güzelliği anlatıyor. Şifa verici bir yaratık olarak bilinmektedir.

Yapmış olduğum bu uygulama güç, sağlık, güzellik, bolluk, saflık anlamını taşıyor.

6. SONUÇ

XII. yüzyılda yaşamış Genceli Nizamî, Türk edebiyatının en ünlü mesnevî şairlerindedir. Fars dilini kullanış tarzı, felsefi, bilimsel bilgileri ve tarihî olayları işleyişi, eserlerine özgün bir nitelik kazandırmıştır. Mahzen-ül Esrâr, Hüsrev ve Şirin, Leyla ve Mecnun, Heft Peyker ve İskendernâme'den oluşan Hamse, en önemli eseridir. Hamse, XII. yüzyıldan itibaren, İran başta olmak üzere İslâm dünyasında en çok ilgi gören eserler arasında yer almış, çok sayıda kopya nüshaları hazırlanmış, bunların büyük bölümü resimlenmiştir.

Bu tezde incelenen eser, Azerbaycan Milli Bilimler Akademisinin El yazmalar Enstitüsü Kütüphanesinde M-156 numara ile kayıtlı olan Nizaminin “Hamse” kopyasıdır.

Eser cildi 2007 yılında yapılmış, deri ile kaplanmıştır. Şark kâğıdında yazılmıştır. Kitapta bulunan mühire esasen 1321 yılında Seyid Muhammed Taha İbn Seyid Muhammed Ezim Hace tarafından yenilenmiştir.

El yazma 43 minyatür içeriyor ve bunlardan 27 minyatür Tebriz,16 minyatür ise İsfahan resim okuluna aittir.

Yazmanın minyatürlerinde sade kompozisyon özellikleri görülürken renk kullanımında, doğanın ve mimari elemanların verilişinde itinalı ve zarif bir işçilik dikkati çekmektedir. Oldukça canlı renklerle betimlenmiş bir doğa tasviri veya detaylı bir şekilde işlenmiş mimari bir ögenin içindeki küçük boyutlu figürlerle dengeli kompozisyon şemaları oluşturulmuş, tasvirler ustaca hazırlanmış bir çalışmanın ürünü olarak yazmada yerini almıştır. Bu durum yazma eserin adı bilinmeyen yüksek mevkiye sahip bir sanat koruyucusu tarafından sipariş verildiğini düşündürmektedir.

Tebriz’le Moğollarla gelen Uygur sanatçılarının getirdiği Doğu Türkistan sanatı ve Bağdat okulu vasıtasıyla gelen Arap boyakarlık geleneklerinin etkisi idi. IX-XI yüzyıllarda Uygur sanatının geniş etki alanına sahip güçlü bir okul olduğunu ispatlayan çok kanıtlar var. Onlara M - 156 numaralı “Hamse”de bulunan “Hüsrev ve Şirin” eserinde karşılaşıyoruz. Kadın kıyafetlerinde Moğol kadın kıyafetlerini görebiliyoruz.

Resimli Hamselerde ender olarak tasvir edilen Mânî’nin camdan yapılmış su birikintisi üzerine ölü bir köpek resmi çizmesi ve İskender’in Dara’yı öldüren iki

askeri öldürmesini konu alan minyatürlerin incelenen eserde yer alması bu el yazmasının bir diğer önemli özelliği olarak vurgulanabilir.



KAYNAKÇA

- Adnan, K. ve İsmet, Ş. (2011) VIII-XIII. Yüzyıllar Türk Edebiyatı T.C Anadolu Üniversitesi, Yayın No: 2367, Açıköğretim Fakültesi Yayın No: 1364.
- Ahmet S. A. (t.y.). Anadolu Selçuklu Cild Sanatı. Erişim adresi: <https://www.tarihtarih.com/?Syf=26&Syz=377217&/Anadolu-Sel%C3%A7uklu-Cild-Sanat%C4%B1/-Yrd.-Do%C3%A7.-Dr.-Ahmet-Saim-Ar%C4%B1tan-> Erişim tarihi: 14.08.2019
- Ahmet S. A. (t.y.). Ciltçilik İslâm kitap sanatlarının klasik çağını Osmanlılar'da yaşayan bir kolu. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi'nden alınmıştır. <https://islamansiklopedisi.org.tr/ciltcilik> Erişim tarihi: 16.08.2019
- Aydın, Ç. (2015, Haziran). Kitaba İşlenen Medeniyet Türk Cilt Sanatı. İstanbul: İSMEK El Sanatları Dergisi.
- Azatlık Araştırmacı Gazeteci Grubu (2012a). *Tebriz Minyatür Mektebinin Banisi Sultan Muhammetin* içinden. Erişim adresi: <http://www.anl.az/down/meqale/azadliq/2012/dekabr/285082.htm> Erişim tarihi: 01.04.2019
- Azatlık Araştırmacı Gazeteci Grubu (2012b). *Dünya minyatür sanatının ünlü imzası* içinden. Erişim adresi: <http://www.anl.az/down/meqale/azadliq/2012/dekabr/285439.htm> Erişim tarihi 03.06.2019
- Minyatür Hakkında (t.y.). *Azerbajian* içinden. Erişim adresi: http://www.azerbaijans.com/content_224_az.html Erişim tarihi 23.06.2019
Erişim tarihi: 09.03.2019
- Edebiyat Nedir Konusu Haggında Bilgi (2019). Leyla ve Mecnun'dan alındı. Erişim adresi: <http://www.filozof.net/Turkce/67-edebiyat/dunya-edebiyati/14783-leyla-ve-mecnun-edebiyat-nedir-konusu-hakkında-bilgi.html?showall=1&limitstart=> Erişim tarihi: 27.04.2019
- Elmin, N. (2018). Dünya Hafıza Hazinesi'nin yüzdeüçü Azerbaycana Mahsustur. *Azerbaycan Devlet Tercüme Merkezi*'nden alınmıştır. Erişim adresi: <https://www.aztc.gov.az/az/posts/id:753> Erişim tarihi: 07.04.2019

- Ferit, A. (2013). Nizami Gencevi'nin Mirası. *Bakü El Yazmaları Enstitüsü*nden alındı. Erişim adresi:
https://www.researchgate.net/publication/281165708_Nizami_Ganjavi's_Heritage_In_The_Baku's_Institute_Of_Manuscripts Erişim tarihi: 2019-08-12.
- Gönül, B. (2006). *Süleymaniye Kütüphanesi Halet Efendi 220 Nnumaralı Hamse-i Nizami'nin Minyatürleri* (Yüksek Lisans Tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (204405).
- Hanzade, G. (2006a) Abdî'nin Bilinmeyen Bir Mesnevîsi: *Heft Peyker* içinden. Erişim adresi:
http://turkoloji.cu.edu.tr/ESKI%20TURK%20%20EDEBIYATI/hanzade_guz_elova_abdinin_bilinmeyen_mesnevisi.pdf / Erişim tarihi: 29.03.2019
- Hanzade, G. (2006b) Abdî'nin Bilinmeyen Bir Mesnevîsi: *Heft Peyker* (Z. Alihanova, Çev.). Ankara: Ahmet Yesevi Üniversitesi Mütevelli Heyet Başkanlığı
- İsmayıl, D. (t.y). Leyla ve Mecnun, *Türk Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*'nden alındı. Erişim adresi: <https://islamansiklopedisi.org.tr/leyla-ve-mecnun> Erişim tarihi: 01.04.2019
- Klassik Türk Sanatları Vakfı (t.y.). Cilt. Erişim adresi:
<http://www.ktsv.com.tr/sanat/8-cilt> Erişim Tarihi: 21.03.2019
- Mahmut, K. (2000). İskender, *Türk Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (C. 22, 555), İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı
- Mustafa, E. (t.y.). Hüsrev ve Şirin. *Türk Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*'nden alındı. <https://islamansiklopedisi.org.tr/husrev-ve-sirin> Erişim tarihi: 01.04.2019
- Nazir, A. (1994). *Nizamî-yi Gencevi'nin hayatı Edebi Kişiliği Eserleri ve Leylî-u Mecnun Mesnevîsi'nin Tahkiye Unsurları Açısından Tahlili* (Yüksek lisans tezi).
- Nizami, G. (2009) *Mahzen-i Esrar* içinden. Erişim adresi:
<https://1000kitap.com/kitap/mahzen-i-esrar--25553> Erişim tarihi: 23.05.2019
- Nizami, G. (2019) *Zengin Yayıncılık*'tan alınmıştır. Erişim adresi:
https://www.kitapyurdu.com/kitap/sirlar-hazinesi/504823.html&manufacturer_id=27637 Erişim tarihi: 25. 05. 2019

Nizami, G. (t.y.). Hüsrev ve Şirin (K. Lipskerov, Çev.). Bakü.

Nizami, G. (t.y.). Nizami'nin Hayatı ve Sanatı. (Z. Alihanova, Çev.)

Literaturnazerbaycan vopros-otvet'den alınmıştır.

<https://sites.google.com/site/literaturnazerbaycan/vopros-otvet> Erişim tarihi:
2019.08.03

Paşa, E. (2019). Nizami Eserleri'nin nefis el yazmaları, Nizami GENCEVİ – 870. (2012). 525. Gazete. Erişim tarihi: 21.07.2019

Pelin, F. (2007). *Süleymaniye Kütüphanesi Halet Efendi 376 Nnumaralı Hamse-i Nizami'nin Minyatürleri* (Yüksek Lisans Tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (211640).

Rafike, N. (2013, Eylül). Nadir Kitaplar. Bakü. 2013

Rasim, E. (2007). Azerbaycan incesanatı. Bakü: Şark – Garp Yayınları.

Savalan, F. (2013). Azerbaycan Minyatür Sanatı'nın Ustadı. Erişim adresi:
<http://medeniyyet.az/page/news/35222/Azerbaycan-miniatur-mektebinin-stadi.html?lang=en> Erişim tarihi: 12.07.2019

Şahamettin, K. (2014a). Heft Peyker Mesnevisi Gencevi Nizami'den alındı.
https://edebiyatvesanatakademisi.com/divan-nesri-mesnevi-tarih/heft-peyker-mesnevisi-genceli-nizami-1180.aspx#_ftn1 Erişim tarihi: 09.08.2019

Şahamettin, K. (2014b). İskendername. *Türk Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*'nden alındı. Erişim adresi: <https://edebiyatvesanatakademisi.com/divan-nesri-mesnevi-tarih/iskendername-serefn-me-ve-ikb-ln-me-nizami-gencevi-1209.aspx> Erişim tarihi: 09.02.2019

EKLER

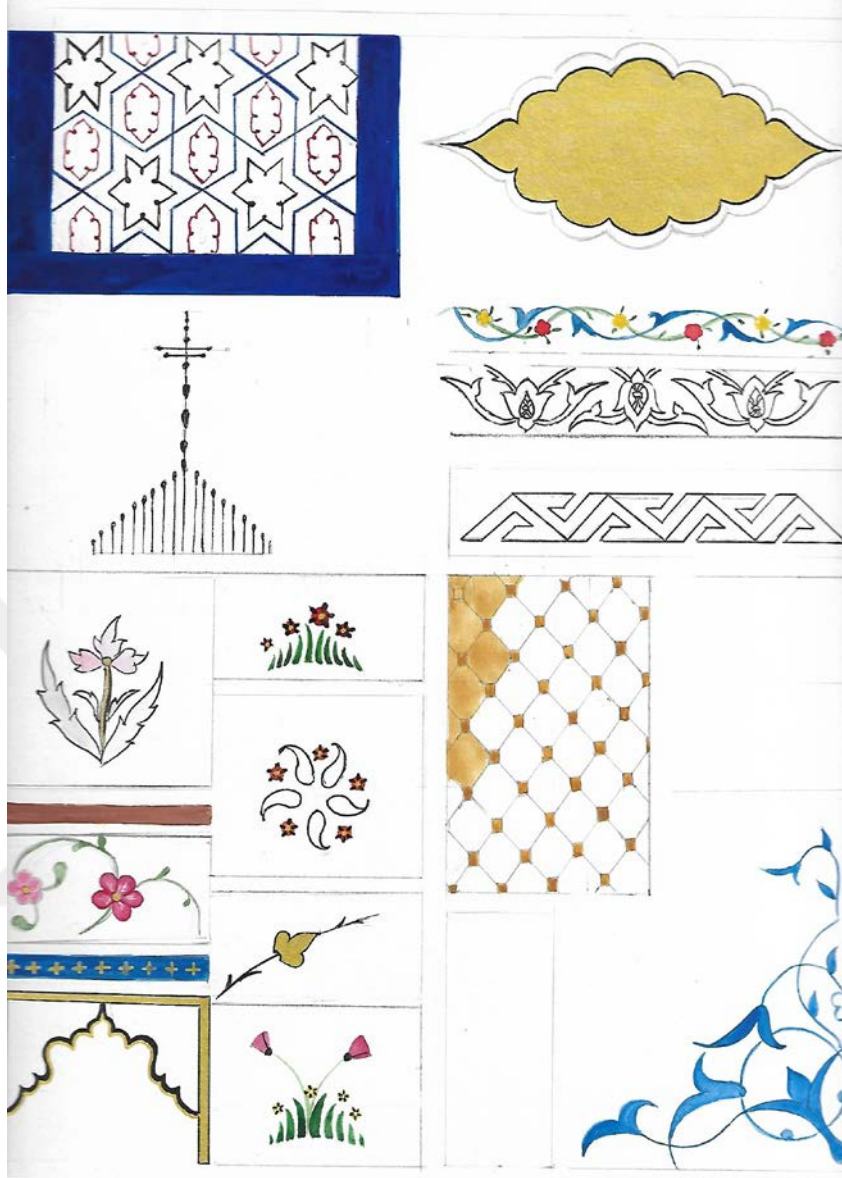
Ek-1. Görseller: M – 156 Nolu “Hamse” El Yazması’nın Minyatür ve Tezhipler Listesi



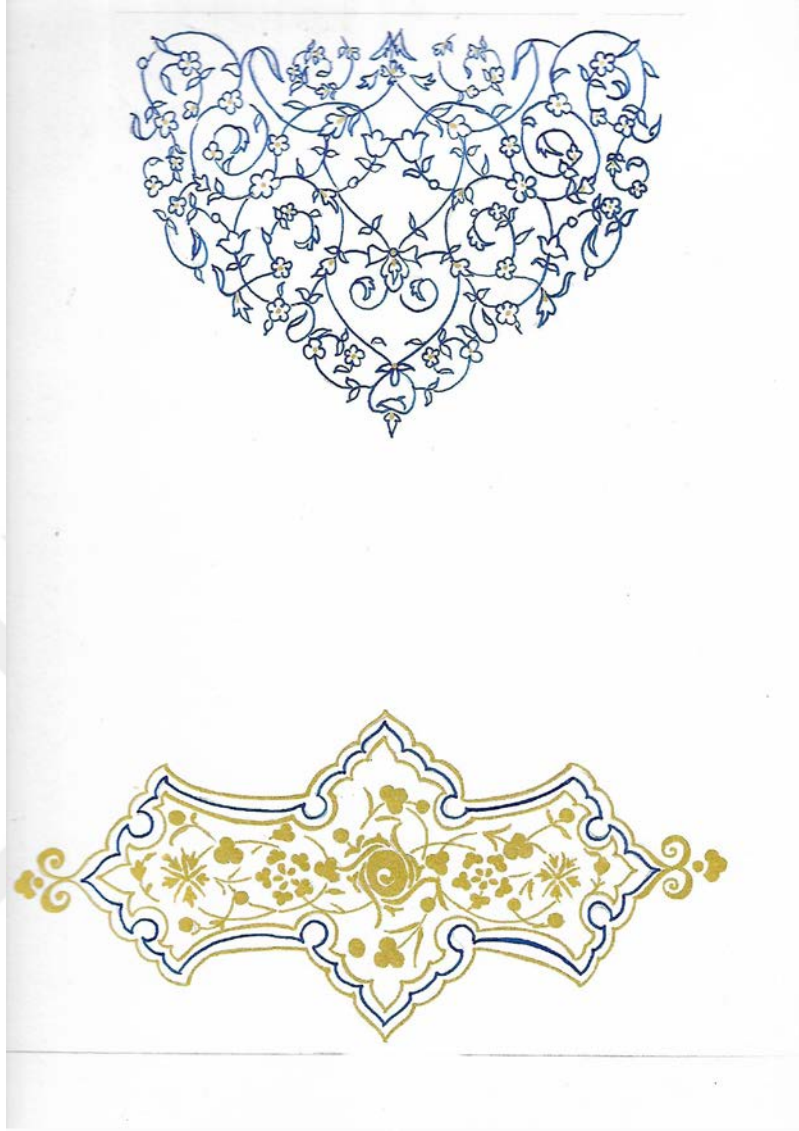
Görsel. 9: M -156 numaralı “Hamse”den tezhip ve minyatür desenleri (Alihanova, 2019).



Görsel. 10: M -156 numaralı “Hamse”den tezhip desenleri (Alihanova, 2019).



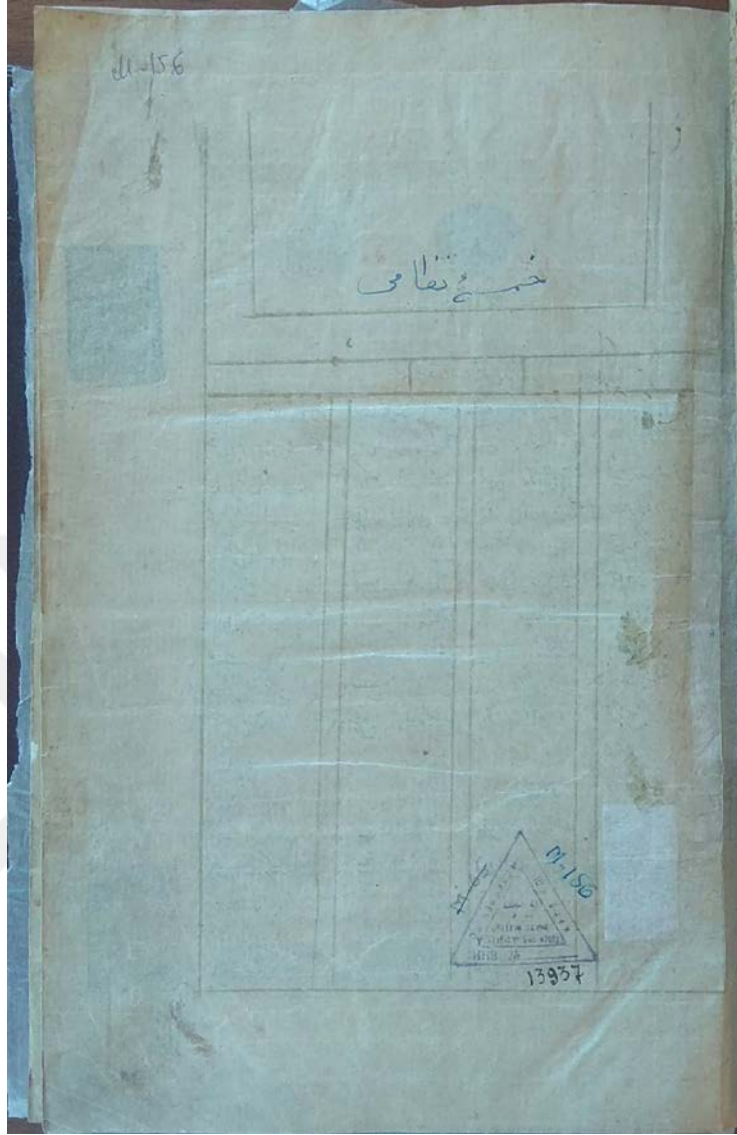
Görsel. 11: M -156 numaralı “Hamse”den tezhip desenleri (Alihanova, 2019).



Görsel. 12: M -156 numaralı “Hamse”den tezhip desenleri (Alihanova, 2019).



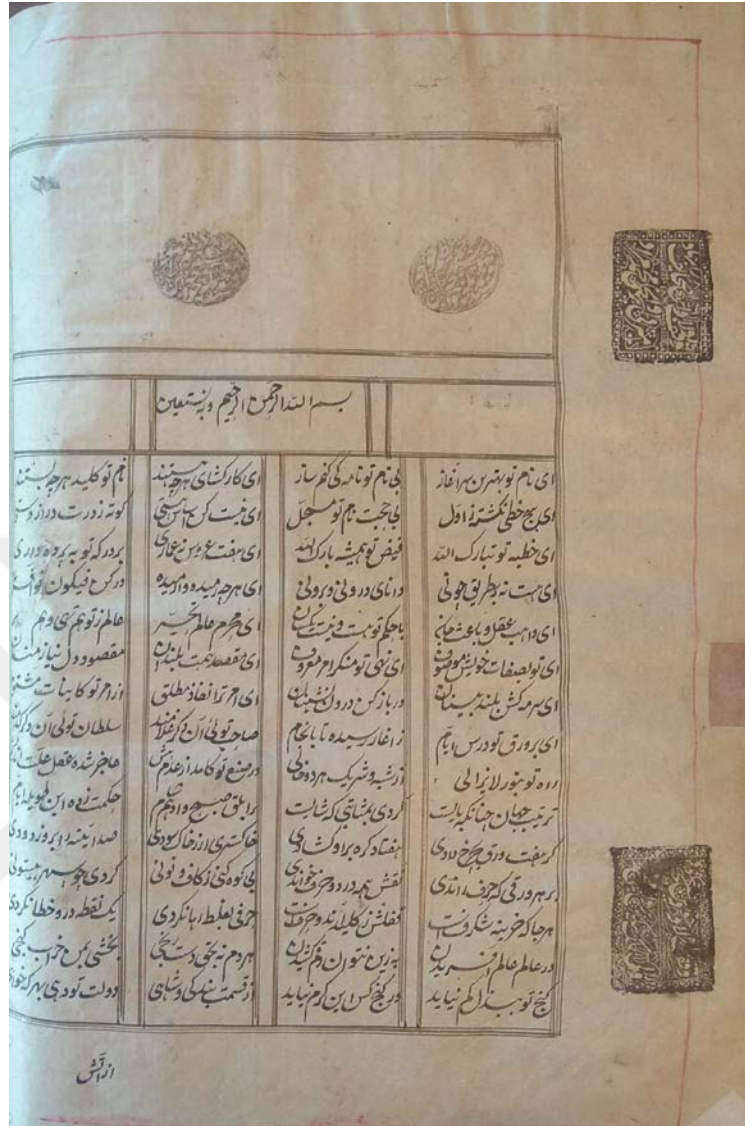
Görsel. 13: Hamse üz kapak yenilenmiş cilt kapağı
(Alihanova, 2019).



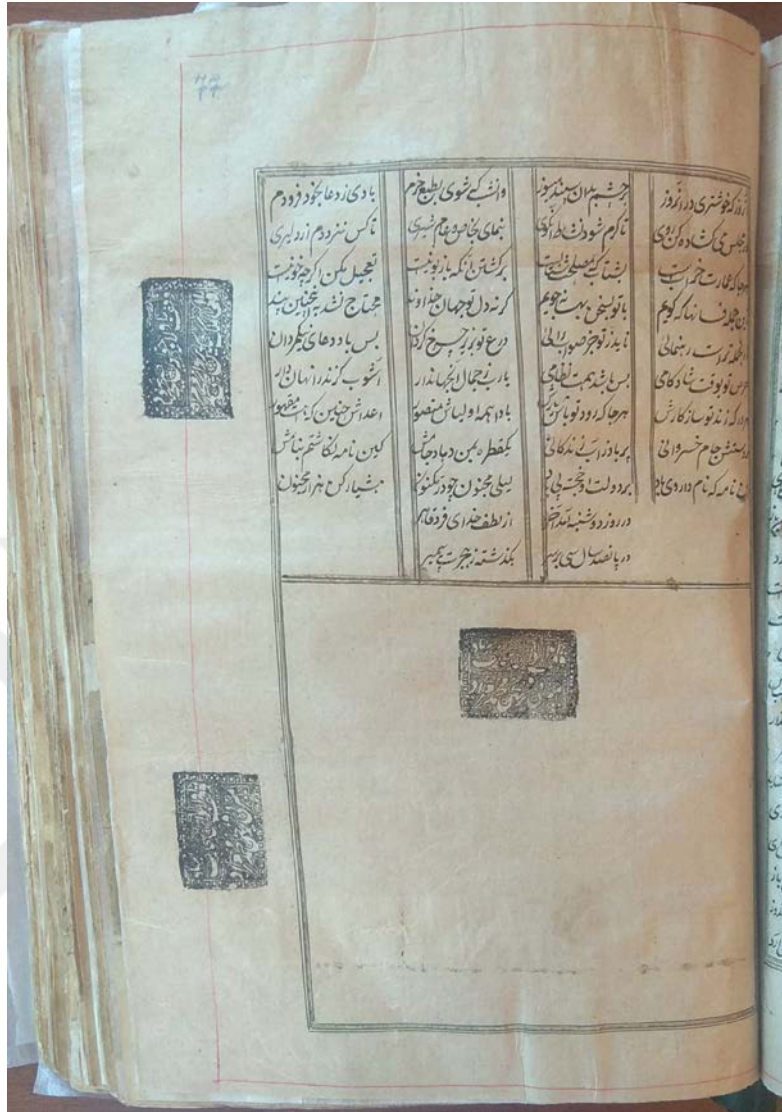
Görsel. 14: “Sırlar Hazinesi” ,yazı “Hamse-i Nezami”
(Alihanova, 2019).



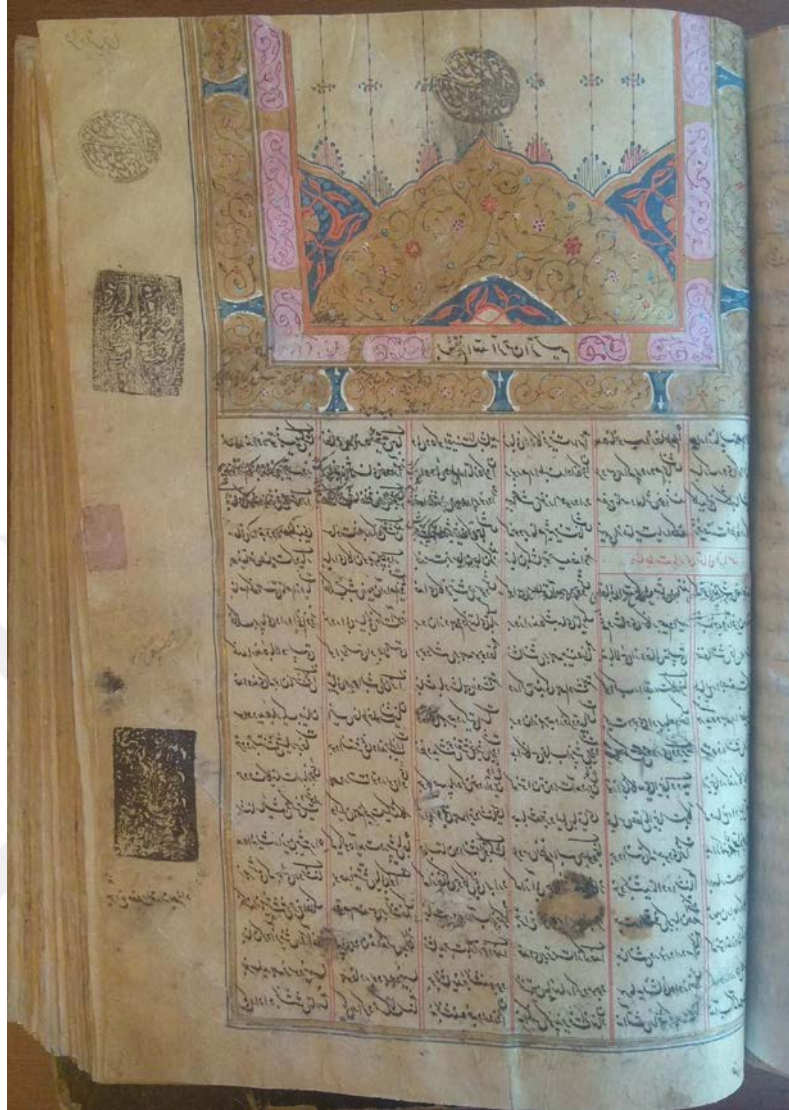
Görsel. 15: “Sırlar Hazinesi” iç sayfa XVIII yüzüyl.
(Alihanova, 2019).



Görsel. 16: “Sırlar Hazinesi”. Başlık ters yazı ile yazılmış “Bismillahirrahmanirrahim” (Alihanova, 2019).



Görsel. 17: “Sırlar hazinesi” son sayfa
(Alihanova, 2019).



Görsel. 18: “Hüsrev ve Şirin”. Giriş. Tezhipli sarlevha. Ters yazı ile yazılmış
 “Bismillahirrahmanirrahim”
 (Alihanova, 2019).



Görsel. 19: “Hüsrev ve Şirin”. Ferhat ve Hüsrev’in görüş sahnesi (Alihanova, 2019).



Görsel. 20: “Hüsrev ve Şirin”. Şirin Ferhat'ın yaptığı süt kanalına gidiyor (Alihanova, 2019).



Görsel. 21: “Hüsrev ve Şirin”. Ferhat ve Şirin`in buluşması (Alihanova, 2019).



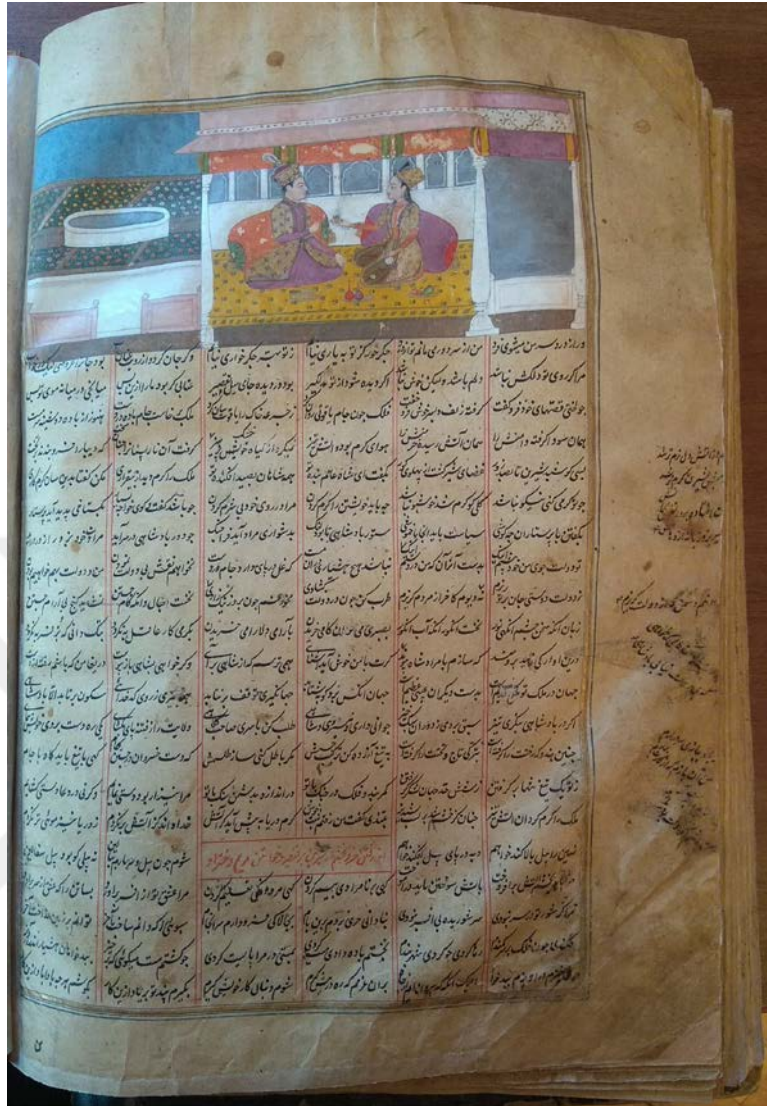
Görsel. 22: “Hüsrev ve Şirin”. Hüsrev Şirin’in yıkanmasını izliyor (Alihanova, 2019).



Görsel. 23: “Hüsrev ve Şirin”. Hüsrev ve Şirin’in avda buluşması (Alihanova, 2019).



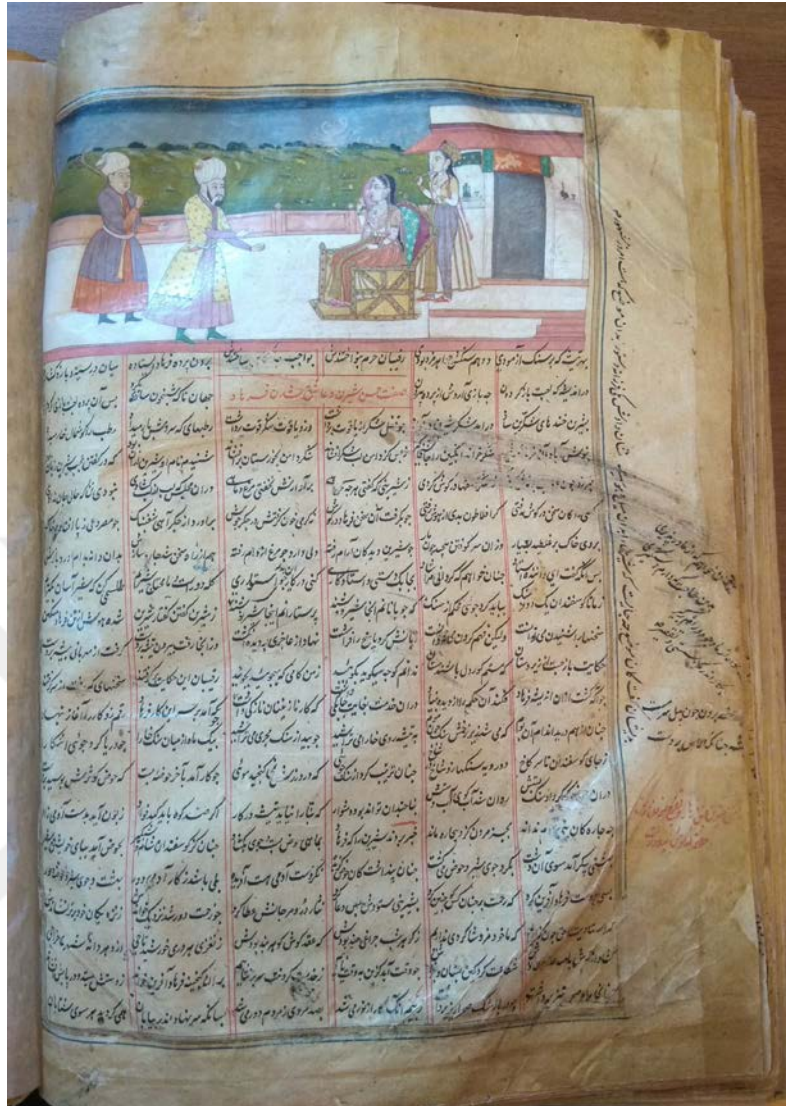
Görsel. 24: “Hüsrev ve Şirin”. Hüsrev ve Şirin çougan oynu oynuyor. (atlarda polo)
(Alihanova, 2019).



Görsel. 25: “Hüsrev ve Şirin”. Hüsrevle Şirin’in baş-baş başba ilk görüşü (Alihanova, 2019).



Görsel. 26: “Hüsrev ve Şirin”. Şirin Ferhatla görüşe hazırlanıyor (Alihanova, 2019).



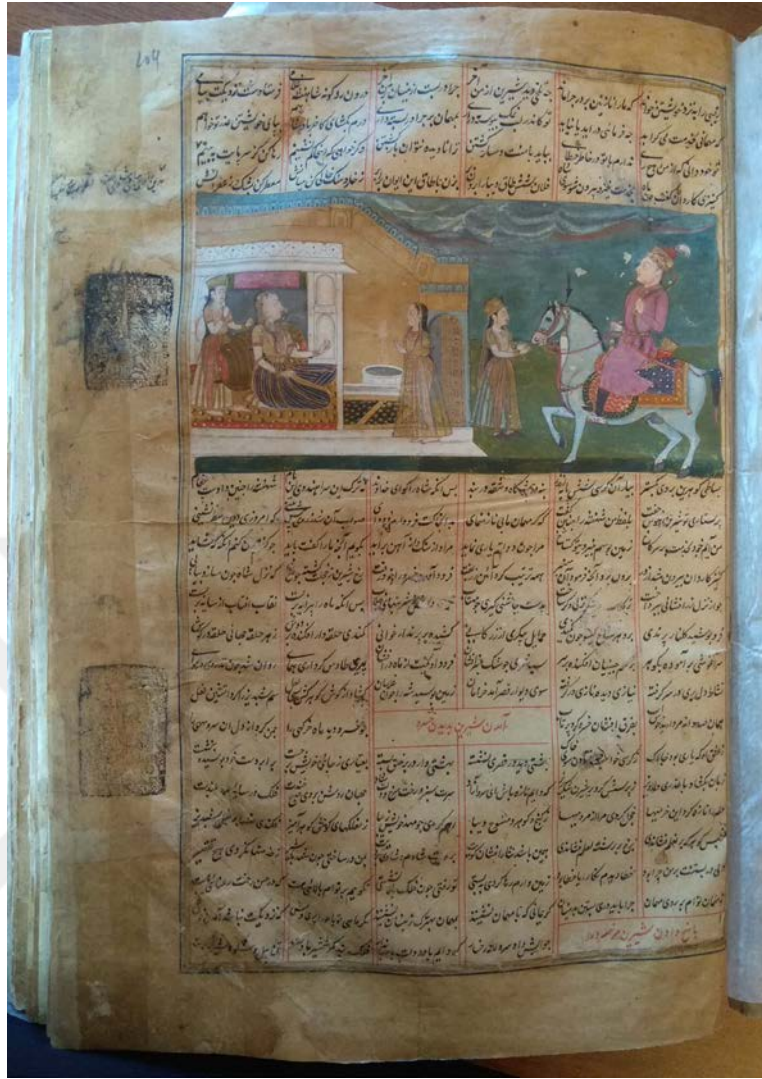
Görsel. 27: “Hüsrev ve Şirin” Ferhat Şirin`in görüşüne geliyor (Alihanova, 2019).



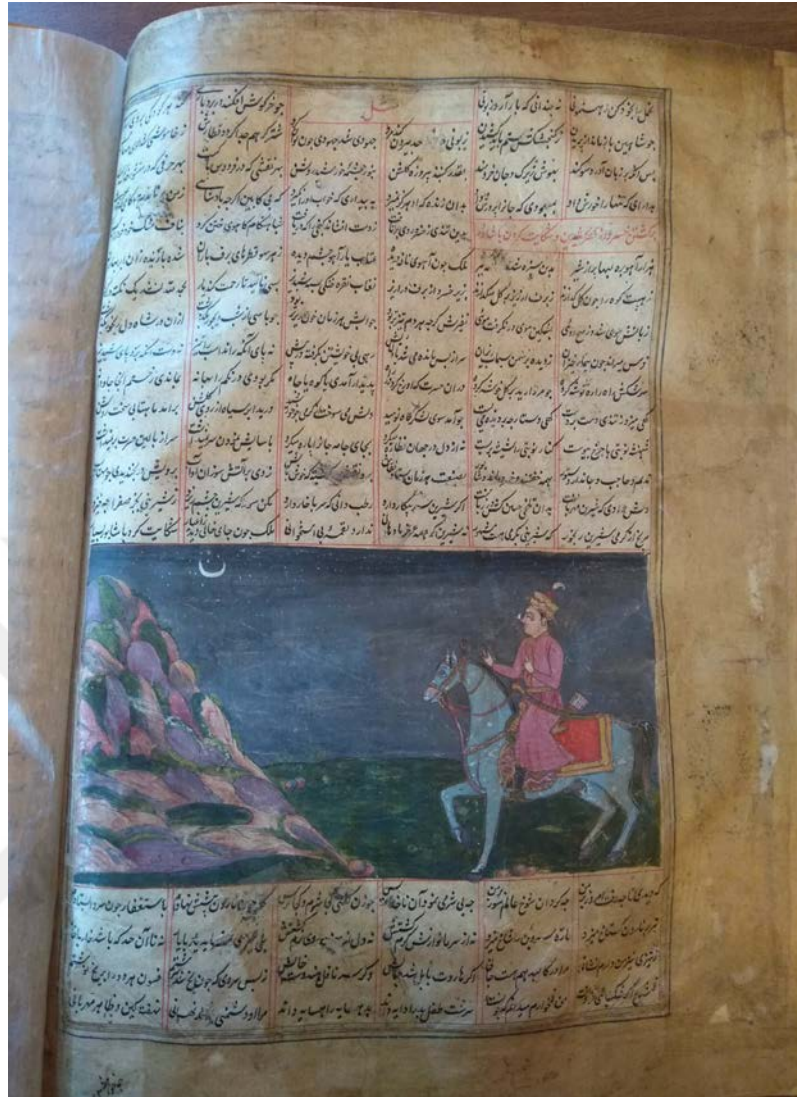
Görsel. 28: “Hüsrev ve Şirin”. Ferhat Şirini kurtarıyor (Alihanova, 2019).



Görsel. 29: “Hüsrev ve Şirin”. Ferhat'ın ölümü
(Alihanova, 2019).



Görsel. 30: “Hüsrev ve Şirin”. Hüsrev Şirin’in kalesinin önünde (Alihanova, 2019).



Görsel. 31: “Hüsrev ve Şirin”. Hüsrev süt kanalının yanında (Alihanova, 2019).



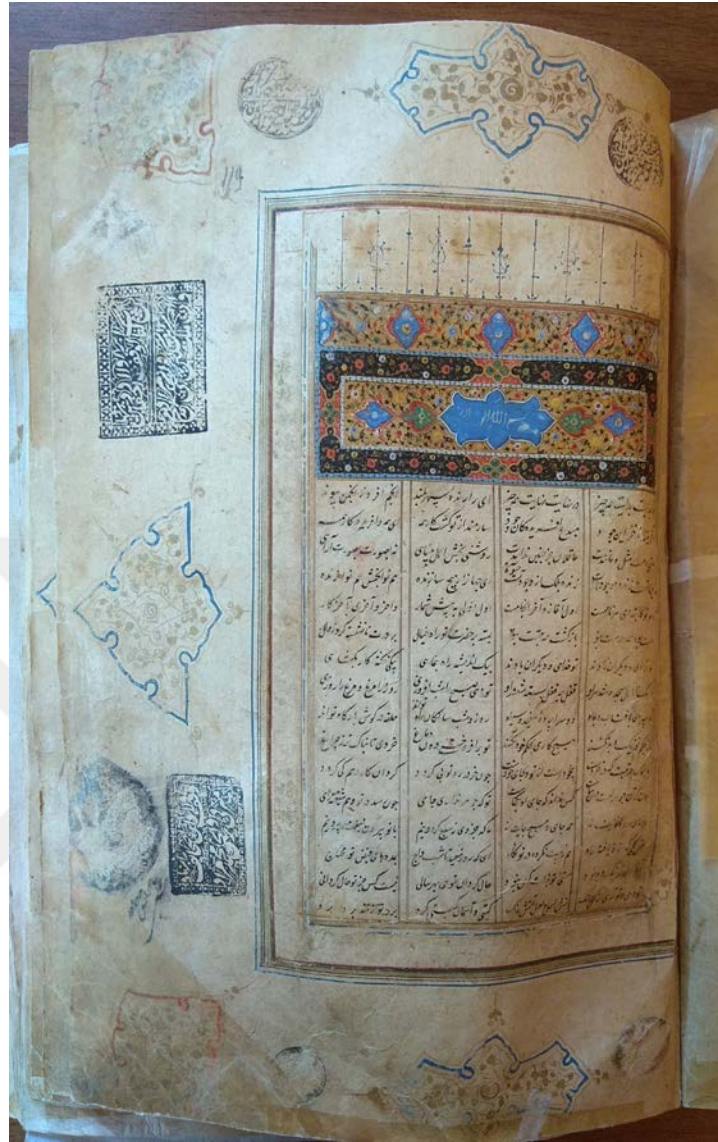
Görsel. 32: “Hüsrev ve Şirin”. Hüsrev Barbed`in musikisini dinliyor (Alihanova, 2019).



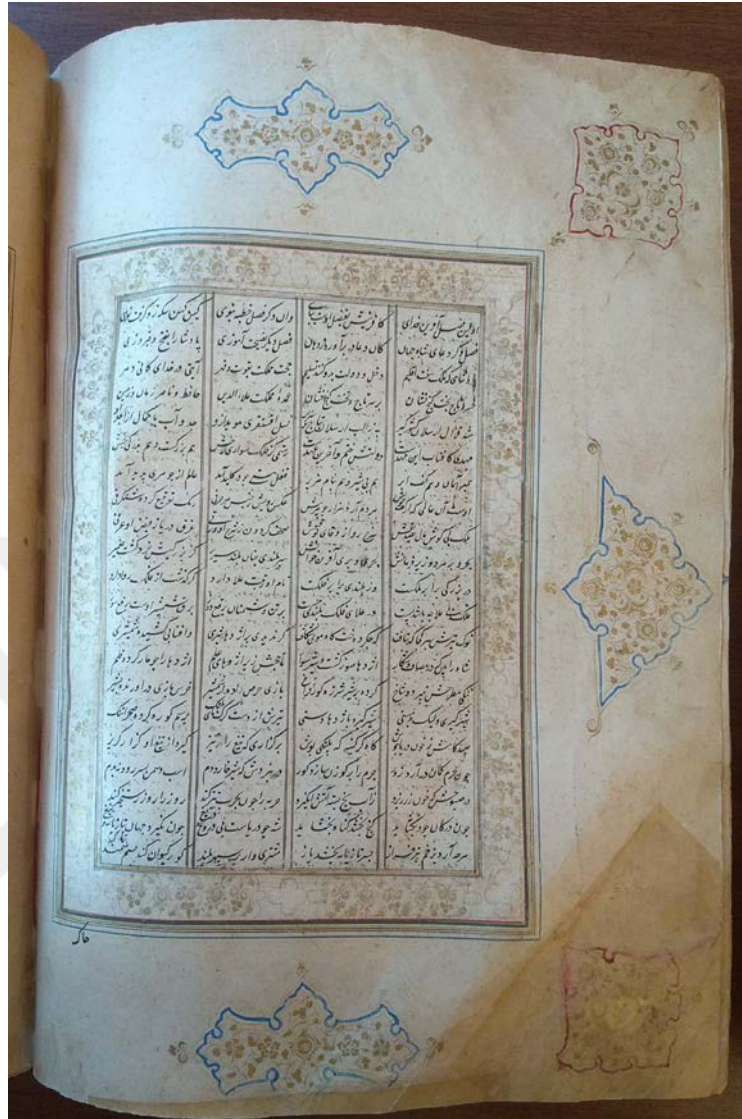
Görsel. 33: “Hüsrev ve Şirin”. Hüsrevle Şirin’in musiki meclisi (Alihanova, 2019).



Görsel. 34: “Hüsrev ve Şirin”. Hüsrev ve Şirin evlilik yatağında (Alihanova, 2019).



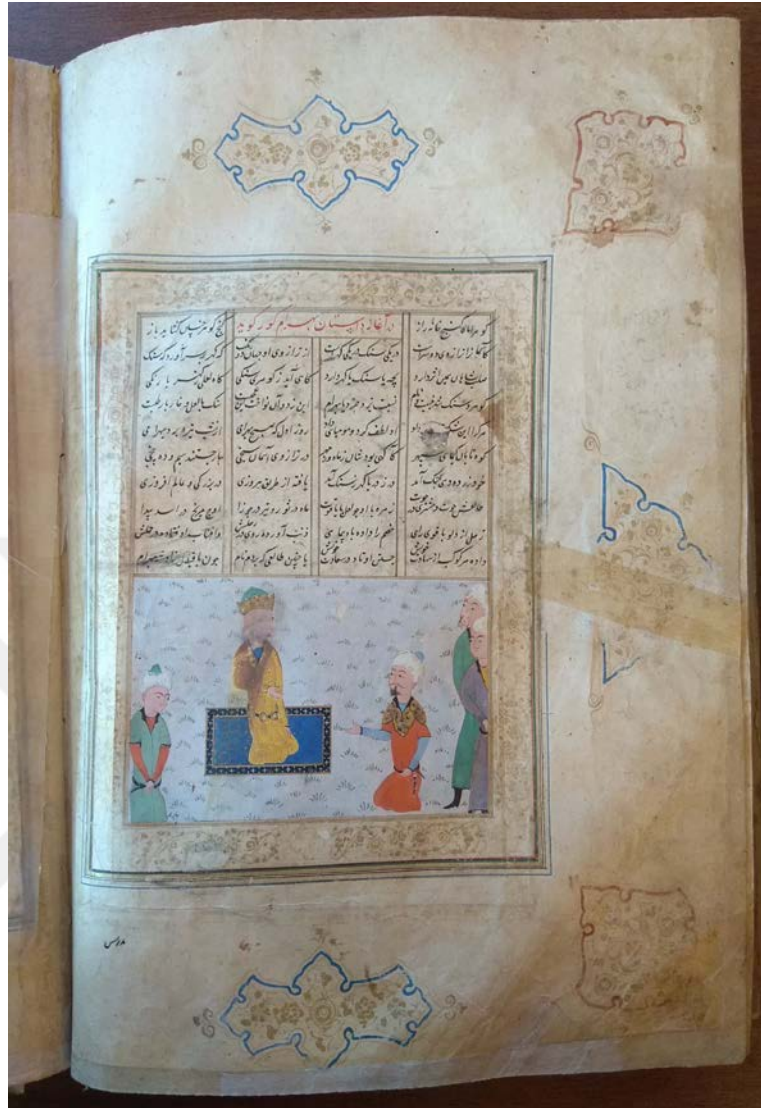
Görsel. 35: “Yedi Güzel” giriş. Dibace (Mukaddime): “Bismillahirrehmanirrahim” yazısı (Alihanova, 2019).



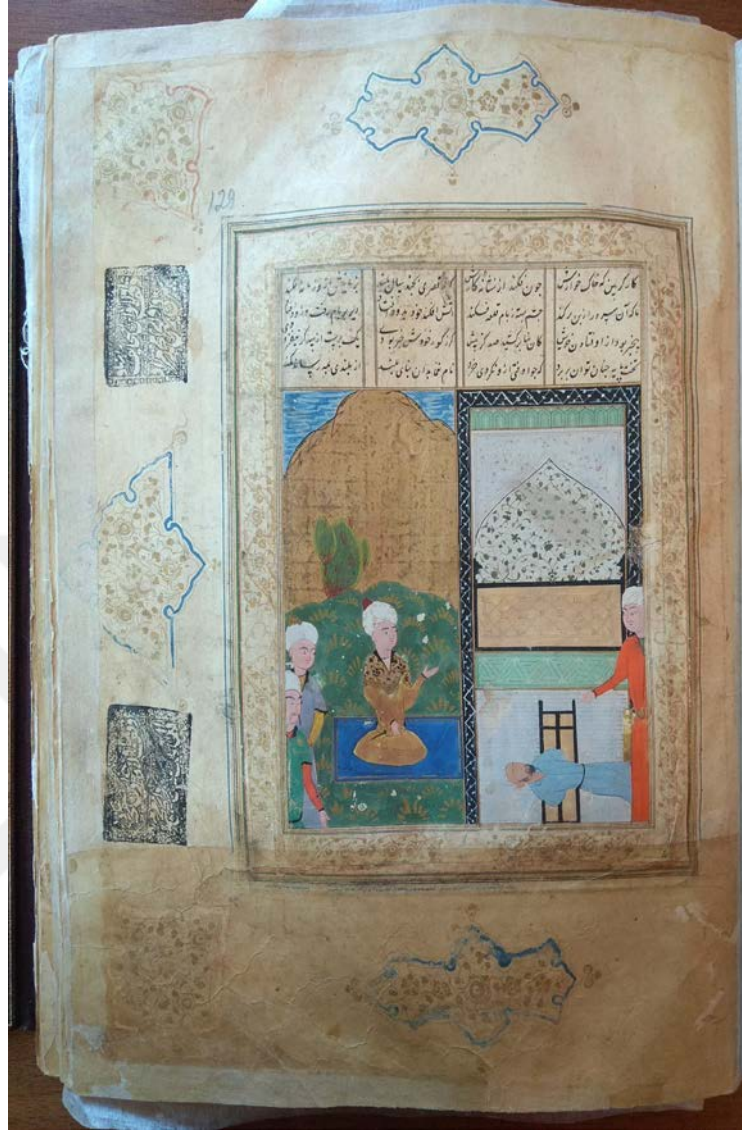
Görsel. 36: “Yedi Güzel”. Dörtte bir tekrarlanan simetri esasına yapılmış halkar çerçeve deseni (Alihanova, 2019).



Görsel. 37: “Yedi Güzel”. Behram yedi kızın resimlerine bakıyor (Alihanova, 2019).



Görsel. 38: “Yedi Güzel”. Behram babasının ölüm haberini alıyor (Alihanova, 2019).



Görsel. 39: “Yedi Güzel”. Behram`ın babasının ölümü (Alihanova, 2019).



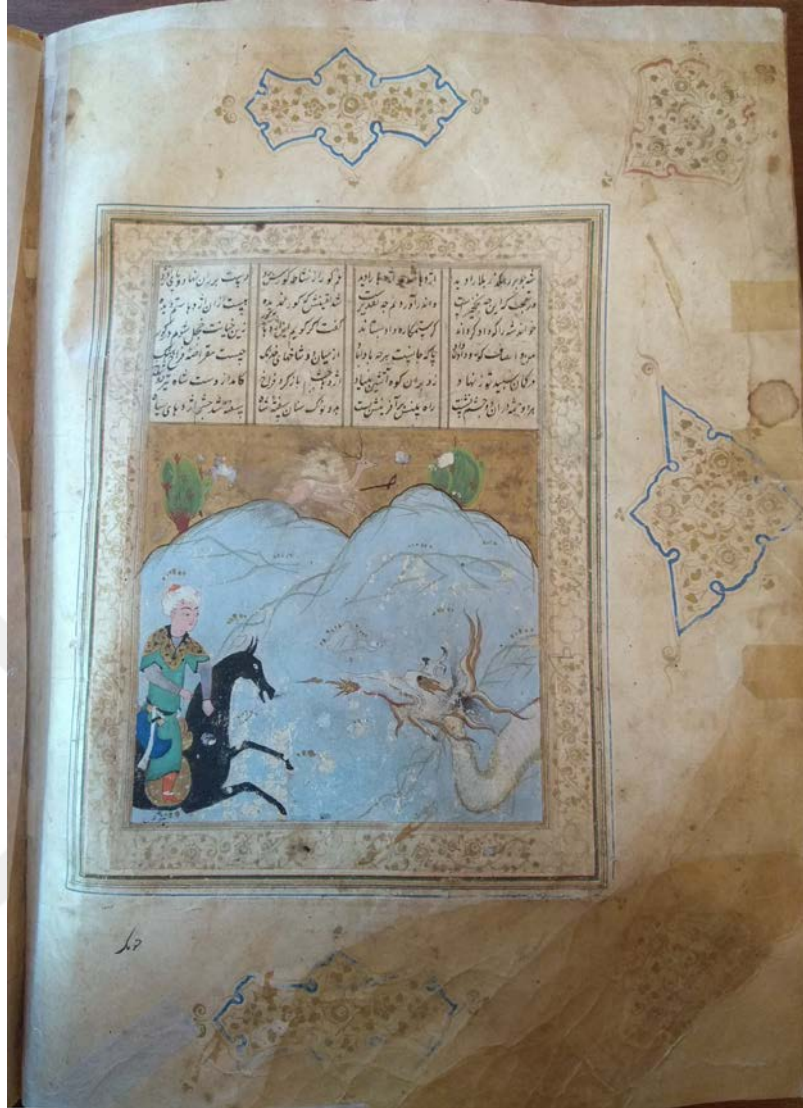
Görsel. 40: “Yedi Güzel”. Simnar`un tanımı ve Heverenik külesinin yapımı (Alihanova, 2019).



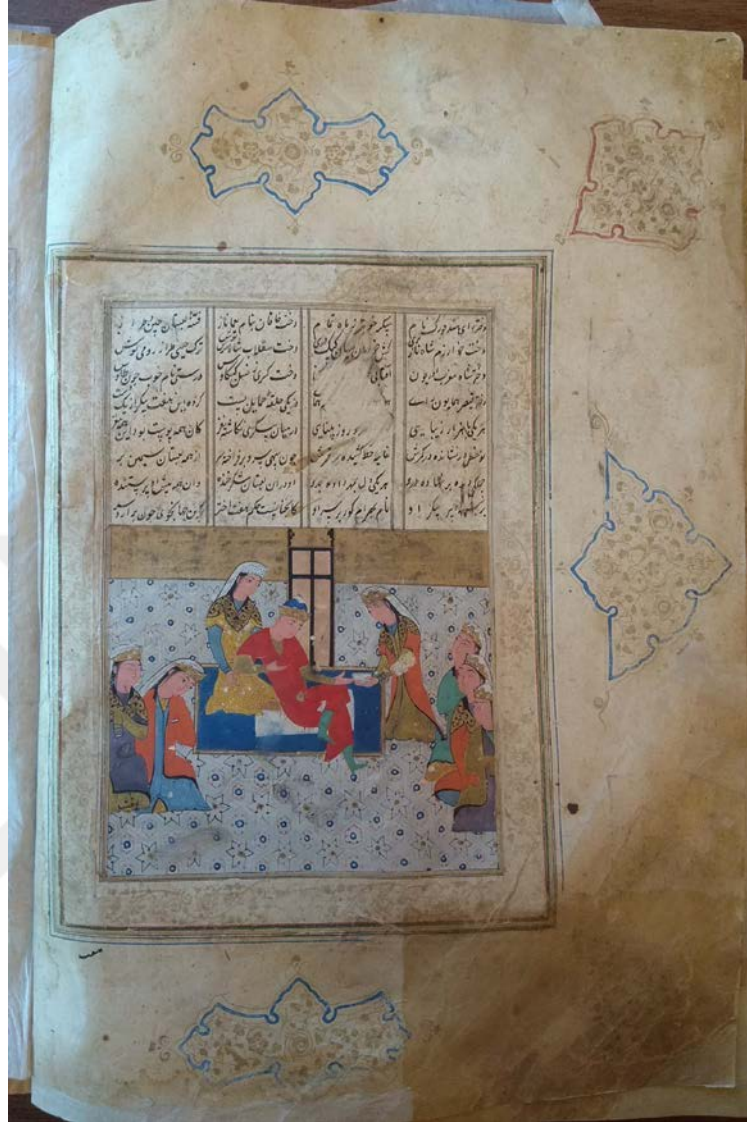
Görsel. 41: “Yedi Güzel”. Behram`ın ava çıkması
(Alihanova, 2019).



Görsel. 42: “Yedi Güzel”. Behram'ın tek yatla aslan ve ceylanı öldürmesi (Alihanova, 2019).



Görsel. 43: “Yedi Güzel”. Behram ve ejderha
(Alihanova, 2019).



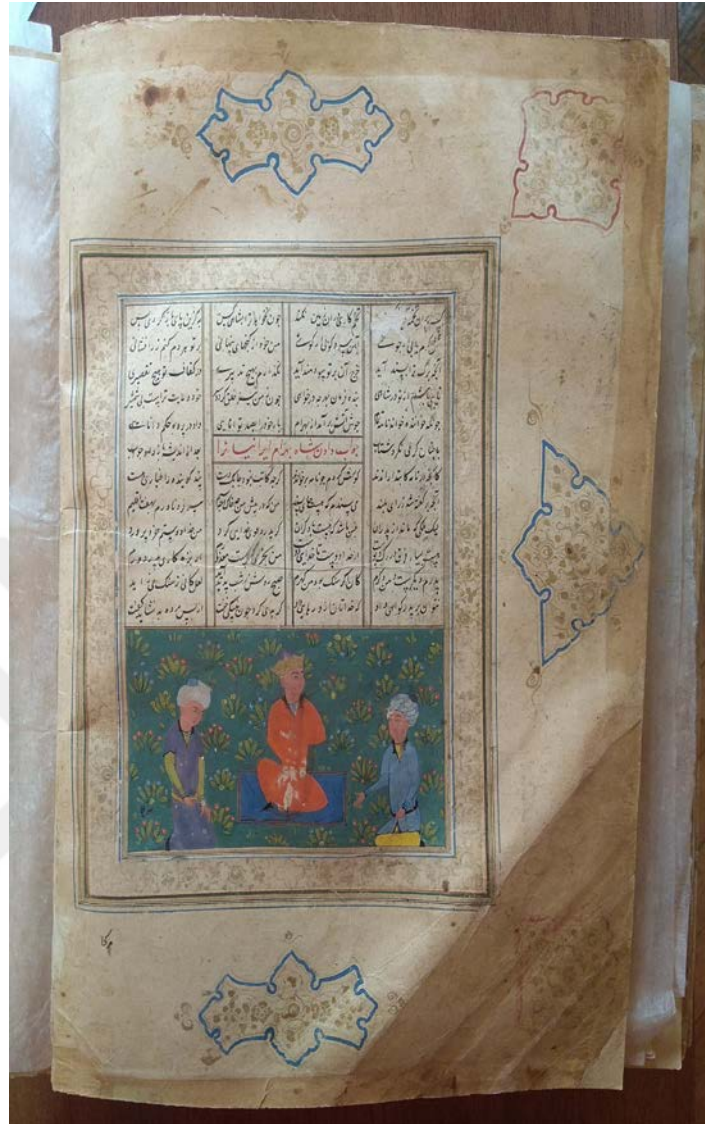
Görsel. 44: “Yedi Güzel”. Yedi güzel ve yedi hikaye (Alihanova, 2019).



Görsel. 45: “Yedi Güzel”. Behram’ın İran topraklarına savaş açması (Alihanova, 2019).



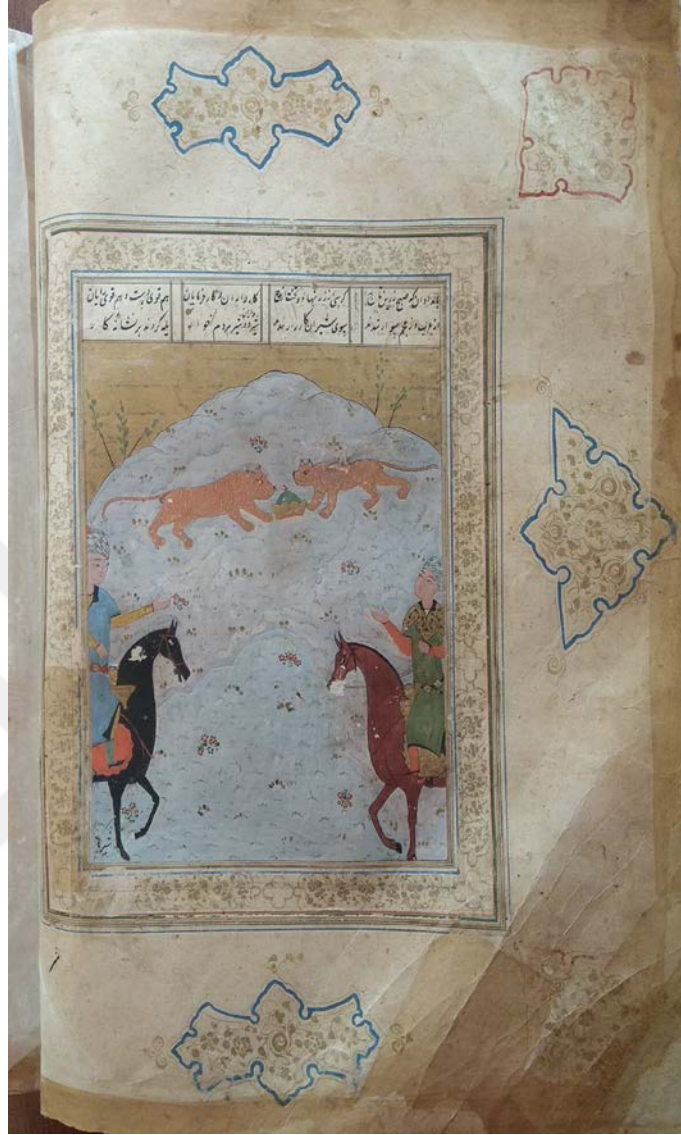
Görsel. 46: “Yedi Güzel”. Behram`a İrandan mektup (Alihanova, 2019).



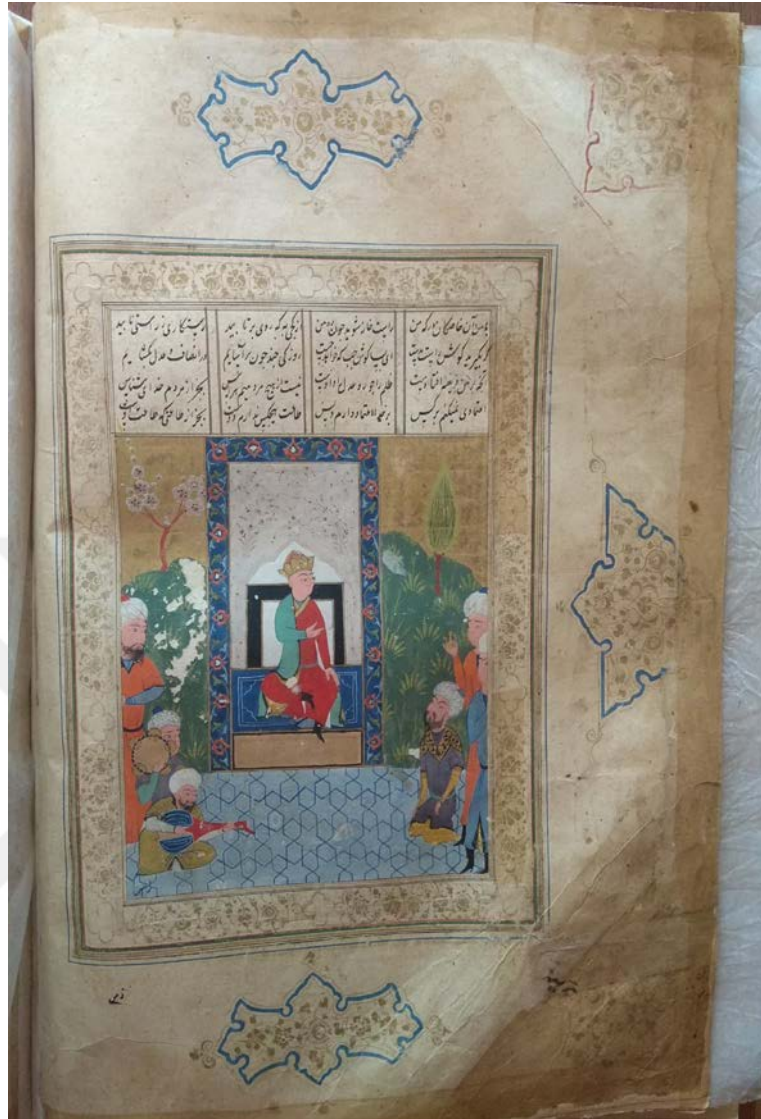
Görsel. 47: “Yedi Güzel”. Behram danışıyor (Alihanova, 2019).



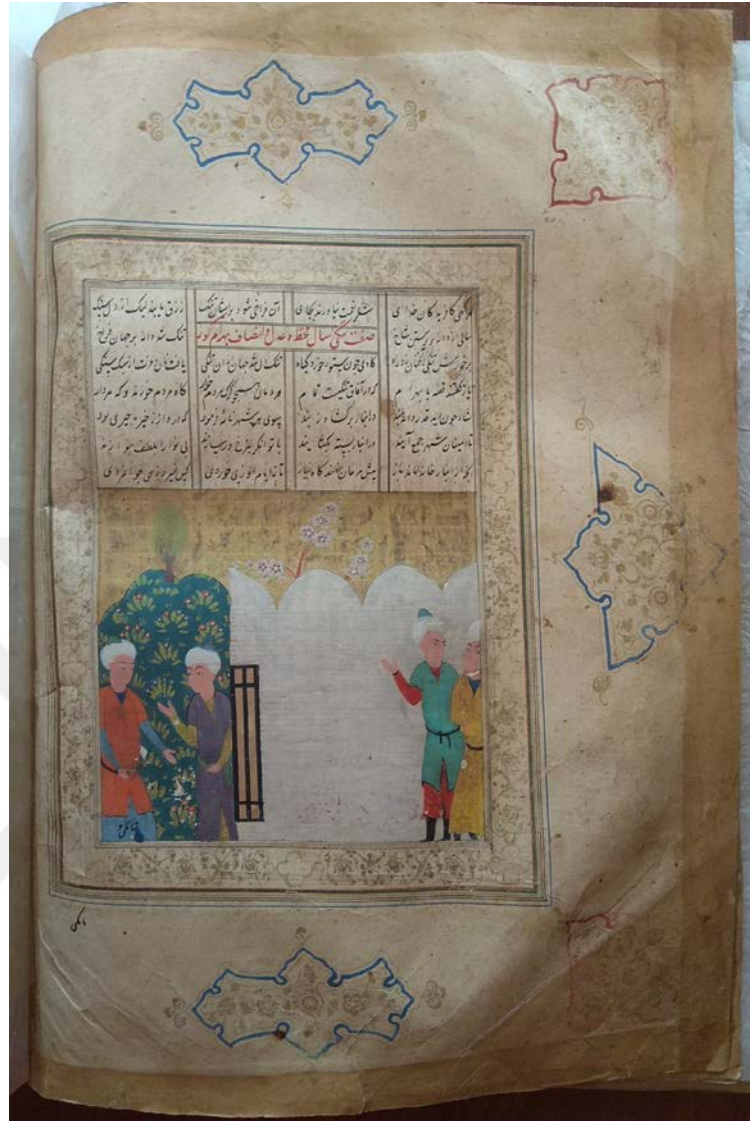
Görsel. 48: “Yedi Güzel”. Behram`ın İranlılara cevabı (Alihanova, 2019).



Görsel. 49: "Yedi Güzel". Beham`ın iki aslan arasından tacı alması (Alihanova, 2019).



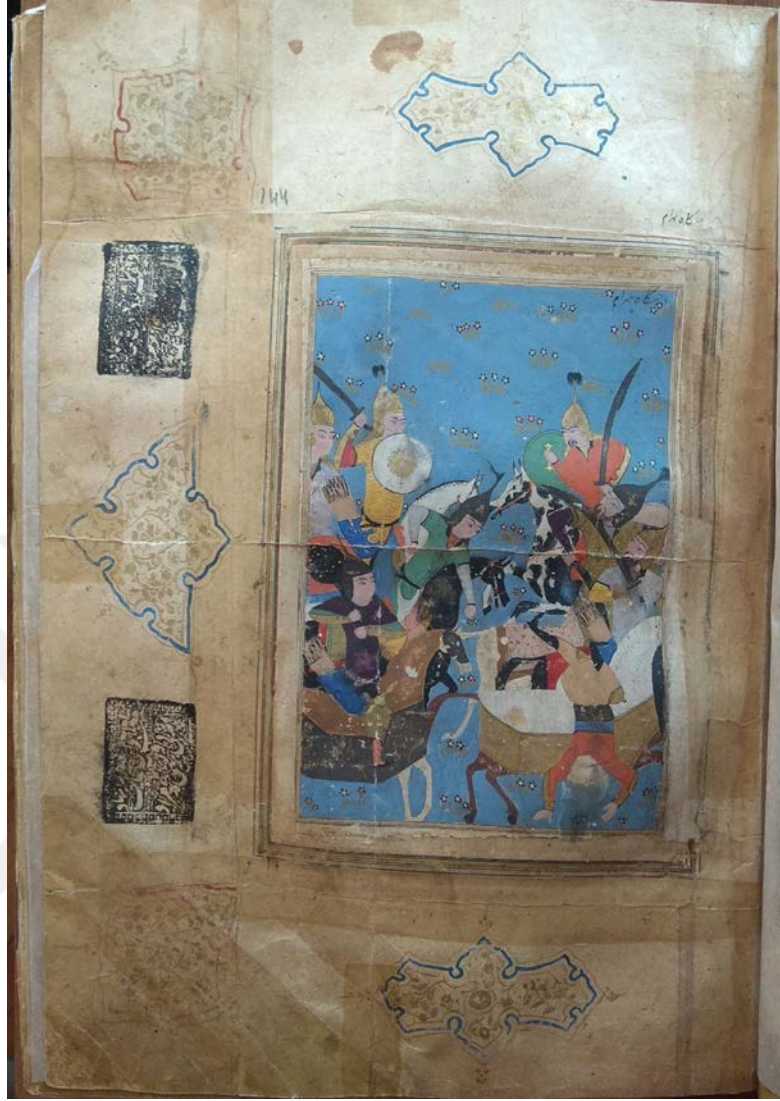
Görsel. 50: “Yedi Güzel”. Behram`ın padişahlığı. Behram tahta (Alihanova, 2019).



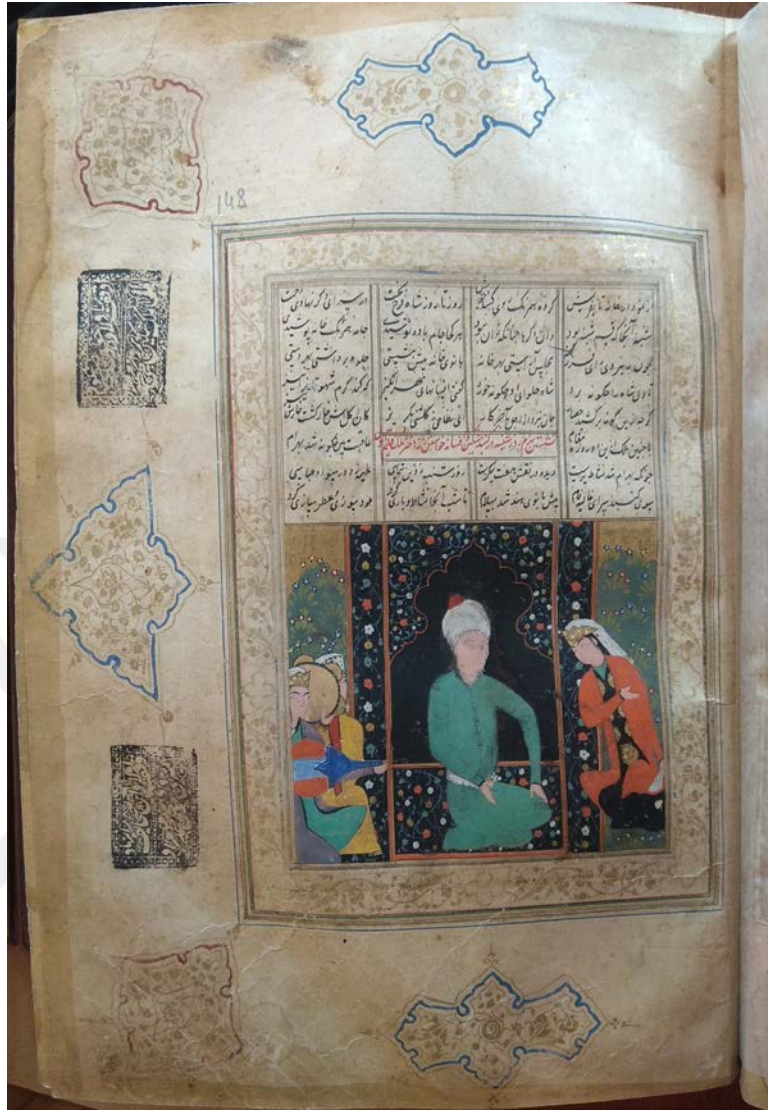
Görsel. 51: “Yedi Güzel”. Kuraklık yılı
(Alihanova, 2019).



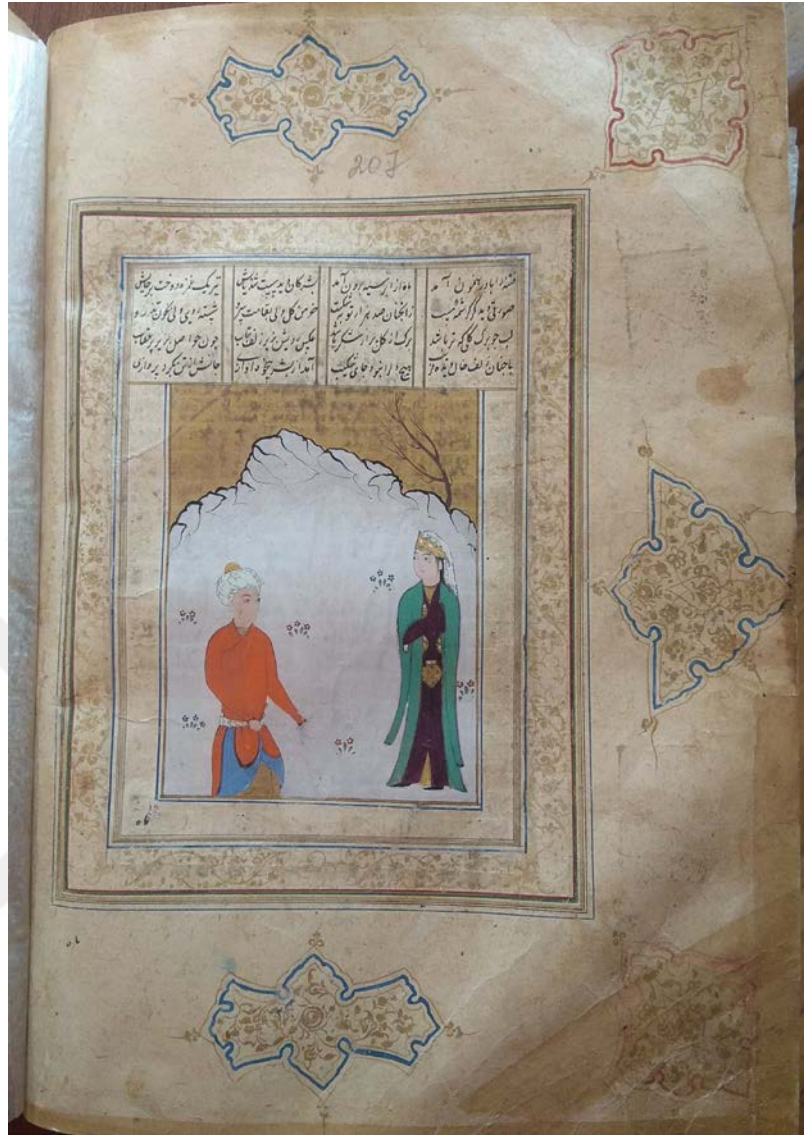
Görsel. 52: “Yedi Güzel”. Behram misafir gidiyor
(Alihanova, 2019).



Görsel. 53: “Yedi Güzel”. Çin halkının savaş başlatması ve Behram Gur’un zafer kazanması (Alihanova, 2019).



Görsel. 54: “Yedi Güzel”. Yedi güzel ve yedi hikaye (Alihanova, 2019).



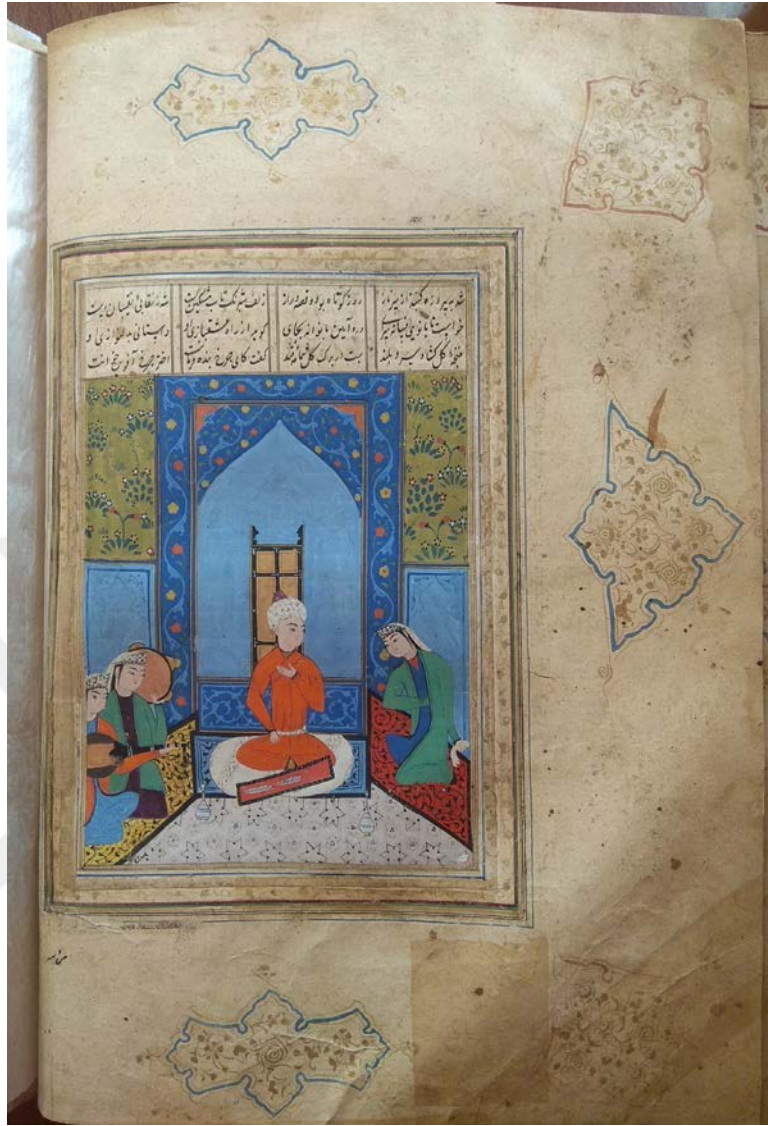
Görsel. 55: “Yedi Güzeller”. Behram yedi iklim kızını seviyor (Alihanova, 2019).



Görsel. 56: “Yedi Güzel”. Renkli halkar çerçeve deseni (Alihanova, 2019).



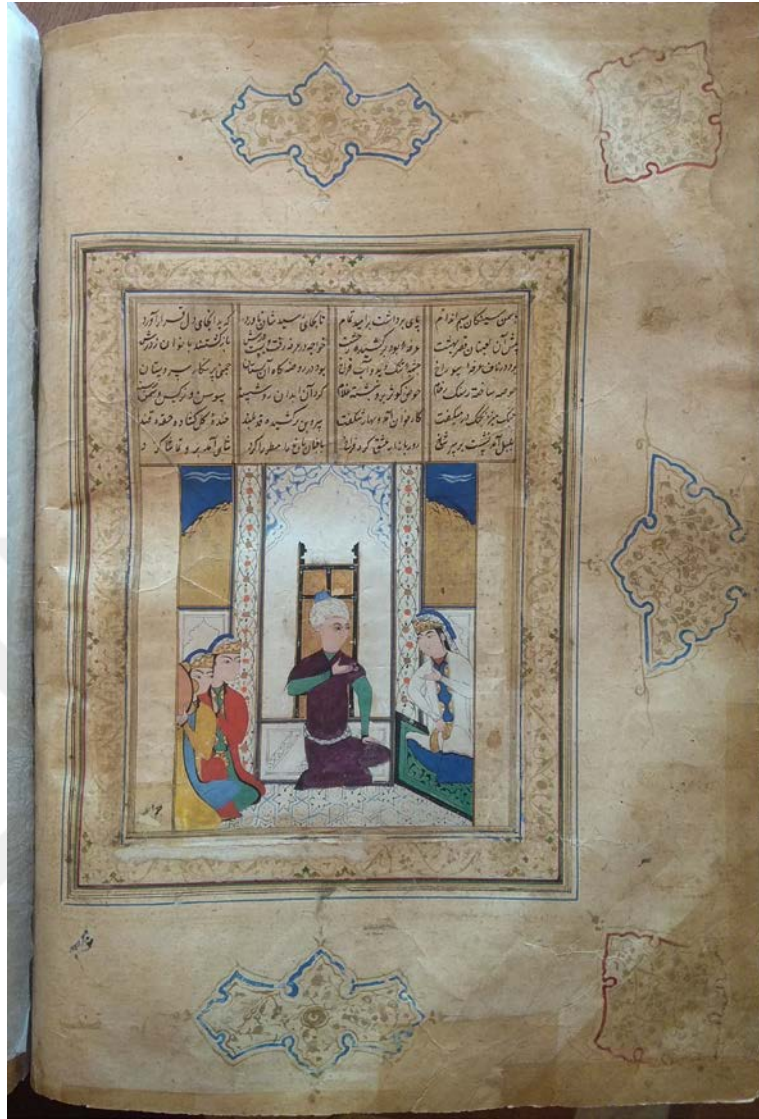
Görsel. 57: “Yedi Güzel”. Beharam padişah kızı ile kırmızı kulede (Alihanova, 2019).



Görsel. 58: “Yedi Güzel”. Beharam padişah kızı ile firuzeyi kulede (Alihanova, 2019).



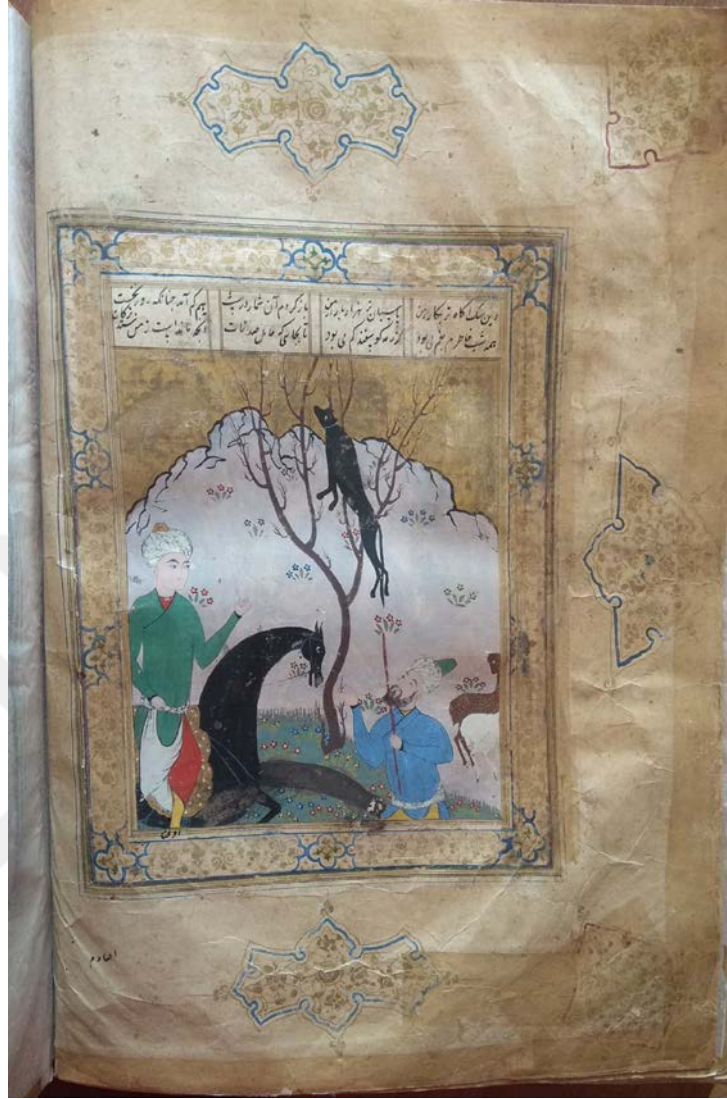
Görsel. 59: “Yedi Güzel”. Beharam padişah kızı ile sarı kulede (Alihanova, 2019).



Görsel. 60: “Yedi Güzel”. Beharam padişah kızı ile beyaz kulede (Alihanova, 2019).



Görsel. 61: “Yedi Güzel”. Behram ve ağaçtan asılmış ölü köpek (Alihanova, 2019).



Görsel. 62: “Yedi Güzel”. Behram Gur`ün çobanla sohbeti (Alihanova, 2019).



Görsel. 63: “Yedi Güzel”. Son sayfa
(Alihanova, 2019).



Görsel. 64: “Leyla ve Mecnun”. Giriş yazısı “Bismillahirrahmanirrahim” (Alihanova, 2019).



Görsel. 65: “İskendername”. Giriş yazısı “Bismillahirrahmanirrahim” (Alihanova, 2019).

Ek-2. Dünyada Bulunan “Hamse” Nushalarının Listesi

1. Tahran. Üniversite Kütüphanesi 5179. Yazılma Tarihi - 718 / 1318-19. 179 sayfa. "Sırlar hazine "ve" Hüsrev ve Şirin " şiirleri yoktur. Moğol kökenli 17 minyatür var. (Karakteristik. No. 28035).
2. "Hamse"2. Paris. Ulusal Kütüphane Supplement Persan 1817. Katip - Ahmed İbn El- Hüseyini İbn Sina. Yazının bitiş tarihi - 6 recep 763/1 Mayıs 1362 (Bloşe No.1247)
3. Berlin. Alman Halk Kütüphanesi. Minutoli 35. Yazılma tarihi 764-765 / 1362-63'yılı. 269 sayfa. "Büyük İskender" adlı şiir yok. (Perç (B) No. 724).
4. Lahor. Genel Kütüphane (Profesör Shirani Koleksiyonu). 6367. Yazılma tarih 765 / 1363-64.yıllar (Münzevî, No. 6347)
5. Oxford. Bodlian Kütüphanesi. Ousley 274, 275. Yazılma tarihi- Rabaul – önce 769 / Kasım 1365.yıl. 141s., 152s. (Ete, (B) No. 1248)
6. Paris. Milli Kütüphane. Supplement Persan. 580. Yazılma Tarihi-I Zully 767/9 Ağustos 1366.yıl (Bloşe. No.1248)
7. Irak. Abdul Hussein Bayat koleksiyonu. Yazılma Tarihi - 773/1371-72.yıl (Münzevî, No: 24080).
8. Sank-Petersburg Üniversite Kütüphanesi Mecmua 354.Yazılma tarihi 777-778/1375-1376.yıllar. 239sayfa. "Sırların Hazinesi" ve "Yedi Güzel" şiirleri yoktur. (Zaleman. S.14).
9. İstanbul. Topkapı Sarayı. H 750. Yazma tarihi - 779/1377-78, 397 s. (Münzevî, No.28038).
10. Tahran. Üniversite Kütüphanesi 5134. Yazılma tarihi - 786-788/1384-1386.yıl. 228 s. (Münzevî, № 28039).
11. Tahran. Üniversitenin Edebiyat Fakültesi B 131.Yazılma tarihi - 793/1389. 297s. (Münzevî, № 28040).
12. Cambridge. Üniversite Kütüphanesi Or. 964. Yer DeğiştirmeTarihçe-791/1389. “Yedi Güzel” ve “Hüsrev ve Şirin” yoktur. 111s. (Braun,(ek) s. 78).
13. İstanbul. Topkapı Sarayı. H 1008. Yazılma tarihi -796 / 1393-94 (Münzevî, № 28041).

14. Tahran. Meclis Kütüphanesi. 301. Yazılma tarihi -XIV yüzyılın sonu. (Münzevî, № 28033).
15. Tebriz. Milli Kütüphane 3588. Yazılma tarihi -XIV yüzyılın sonu. 316 s. (Münzevî, №. 28034).
16. Tebriz. Milli Kütüphane 3588. Yazılma tarihi -XIV-XV yüzyıllar. (Münzevî, №. 28042).
17. Meşhet. Astana Kudüs Kütüphanesi. 300. Yazılma tarihi - XIV yüzyılın sonu - XV. Yüzyılın başları. (Münzevî, №. 28043).
18. Tahran. Mehdi Bayani Koleksiyonu. Yazılma tarihi - yaklaşık 800 / 1397-98. "Sırlar Hazinesi" ve "Hüsrev ve Şirin" yoktur. (Münzevî, №. 28044).
19. Londra. British Müzesi. Add. 7729. Yazılma tarihi - 802/1400 316 s. (Ryö. S. 569).
20. Irak. Abdul Hussein Bayat Koleksiyonu. Mecmua 2. Yazılma tarihi – XV. yüzyılın başları, (Münzevî, №. 18014).
21. Londra. British Müzesi. Add.27261. Yazılma tarihi - Cumadie 814/ 1411.yıl, 294 s. (Ryö. c. 868).
22. Tahran. Üniversite Edebiyat Fakültesi. C 230. Yazılma Tarihi - 816 / 1413-14.yıl. 298s. (Münzevî, №. 28047).
23. Londra. British Müzesi. Add. 27259. Yazılma tarihi - zulhicce 821 / XII. 1418 yılı. 520s. (Ryö.s. 867).
24. Londra. British Müzesi. Or. 12087. Yazılma tarihi - 823 / 1420. yıl. 220s. (Owens, s. 75).
25. Tahran. Milli Kütüphane. Yazan - Mir Ali Tabrizi. Yazılma Tarihi - 824 / 142.il (Beyani. 444s.).
26. İstanbul. Topkapı Sarayı. H. 789. Yazılma tarihi 824/1421. yıl. (Münzevî, №. 28049).
27. Tahran. Meclis Kütüphanesi. 921-923. Yazan Ruhullah b. Ali b. İmam Jamal el-Salami. Yazılma tarihi - 824 / 1421.il. 109s. (Münzevî, №. 28050).
28. İstanbul. Nuri Osmani Kütüphanesi. 3787. Dergi. Yazılma tarihi - 831 / 1427-28.yıl. 289 s. (Ateş, No. 96).
29. Tiflis. K.S. Kekelidze adını taşıyan El Yazmaları Enstitüsü. RAS- 458. Taşınma tarihi - 831 / 1428.il. 338 s. Gürcü Kataloğu, s. 103-105.

30. Tahran. Malik Koleksiyonu 5122. Yer Değiştirme Tarihi 832 / IX-1429. yıl. 380s. (Münzevî, №. 28051).
31. Cambridge (ABD). Harvard Üniversitesi. Yazılma tarihi 833 / 1429-30. yıl. (Münzevî, №. 28052).
32. Patna. Genel Oryantal Kütüphanesi. No 37. Katip Muhammed b. Yazılma tarihi - 835 / 29.X.1431. 337s. (Muktedir, s. 48).
33. Petersburg. Ermitaj Müzesi. Yazım tarihi-10 rebi (bahar) II- 835 / 16.XII.1431. yıl. (Dyakonov. s.275).
34. Londra. British Müzesi. Or. 12856. Yazılma tarihi - 839/1435 - 36. yıl 368 s. (Owens, s. 75)
35. Tahran. Mehdi Beyani Koleksiyonu. Katip Hasan Gari. 840/1436-37. yıllardır. "Yedi Güzel" ve " Hüsrev ve Şirin " adlı şiirler yoktur. (Münzevî, №. 28054).
36. Taşkent. Özbekistan Bilimler Akademisi El Yazmaları Enstitüsü. "Sırlar Hazinesi" ve "Leyla ve Mecnun" şiirlerinden parçalar. Tarih 841 / 1437-38.yıl
37. Tahran. Meclis Kütüphanesi. 2359. Katip - Tacaddin Gilani. Tarih -841 / 1437-38. yıllardır. (Münzevî, №. 28055)
38. Oxford. Bodlian Kütüphanesi. Ouseley. 304. Tarihçe 841 / 1437-1438. 394 s. (Ete (B). No. 586).
39. İstanbul. Topkapı Sarayı. H. 779. Tarih -843 / 1439-1440. 368 s. (Karakter, No. 28056).
40. Upsala. Üniversite Kütüphanesi Vet. 82. Tarihi 843 / 1439-40. yıl.398 s. (Thornberg, No. 151).
41. İstanbul. Topkapı Sarayı. H, 774. Tarihçe-844 / 1440-41. yıl. (Münzevî, №. 28057).
42. Londra. British Müzesi. Add. 25900. Yazılma tarihi - 846/1442. yıl. 316 s. (Ryö, s.570).
43. Cambridge. Üniversite Kütüphanesi Or. 421 Yazılma tarihi - 846/1442 – 1443, 295 s. (Baraun), s.78).
44. İstanbul. Topkapı Sarayı. R. 892. Tarihi -846 / 1442-43. yılı. 461s. (Münzevî, №. 28058).

45. İstanbul. Topkapı Sarayı. H. 870. Tarihi -848 / 1444-45. yıl. 307s (Münzevî, №. 28059).
46. İstanbul. Topkapı Sarayı. H. 781. Tarihi -849 / 1445-46.il. (Münzevî, №.2806).
47. İstanbul. Topkapı Sarayı. H. 786. Tarihçe-850 / 1446-47. yıl. 318s. (Münzevî, №. 28061).
48. İstanbul. Topkapı Sarayı. R. 855 Tarihi-850 / 1446-47. yıl. 391s. (Münzevî, №. 28062).
49. İstanbul. Topkapı Sarayı. R. 866. Tarih 850/1446-47. yıl. 402s (Münzevî, №. 28063).
50. Cambridge Üniversitesi Kütüphanesiş Or. 245 Tarih 853/1449.yıl. 235s. (Braun (ek) s. 77).
51. Nyu-York. Metropoliten muzesi. Tarih – 853/1449-50.yıl. 394s. (Cekson, s. 49).
52. Medine. Arif Hikmet Kütüphanesi. 129 Yazılma tarihi – 853/1449-50. yıl. “Sırlar Hazinesi”, “Hosrov ve Şirin” ve “Şerefname” eserlerinden oluşmaktadır.(Münzevî, №. 28064).
53. İstanbul. Aya-Sofya. 3861. Tarih-857/1457-58.yıl. 591s. (Ateş. No 145).
54. Upsala. Üniversite Kütüphanesi. St. 159. Tarih 862/1457-58.yıl, 332s. (Tornberg, No 152).
55. Necef. Emirel-Möminin Anıtmezarı. 1355. Yazılma tarihi – 863/1458-59.yıl. 318 s. (Münzevî, №. 28065).
56. İstanbul. Topkapı Sarayı. H. 773 Yazılma tarihi 865/1460-61. yıl. 351s. (Münzevi, No 28066).
57. Visbaden. Devlet Kütüphanesi. Ms. Orient. Okt. 1259. Yazılma tarihi- 867/1462. yıl. 340s. (Heynz, No 86).
58. Dublin. Çester Bitti. Yazılma tarihi-868/1463. yıl. Katip – Derviş Abdullah İsfahani. 256 s. (Arberi (1), No 137).
59. Dublin. Çester Bitti. Yazılma tarihi – tahmini. / 1460-70. yıl. 386s. (Arberi (1), No 141).
60. Lahor. Pencab Üniversitesi kütüphanesi. 4577 Spi. VI. 12. Katip – Ezher Tebrizi. Yazılma tarihi-recep 877/XII. 1472. yıl. “Sırlar hazinesi”, “Hosrov

ve Şirin”, ve “Leyla ve Mecnun” şiirlerinden oluşmaktadır. (Münzevî, №. 28067).

61. London. British Müzesi. Or. 2931. Yazılma tarihi – 3 Zilhicce 878/21.IV.1474. (Ryö (ek), N226).
62. İstanbul. Topkapı sarayı. R.872. Yazılma tarihi 879/1474-75. yıl. 344s. (Münzevî, №. 28068).
63. İstanbul. Topkapı sarayı. H.761. Yazılma tarihi 881/1476-77. yıl. 309s. (Münzevî, №. 28069).
64. İstanbul. Topkapı sarayı. R.874. Yazılma tarihi 881/1476-77. yıl. 343s. (Münzevî, №. 28070).
65. Patna. Genel Oryantal Kütüphanesi. No 38. Yazılma tarihi-recep 883/XII.1478-ci yıl. 507s (Müktedir, s. 58).
66. Taşkent. Özbekistan EA-nın El yazmalar Enstitüsü. 1850. Katip-Ali el-Belhi. Yazılma tarihi 883,1478-79. yıl. 210s.
67. Petersburg M.Y. Genel Saltikov-Shedrin adınına Devlet Kütüphanesi. Dorn-337. Yazılma tarihi 884.1479-80. yıl. 358s. (Dorn, s 321).
68. İstanbul. Topkapı Sarayı. H.762. Yazılma tarihi 886/1481-82. yıl. 318s. (Münzevî, №. 28072).
69. Dublin. Çester Bitti. Katip-Murşit. Yazılma tarihi 886/1481-82. yıl. 381s. (Arberi (III) No 162).
70. Petersburg M.Y. Genel Saltikov-Shedrin adını taşıyan Devlet Kütüphanesi.. Dorn-338. Yazılma tarihi 886/1481-82. yıl. 368s. (Dorn, s. 322).
71. Tehran. Üniversitesinin İlahiyat fakültesi 145. Yazılma tarihi – 887/1482-83. yıl. “Yedi Güzel” şiiri yoktur. (Münzevî, №. 28073).
72. İstanbul. Topkapı sarayı. H.754. Yazılma tarihi 890/1483. yıl. 365s. (Münzevî, №. 28074).
73. İstanbul. Topkapı sarayı. H.768. Yazılma tarihi 890/1485. yıl 332s. (Münzevî, №. 28075).
74. Visbaden. Devlet kütüphanesi. Ms. Orient. Oct. 1259. Yazılma tarihi – 5 ramazan 890, 15.IX.1485-ci yıl. (Heynz, No 385).
- 74a. Patna. Xudabahş Kütüphanesi 1837. Katip-Muhammed b. Celal b Yusuf. El -Gumi. Yazılma tarihi – 1485. yıl. (Süleymanova, s.3).

75. Taşkent. Özbekistan EA-nın Oryantal Çalışmalar Enstitüsü. 732. Yazılma tarihi- 891,1486. yıl. 291s.
- 75a.Patna. Hudabaş kütüphanesi. 299.Yazılma tarihi 1488-89.yıl (Süleymanova, s.3).
76. Tahran. Macid Müvakkar keleksiyonu. Katip Şücaeddin b. Mürşit el-Harameyn. Yazılma tarihi- 892-894.1486-89. yıl. (Münzevî, №. 28076).
77. Paris. Milli Kütüphane. S.P. 781/1. Yazılma tarihi – 892/1486. yıl. (Münzevî, №. 28077).
78. London. İndia-ofis. No 402. Yazılma tarihi – 894/1488. yıl. 422s (Ete,(İO) No 972).
79. Kahire. Darül-kütup. M-143. Katip- Zeynalabidin Meşhedi. Yazılma tarihi – 895/1489-90. yıl. 300s. (Mahtutat, N458).
80. İstanbul. Topkapı sarayı. H.771. Yazılma tarihi 895/1489-90. yıllar. 401s. (Münzevî, №. 28079).
81. Londra British Müzesi. Or. 2834. Katip Cemaleddin Mahmut. Yazılma tarihi -şevval 895/VII-IX.1490. yıl (Ryö (ek), No 225).
82. Petersburg. RF EA Oryantal Çalışmaları Enstitüsünün Petersburg bölgesi. A.19 (177). Katip – Halilullah ibn Mahmut el-Kirmani. Yazılma tarihi – 4 rebi I 896/16.01.1491. yıl. 158s. (Niyazov, No 74).
83. Moskova. Doğu Halkları Sanat Müzesi. Yazılma tarihi- rebi II 896/II-III. 1491. yıl. 313s. El yazmasında 56 miniatür var.
84. Petersburg. M.Y. Saltıkov -Şedrin ismini taşıyan Devlet Kütüphanesi. PNS. 83. Yazılma tarihi Şevval 895,VIII. 1491. yıl. 366s. (Kostiqova, No 232).
85. Dublin. Çester bitti. Katip – Muhammed ib Nasrullah ibn Fezlullah el-Mürşidi el-Şirazi. Yazılma tarihi 8 Zülkaide 897/1.IX.1492. yıl. 238s. (Arberi (II), No 171).
86. Tahran. Eski Saltanat Kütüphanesi. 55 (F. 353). Katip-Müineddin Evhadi Şirazi. Yazılma tarihi – 5 Zilhicce 897/ 28.XI.1492. yıl. 698s. (Münzevî, №. 28080).
87. İstanbul. Topkapı sarayı. R.876. Yazılma tarihi 897/1492.yıl. 345s. (Münzevî, №. 28081).

88. İstanbul. Nuru Osmaniye.378g. Yazılma tarihi 899/1493-94. yıllar. 386s. (Ateş, ,No 98).
89. Tahran. Meclis Kütüphanesi. 236g. Katip- Mir Şeyh Semerkandi. Yazılma tarihi – 899/1493-94. yıllar. “Sırlar hazinesi”, “Hosrov ve Şirin” ve “İskendername” şiirleri var. (Münzevî, №. 28082).
90. İstanbul. Topkapı Sarayı. H.876. Yazılma tarihi 899/1493-94. yıl. 379s. (Münzevî, №. 28083).
91. Petersburg. RF EA Oryantal Çalışmaları Enstitüsünün Petersburg bölmesi. S. 1735. Yazılma tarihi 899/1494. yıl. 394s (Niyazov, No 75).
92. Londra. British Müzesi. Or. 6810. Yazılma tarihi – 900/1494-95. yıllar. 203 s. (Ouens, s. 66).
93. Petersburg. RF EA Oryantal Çalışmaları Enstitüsünün Petersburg bölmesi. S. 57(177). Katip Muhammet ibn Hacı Muhammet İhsani en-Nişapuri. Yazılma tarihi – 897 –90 /aralığında / 1492-95. yıllar. 397s. (Niyazov, No 76).
94. Lahor. Pencap Üniversite Kütüphanesi 14. Api. VI 208/236. Yazılma tarihi – 20 Ramazan 900/16.VI.1495. yıl. “Şerefname” bulunmamaktadır. (Münzevi, No 28094).
95. İstanbul. Topkapı sarayı. H.778. Yazılma tarihi 900/1495. yıl. 397s. (Münzevî, №. 28097).
96. Londra. British Müzesi. Or. 6810. Yazılma tarihi – 900/1494-95. yıl. El yazmasında Behzadın miniatürleri var. (Münzevî, №. 28098).
97. Tehran. Meclis Kütüphanesi. 928. Yazılma tarihi 902/1496-97. yıl. 299s. “Sırlar hazinesi “, “İqbalname” bulunmamaktadır. (Münzevî, №. 28099).
98. İstanbul. Topkapı sarayı. H.792. Yazılma tarihi 902/1496-97. yıl 38s. (Münzevî, №. 28100).
99. İstanbul. Topkapı sarayı. H.775. Yazılma tarihi 903/1497-98 .yıl. 394s. (Münzevî, №. 28101).
100. Taşkent. Özbekistan EA Oryantal Çalışmaları Enstitüsü 4301. Katip- Hüseyin b. Muhammet. Yazılma tarihi 904/1498-99. yıl. 376s.
101. İstanbul. Üniversite Kitabevi. FY 286. Tarih -905 / 1499-1500 yıl. 286s. (Ateş, No. 102).

102. İstanbul. Topkapı Sarayı. H 769. Kayıt tarihi 905 / 1499-1500. yıl. 402 s. (Münzevî, №. 28102).
103. Tahran. Malik Koleksiyonu. 2652. Yazılma tarihi XV. Yüzyıl. "Leyla ve Mecnun" ve "Sırlar Hazinesi" şiirlerini kapsıyor. (Münzevî, №. 28084).
104. Tahran. Eski Saltanat Kütüphanesi. 558 (F 352). Tarihçe - 15. yüzyılın ilk yarısı, 684 s. (Münzevî, №. No. 28085).
105. Tahran. Mehdi Bayani Koleksiyonu. Tarih - 15. yüzyıl. (Münzevî, №. 28086).
106. İstanbul. Topkapı Sarayı. R 858. Tarih - XV. Yüzyıl. 374 s. (Münzevî, №. 28087).
107. İstanbul. Topkapı Sarayı. H 857. Yazım tarihi - XV yüzyıl. 386 s. (Münzevî, №. 28088).
108. İstanbul. İslam Sanatı Müzesi. Katip İsmail Hüseyini. Yazılma tarihi - 15. yüzyıl. (Beyani, s. 66).
109. İstanbul. Topkapı Sarayı. R 857. Yazılma tarihi - XV yüzyıl. 386 s. (Münzevî, №. 28089).
110. İstanbul. Topkapı Sarayı. B 147. Yazılma tarihi - XV yüzyıl 304 s. (Münzevî, №. 28090).
111. İstanbul. Topkapı Sarayı. B 146. Yazılma tarihi - XV yüzyıl 383 s. (Münzevî, №. 28091).
112. İstanbul. Topkapı Sarayı. R 859. Yazılma tarihi - XV yüzyıl. 502 s. (Münzevî, №. 28092).
113. İstanbul. Üniversite Kütüphanesi Fy 539. Yazılma tarihi - 15. yüzyıl. 317s. (Ateş, no 101).
114. St. Petersburg. Üniversite Kütüphanesi Ms.O. 1126. Yazılma tarihi - 15. yüzyıl. "Sırlar Hazinesi" yoktur. (Romaskevich, s. 6).
115. Berlin. Alman Devlet Kütüphanesi. Sprenger 1475. Tarih - 15. yüzyıl. "Hüsrev ve Şirin" ve "İskendername" kaplı değil. (Perç (B), No. 728).
116. İstanbul. Nuru Osmani. 3780. Tarih - XV yüzyıl. 602 s. (Ateş, No. 99).
117. İstanbul. Üniversite Kütüphanesi Fy 539. Tarih-15. yüzyıl. 317 s. (Ateş, no 101).

118. İstanbul. Üniversite Kütüphanesi Fy 1313. Tarih-15. yüzyıl. 336s. (Ateş, No. 100).
119. Londra. British Müzesi. Add. 25800. Tarih-XV yüzyıl 112 s. El yazması "Sırların Hazineleleri" ve " Hüsrev ve Şirin " şiirlerini kapsar. (Ryö, s.572).
120. Bakü. Azerbaycan Bilimler Akademisi El Yazmaları Enstitüsü. M-501. Tarih - 15.yüzyıl. 296 s.
- 120a. Bakü. Azerbaycan Bilimler Akademisi M. Fuzuli ismini taşıyan El Yazmaları Enstitüsü. M-500. Tarih - 15. yüzyılın ilk yarısı. 700s. "İgbalname" yok.
121. Tahran. Üniversite Kütüphanesi 3355. Tarih - XV-XVI yüzyıllar. 167s. "Sırlar Hazinesi" ve "İskendername" şiirleri yoktur. (Münzevî, №. 28095).
122. Tahran. Meclis Kütüphanesi. 308. Tarih XV-XVI. yüzyıllar. Eksik liste (Konu, No. 28096).
123. İstanbul. Topkapı Sarayı. R 873. Tarihçe-906 / 1500-1501.yıl. 354s. (Münzevî, №. 28103).
124. Viyana. Milli Kütüphane 512. Tarihçe-906 / 1500-01.yıl. 435s. (Flügel, s. 503).
125. Oxford. Bodlian Kütüphanesi. Elliot. 192. Tarih 907 / 1501-02. yıl. 346 s. (Ete (B) No. 5387).
126. İstanbul. Topkapı Sarayı. A-3559. Katip - Şah Mahmud Nişapuri. Tarih - 907 / 1501-02. 447s. (Münzevî, №. 28104).
127. St. Petersburg. M. Saltıkov Şedrin ismini taşıyan Genel Devlet Kütüphanesi. Dorn. 339. Yazılma tarihi 908 / 1502-03. 317s. (Dorn. No. 322).
128. İstanbul. Topkapı Sarayı. R 873. Tarih - 909 / 1503-04.yıl. 354 s. (Münzevî, №. 28105).
- 128a. Kelkütte.Viktoria Anıt Müzesi.221.Tarih -1503-04.yıl. (Süleymanova s. 3)
129. Visbaden Devlet Kütüphanesi. Ms. Orient, Oct. 2050. Katip - Hasan b. Kamaladdin el-Hadi el-Hüseyyin el-Yazdi, Tarih-7 sefer 910/20. VII.1504. (Heinz. No. 162).
130. Tahran. Meclis Kütüphanesi. 151. Tarih 909-910 / 1503-1505.yıl. (Münzevî, №. 28106).

- İstanbul. Topkapı Sarayı. H. 791. Tarihçe -911 / 1505-06. yıl. 378 p. (Münzevî, №. 28107).
- Tahran. Üniversitesi İlahiyat Fakültesi. B. 189. Tarih 912 / 1506-07.il. 303s. (Münzevî, №. 28108).
- St. Petersburg. M.Y. Saltikov Shedrin Halk Kütüphanesi Dorn.
340. Yer Değiştirme Tarihi - 913 / 1507-08. 317 s. (No. 323).
- New York. Büyükşehir Müzesi No 7 Katip- Naimaddin Shirazi. Tarihçe - 915 / 1509-1510, 357 s. (Ceccon, s. 53).
- Dublin. Chester Bitti. No 182. Katip Ali-Katip. Tarix915 / 1509-10 yılları. 332s. (Arberi (II), s. 40).
- Tahran. Meclis Kütüphanesi. 929. Katip Shamsaddin Muhammed. Katip-Kirmani. Tarih 915-918 / 15091513. yıl. Yazılma yeri - Tebriz "İğbalname" yoktur (Münzevî, №. 28109).
- İstanbul. Topkapı Sarayı. H 957. Tarih -916 / 1510-11.yıl. 388 s. (Münzevî, №. 28110).
- İstanbul. Topkapı Sarayı. H 770. Tarih-918 / 1512-13.yıl. 393 s. (Münzevî, №. 28111)
131. İstanbul. Topkapı Sarayı. H, 788. Tarih-919 / 1513-14. yıl. 427 s. (Münzevî, № 28112).
132. İstanbul. Topkapı Sarayı. H 783. Tarih-916 / 1513-14. yıl. 399 s. (Münzevî, № 28113).
133. Kalküta. Medrese Kütüphanesi. № 138. Tarix919 / 1513-14. yıl. 109 s. (Ahmad, S. 84).
134. Tahran. Üniversite Edebiyat Fakültesi. 2442. Kâtip Hacican ben Hâce Hemedani. Tarih - sefer 921 / III-IV 1515. yıl. 356 s. (Münzevî, № 28114).
135. İstanbul. Topkapı Sarayı. H 766. Tarih-922 / 1516.il.337 s. (Münzevî, № 28115).
136. İstanbul. Üniversite Kütüphanesi FY 1309. Tarix923 / 1517. yıl. 408 s. (Ateş, No. 103).
137. Berlin. Alman Devlet Kütüphanesi. (Diez. A. Fol.73). -912-926 / 1512-20. yıl, 386 s. (Perc (B), № 719).

138. Meşhed. Abdülhamid Mevlevi koleksiyonu. Katip Kamaladdin Hüseyin Mashhadi. Yazılma Tarihi Ramazan 927 /, VIII.1521.yıl (Münzevî, № 28116).
139. Londra. Asya Kraliyet Topluluğu Kütüphanesi. 246 a.Katip-Ebu Turab Munimaddin Muhammed el-Haydi El-Hüseyin'i. Tarih - 927/1521. yıl. El yazmasında 6 minyatür var. (Münzevî, № 28117).
140. İstanbul. Topkapı Sarayı. R 860. Tarih -927 / 1521.il. 396 s. (Münzevî, № 28118).
141. 150. New York. Metropolitan Sanat Müzesi. Tarih 9030 / 1523-24. yıl. (Münzevî, № 28119).
142. New York. Metropolitan Sanat Müzesi. Katib-Sultan Muhammed Nur. Tarih 931 / 1524-25. yıl. (Beyani, s. 276).
143. Taşkent. Özbekistan Bilimler Akademisi El Yazmaları Enstitüsü. 2939. Katip-Derviş Muhammed ibn Derviş Celal. Tarih 931 / 1524-25. yıl. 383s.
144. Tahran. Eski İran Müzesi-4363. Katib-Muhammed b. Fahreddin Ahmed Katebi Sultani. Yazılma tarihi 22 Ramazan 933 / VI.1527. yıl. 21 renkli minyatür var. (Münzevî, № 28120).
145. İstanbul. Topkapı Sarayı. 877. Tarih -933/1527. yıl
146. İstanbul. Topkapı Sarayı. R.871. Tarih-934 / 1527- 1528.il. 356s. (Münzevî, № 28122)
147. Oxford. Bodlian Kütüphanesi. Ouseley, 205. Tarix934 / 1527-1528. yıl. 138 s. El yazmasında "Yedi Güzel" ve "İskendername" poemaları kaplıdır. (Ete (B) No. 607).
148. Kahire. Darül- kutub. M-168. Aktarılma tarihi-II Cumada 935 / II-III. 1528. 336, s. (Mahtutat, № 549).
149. İstanbul. Topkapı Sarayı. R.856. Yazılma tarihi 935 / 1528-1529. yıl. 385 s. (Münzevî, № 28123).
150. İstanbul. Topkapı Sarayı. R. 865. Yer değiştirme tarihi 835 / 1528-1529.il. 383, s. (Münzevî, № 28124).
- 159-170. Rampur. Reza Kütüphanesi. Mehdi Gururi'nin bilgilerine göre, burada 12 tane "Khamsa" kopyası var. En eski tarihli olan 935 / 1528-1529. yıllarıdır.

- Diğer ikisi 974 / 1566-1567. yıllarda ve 983 / 1575-1576.yıllar içinde yazılmıştır. (Münzevî, №28126-28136).
171. Dublin. Chester Bitti. 195. Katip -Murshid Attar El-Shirazi. Tarih - 936/1529. yıl. 397 (Arberi (II), s.55).
172. Dublin. Çester Bitti. 196. Katip-Murshid Attar eş -Şirazi. Yazılma tarihi: - 936/1529. yıl. 400s. (Arberi (II), s. 57).
173. Londra. British Müzesi. Add. 16780. Yazılma Tarihi - Maharram 936 / XI.1529. 326s. (Ryö, s. 570).
174. İstanbul. Topkapı Sarayı. H.760. Tarih -941 / 1534-35.yıl. 401s. (Münzevî, № 28137).
175. Kalküta. Milli Kütüphane No.295. Tarih -941 / 1534-35. 385s. (Radadi, s. 223).
176. Londra. British Müzesi. Or. 70450. Tarih 944 / 1537-38.yıl. (Münzevî, № 28138)
177. İstanbul. Topkapı Sarayı. H.758. Yazılma tarihi 845 / 1538-39.yıl. 402s. (Münzevî, № 18139).
178. İstanbul. Topkapı Sarayı. H. 765 Tarih -945 / 1538-39.yıl. 400s. (Münzevî, № 28140).
179. Londra. British Müzesi. Katip - Şah Mahmud Nişaburi. Tarih - 946- 949 / 1539-43. yıl. (Münzevî, № 28141).
180. Cambridge. Üniversite Kütüphanesi St.Johns Ms / No 30. Yazılma tarihi - 947/1540. 786 s. (Braun (ek). S.78).
181. Oxford. Bodlion Kütüphanesi, Ouseley. 316. Katib - Mir Ali. Tarih - 16. yüzyılın ikinci yarısı. 384 s. (Ete (B) No. 589).
182. İstanbul. Topkapı Sarayı. H.755. Yazılma tarihi 947 / 1540-41.il. 364s. (Münzevî, № 28142).
- 182a. Haydarabad. Salarcang Müzesi. 214. Katip -Raci b Hüseyin. Tarih – 1541 - 42. yıl. (Süleymanova, s. 3).
183. Londra. British Müzesi. 2265. Kâtip - Şah MahmudNişaburî. Tarih-946-949 / 1539-1543. 396 s. 17 minyatür Var. (Gaziyev, s. 339).
184. Cambridge William Müzesi Koleksiyonu. 373. Katip - Mohammed Mohsen. Tarih -949/1542 (Gaziyev, s.339).

185. St. Petersburg. Üniversite Kütüphanesi Ms. O. 1229. Tarih - 956/1542. yıl. 68 v " Hüsrev ve Şirin " ve "Yedi Guzel" şiirlerini içerir (Romaskevich, s. 6).
186. St. Petersburg. Rus Bilimler Akademisi Oryantal Araştırmalar Enstitüsü St. Petersburg şubesi. Katip - Raci bin Mühsün hümami tarihi 950 / I.IX.1543.365 s. (Niyazov, No. 48).
187. Bakü. Azerbaycan Milli Bilimler Akademisi M. Fuzuli El Yazmaları Enstitüsü B7550 E. Dəmiçizadənin şahsi kütüphanesinden. 900/1495. 268, s. Envanter değil.
188. İstanbul. Topkapı Sarayı. H.756. Tarih-951 / 1544-1545.il. 370 s. (Münzevî, № 28143).
189. Bratislava. Üniversite Kütüphanesi 556. TB1. Tarih 951 / 1544-1545, Katip - Nureddin Muhammed. 381 s. (Veseli, s. 406).
190. Londra. British Müzesi. Katip Şah Muhammed Nişaburî. Tarih - 952 / 1545-1546. (Münzevî, № 28144).
191. St. Petersburg. M.Y. Saltikov Shedın Devlet Kütüphanesi. Pns. 105. Yazılma Tarihi - sefer 952 / 14.IV-12.V.1547. 384 s. (Kastykova. No. 233).
192. Tahran. Geçmiş saltanat kütüphanesi. 56 (F.354). Tarih -954 / 1547-48. 706, s. (Münzevî, № 28145).
193. Londra. India-Ofis. No 2079. Tarih-955/1548. 175 p. El yazması "Sırlar Hazinesi" ve "İskenderiye" şiirlerini kapsar. (Ete (IO) No. 985).
194. Oxford. Bodlian Kütüphanesi. Marsh 579. Tarih 956/1549. 330s. (Ete (B) No. 588).
195. Berlin. Alman Devlet Kütüphanesi. Ms. Orient Fol.192. Tarih - 956 / 1549.322 s. (Perc (B), № 729).
196. İstanbul. Topkapı Sarayı. R.867. Tarih-956/1549. 373s. (Münzevî, № 28147).
197. Tahran. Sepahsalar Medresesi Kütüphanesi. 400. Katip Mürşid Katip Şirazi. Tarih-956/1549. 30 minyatür var. 312 s. (Münzevî, № 28146).
198. New York. Morgan Müzesi. Tarih-957/1550. 392 s. El yazması 48 minyatür içerir.
199. Tahran. Asker Mehdevi koleksiyonu. 21. Katip Muhammed Hafız Katip b. Fahreddin Ahmed. Yazılma tarihinin sonu 957 yılı sefer ayının sonu / 1550 yılı Şubat ortaları. (Münzevî, № 28148).

200. Dublin. Çester Bitti. №222. Katib-Muhammed Kasım El-Hasan. Tarih-959/1552. 343 c. "Sırlar Hazinesi" ve "Büyük İskender" şiirleri yok. (Arberi (III), s.2).
201. Londra. British Müzesi. Or. 9869. Tarih-960 / 1552-53. 339 s. (Owens, sf. 70).
202. İstanbul. İslam Sanatı Müzesi. Katip Selim Nishaburi. Tarih-961 / 1553-54. (Beyani, s. 283).
203. Londra. British Müzesi. Or. 1216. Tarih - Ramazan 961 / VIII. 1554. 391 v. (Ryö, s. 571).
204. İstanbul. Topkapı Sarayı. H.763.Yazılma tarih 963 / 1555-56. 333 s. (Münzevî, № 28150).
205. İstanbul. Topkapı Sarayı. R.870. Yazılma tarih 963 / 1555-56. 385 s. (Münzevî, № 28151).
206. Tahran. Üniversite Edebiyat Fakültesi. Hikmet-256. Katip -Camalëddin Firuzbëxt Hüseyini. Yazılma tarihi-968 / 1560-61. (Münzevî, №28152).
207. Taşkent. Özbekistan Oryantal Araştırmalar Enstitüsü. 4327. Kâtip - Ali ben Lütfullah. Tarih -968 / 1560-61.272 s. "Hüsrev ve Şirin" şiir yoktur.
208. Erivan. Matenadaran 43. Katip Abdüleli ibn Abdullah Seyfi. Tarih - 968 / 1560-61. 260 s.
209. İstanbul. Topkapı Sarayı. H.780. Yazılma tarihi 968 / 1560-61. 455s. (Münzevî, № 28153).
210. Londra. British Müzesi. Add. 26144. Yazılma Tarihi II Cumada 968 / II-III. 156. 282 s. (Ryo, s. 571).
211. Tiflis. K.S.Kekelidze adını taşıyan El Yazmaları Enstitüsü. R 623. Yazılma tarihi -968/1561. 311 s. "Leyla ve Mecnun" eseri yoktur.
212. St. Petersburg. Üniversite Kütüphanesi Ms. O. 88. Yazılma tarihi -973 / 1565-1566.111 s. "Sırlar Hazinesi" ve "Hüsrev ve Şirin" poemaları yoktur. (Zaleman s. 14).
213. Londra. Kral Asya Cemiyeti Kütüphanesi 363. Yazılma tarihi -973 / 1565-1566. (Münzevî, № 28154).
214. Tahran. Eski İran müzesi 8495. Yazılma tarihi i -975 / 1567-1568. Yazının sonu yoktur. (Münzevî, №28155).

215. Londra. Hindistan Ofisi. No 141. Yazılma tarihi 975 / 1567-1568. 370 s. (Ete (IO) No. 973).
216. Londra. Hindistan Ofisi. No 174. Yazılma tarihi 976 / 1569-1570. "Yedi Güzel" ve "İskendername" şiirleri yoktur. (Ete (IO) No. 986).
217. Bakü. Azerbaycan Milli İlimler Akademisi, M. Fuzuli ismini taşıyan El Yazmaları Enstitüsü M - 461. Yazılma tarihi -979 / 1571-1572. 289s.
218. St. Petersburg. M.Y. Saltukova-Şedrin adını taşıyan Devlet Genel Kütüphanesi. Dorn - 341. Yazılma tarihi - ramazan 979 / 1571-72. 346s. (Dorn. S. 323).
219. İstanbul. Topkapı Sarayı. R.864. Yazılma tarihi 979 / 1571-72. 293s. (Münzevî, № 28156).
220. Bakü. Azerbaycan Milli İlimler Akademisi, El Yazma Enstitüsü M-531.Katip - İbn Ahmed en-Nizami el-Hüseyni, Yazılma tarihi ramazan 979 / I.1572. 282s.
221. Oxford. Bodlian Kütüphanesi. Douce. 348. Yazılma tarihi -980 / 1572- 1573. 217. s. "Sırlar Hazinesi" ve "Hüsrev ve Şirin" şiirleri yoktur. (Ete. (B) No. 596).
222. Tahran. Malik Koleksiyonu. 6204. Katip – Muhammed Hüseyin b. Gıyaseddin Ali Cami. Yazılma tarihi 980 / 1572- 1573. 261, s. (Münzevî, № 28157).
223. İstanbul. Topkapı Sarayı. H.752. Yazılma tarihi 980 / 1572- 1573. 303 c. (Münzevî, № 28158).
224. Kum. Mer'aşî genel kütüphanesi. 328. Katip Yusif b. Huseyn hümami. Yazılma Tarihi -II Cumada 981 / X.1573. 359 s. (Hüseyn, 364).
225. Berlin. Almanya Devlet Kütüphanesi. Minutoli I. Yazılma tarihi -981 / 1573-1574. 366s. (Perc (B) №721).
226. St. Petersburg. Rusya Bilimler Akademisi, Oryantal Araştırmalar Enstitüsü, Petersburg bölümü. s. 818. Tarihi -982 / 1574-75. 402s. (Niyazov. No. 79).
227. Kahire. Darül-kütüb. M-142. Yazılma tarihi .983- 987 / 1575-1580. 300 s. (Məxtutat, № 547).
228. Tahran Eski saltanat kütüphanesi. 1977. Yazılma tarihi -984 / 1576-77. 374s. (Atabay, No. 508).

229. Moskova. V.İ. Lenin Kütüphanesi. Katip -Yusif b. Hüseyin b. Yusuf el Hümami. Tarih -5 receb 984 / 29.IX.1576. 361 s.
230. Dresden. Doğu Kütüphanesi. No 1, Yazılma tarihi 985 / 1577-78. 392 s. (Ebert. P. 1).
231. St. Petersburg. M.Y. Saltukova- Şedrin Genel Devlet Kütüphanesi. PNS -277. Yazılma tarihi -4 Cumada II 987 / 29.V. / 1579. 286 s. (Kostykova, No. 234).
232. İstanbul. Topkapı Sarayı. R. 875. Yazılma tarihi 987/ 1589-1590. 342 s. (Münzevî, № 28160).
233. İstanbul. Topkapı Sarayı. H.794. Yazılma tarihi 990/ 1582. 210 p. (Münzevî, № 28161).
234. Cambridge Üniversite Kütüphanesi Oo. 611. Katip Derviş Ali b. Mansur Ansari. El yazmasının tamamlanma tarihi - 12 sefer 992 / 24.II.1584.321 s. (Braun.№ 111).
235. Tahran. Eski Saltanat Kütüphanesi. 12159 (F.355). Katip Shadi Muhammed b. Lüfüllah. Tamamlanma tarihi -14 Muharrem 933 / 17. 1. 1585. 257 s. (Münzevi, № 28162).
236. Duşanbe. Firdevsi Tacikistan Devlet Kütüphanesi. 793. Katip Molla Muhammed Ömer. Yazılma tarihi -993/ 1585. 366 s. (Yunisov, No. 25).
237. Cambridge. Üniversite Kütüphanesi Oo.629. Yazılma tarihi - 993 / 1585. 321s. (Braun.№ 112).
238. Londra. British Müzesi. Add.17329. Yazılma tarihi -Məhərrəm 994 / Aralık 1585. 369s. (Ryö, s.571).
239. Tahran. Eski Krallık Kütüphanesi. Katip İsfahanı Babaşah. Yazılma tarihi - 994 / 1585-1586. (Beyani, s. 91).
240. İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi. FY. 1384. Yazılma tarihi -994 / 1585-1586. 143 s. (Ateş. № 104).
241. Londra. British Müzesi. Or.7045. Yazılma tarihi - 994/ 1585-1586. 257 s. (Ouens. S. 67).
242. Duşanbe. Tacikistan EA Şİ. 549. Yazılma tarihi 994 / 1585- 1586. 432 s. (Mirzayev, No. 377).
243. Cambridge. Üniversite Kütüphanesi Or. 244. Yazılma tarihi - 996 / 1587-88.315 s. (Braun. (Ek) s. 77).

244. Tahran. Sepahsalar Kütüphanesi. 355. Katip Muhammed Ali b. Mohammed Razi. Yazılma tarihi -997 / 1588-89. (Münzevî, №28163).
245. Berlin. Alman Devlet Kütüphanesi. Ms. Orient. Fol.193. Yazılma tarihi -998 / 1589-1590. 320 s. (Perc (B) №726).
246. Duşanbe. Tacikistan EA Şİ. 1414. Yazılma tarihi 1000 / 1591-1592. 374 s. (Mirzayev. №380)
247. İstanbul. Topkapı Sarayı. H.749. Yazılma tarihi 1000 / 1591-1592. 311 s. (Münzevî, № 28186).
248. Visbaden. Devlet Kütüphanesi. Ms. Orient. Okt. 1583. Katip Şihabaddin b. Mansur. Yazılma tarihi -20 Rebi I /1000/5. 1. 1592. 497 s. (Heynz, № 237).
249. İstanbul. Üniversite Kütüphanesi FY. 249. Yazılma tarihi -1002 / 1593-1594. 288 s. (Ateş. № 105).
250. Londra. British Müzesi. Or.12201. Yazılma tarihi - 1004 / 1595-1596. 325 s. (Ouens. S. 75).
251. İstanbul. Nuri Osmaniye. 3782. Yazılma tarihi 1005 / 1596-1597. 307s. (Ateş, № 106).
252. Tahran. Sepahsalar medresesi kütüphanesi. Katip Pir Məhəmməd. Yazılma tarihi - 1006 / 1597-1598. (Beyani, s. 108).
253. Londra. British Müzesi. Or.4385. Yazılma tarihi -Şaban 1006 / III-IV.1598. 314 s. (Ryö (Ek). No. 228).
254. St. Petersburg. RF EA EA PB. C 59 (778); Yazılma tarihi -XVI yüzyıl. 340 s (Niyazov, No. 80).
255. Cambridge. Üniversite Kütüphanesi Or. 805. 423 s. (Braun. (Ek) s. 78).
256. St. Petersburg. RF EA EA PB. C 1674. Kasım. 1446. Yazılma tarihi -XVI. yüzyıl. 338 s. (Niyazov, No. 81).
257. Pazartesi. Tacikistan EA EA. 756. Yazılma tarihi XVI yüzyıl. 375 s. (Mirzayev, No. 375).
258. Visbaden. Devlet Kütüphanesi. Ms. Orient. Oct. 3749. Yazılma tarihi -XVI yüzyıl. 48 s. Bitirilmemiş liste (Heinz, No.160)
259. Londra. British Müzesi. Or.2932. Yazılma tarihi - XVI yüzyıl. 380 s. (Ek No. 227).

260. Bakü. M. Fuzuli B-830 adını taşıyan Azerbaycan El Yazmaları Enstitüsü. Yazılma tarihi -XVI yüzyıl. 334 s.
261. Patna. Umumi oryantalizm Kütüphanesi No 39. Yazılma tarihi -XVI yüzyıl. 278 p. "Leyla ve Mecnun" yoktur. (Muktedir, s. 59).
262. Londra. British Müzesi. Or.1363. Yazılma tarihi - XVI yüzyıl. 347 s. (Ryö. s. 572).
263. Londra. British Müzesi. Add.27260. Yazılma tarihi - XVI yüzyıl. 362 s. (Ryö, s. 571).
264. Tahran. Sepehsalar medresesi kütüphanesi. 375. Katip Murshed b. Mirek Katip Şirazi (?). Yazılma tarihi XVI yüzyıl. 306, s. Yazıda 37 minyatür var. (Münzevî, № 28164).
265. Tahran. Malik Koleksiyonu. 5225. Kâtip-İbn Davud el - Hasan. Yazılma tarihi -XVI yüzyıl. 265, s. (Münzevî, № 28165).
266. Tahran. Malik Koleksiyonu. 5308. Yazılma tarihi XVI yüzyıl. 290s. (Münzevî, № 28166).
267. Tahran. Eski saltanat kütüphanesi. 661/3 (F 723). Yazılma tarihi -XVI yüzyıl. Yazının başlangıcı yoktur. 265, s. (Münzevî, № 28167).
268. Tahran. Eski İran Müzesi. 3237. Yazılma tarihi XVI yüzyıl. "İğbalname" yoktur. (Münzevî, № 28168).
- 268a. Tahran. Eski İran Müzesi. 4325. Yazılma tarihi XV yüzyıl. (Münzevî, № 28169).
269. İstanbul. Topkapı Sarayı. H.751. Yazılma tarihi XVI yüzyıl. 364 c. (Münzevî, № 28170).
270. İstanbul. Topkapı Sarayı. R.869. Yazılma tarihi XVI yüzyıl. 332 s. (Münzevî, № 28171).
271. İstanbul. Topkapı Sarayı. H.763. Yazılma tarihi XVI yüzyıl. 375 s. (Münzevî, № 28172).
272. İstanbul. Topkapı Sarayı. R.868. Yazılma tarihi XVI yüzyıl. 375 s. (Münzevî, № 28173).
273. İstanbul. Topkapı Sarayı. H.764. Yazılma tarihi XVI yüzyıl. 346 s. (Münzevî, № 28174).

- 273a. İstanbul. Topkapı Sarayı. H.762. Yazılma tarihi XVI yüzyıl. 360 s. (Münzevî, № 28175).
274. İstanbul. Topkapı Sarayı. H.767. Yazılma tarihi XVI yüzyıl. 392 s. (Münzevî, № 28176).
275. İstanbul. Topkapı Sarayı. H.777. Yazılma tarihi XVI yüzyıl. 348, s. (Münzevî, № 28177).
276. İstanbul. Topkapı Sarayı. H.790. Yazılma tarihi XVI yüzyıl. 361 s. (Münzevî, № 28178).
277. İstanbul. Topkapı Sarayı. H.753. Yazılma tarihi XVI yüzyıl. 325 s. (Münzevî, № 28179).
278. Lahor. Pencap Üniversitesi Kütüphanesi. Piv I 6 c. 2147-2151 (237). Yazılma tarihi XVI yüzyıl. "Hüsrev ve Şirin" yoktur. (Münzevî, № 28180).
279. Tahran. Meclis Kütüphanesi. 8366. Tarihsel Kayıt XVI-XVII yüzyıllar. (Münzevî, № 28182).
280. Taşkent. Özbekistan Oryantal Araştırmalar Enstitüsü. 1984. yıl Yazılma tarihi - XVI-XVII yüzyıllar. 348, s. (Semyonov, No. 840).
281. Tahran. Eski saltanat kütüphanesi. 10008 (F 356). Yazılma tarihi -XVI-XVII yüzyıllar. 647 s. (Münzevî, № 28183).
282. Tahran. Eski saltanat kütüphanesi. 564. (F 357). Katip Muhammed Qəvam Katip Şirazi. Yazılma tarihi - XVI-XVII yüzyıllar. 700 saniye 11 minyatür var. (Münzevî, № 28184).
- 282a. Rampur. Reza kütüphanesi. 3944. Yazılma tarihi XVI yüzyılın sonu- XVII yüzyılın öncesi. (Süleymanova, s. 3).
283. Tahran. Asker Mehdevi koleksiyonu. 442. Yazılma tarihi -XVI-XVII yüzyıllar. "Sırkar Hazinesi", "Yedi Güzel" şiiri yoktur. (Münzevî, № 28185).
284. Londra. British Müzesi. Or.12208. Yazılma tarihi - XVI-XVII yüzyıllar. (Münzevî, № 28186). 285. Oxford. Bodlian Kütüphanesi. Elliot. 215. Yazılma tarihi -1010 / 1601-1602. 143 s. (Ete. (B) No. 590).
285. Oxford. Bodlian Kütüphanesi. Elliot. 215. Yazılma tarihi -1010 / 1601-1602. 143 s. (Ete. (B) No. 590).
286. Krakow. Polonya EA Kütüphanesi. 1. 125. Yazılma tarihi -1011/1603. 288 p. (Strelnin, s. 86).

287. Wroslav. Devlet Kütüphanesi. M 1540. Yazılma tarihi -1011/1603. 288 s. (Brokelman (B) №1).
288. Londra. Hindistan - Ofis. 777. Yazılma tarihi - 1014 / 1605-1606. 428 c. (Ete (IO), No. 974).
289. Bakü. Azərbaycan Milli Bilimler Akademisi M. Fuzuli ismini taşıyan El Yazmaları Enstitüsü M533. Yazılma tarihi - ramazan 1017 / XII. 1608. 363 s.
- 289a. Haydarabad. Salarcang Müzesi. 991. Yazılma tarihi - 1611-2. (Süleymanova, s. 3).
290. Oxford. Bodlian Kütüphanesi. Elliot. 197. Yazılma tarihi - ramazan 1012 / X-XI. 1612. (Ete. (B) No. 591).
291. Duşanbe. Firdevsi adını taşıyan Tacikistan DK. 1707 Katip Molla Babacan. Yazılma tarihi -1023/1614. 228 s. (Yunisov, No. 26).
292. Tahran. Doktor Miftahın Koleksiyonu. 358. Katip Kaşifi Ebu Müslüm b. Mohammed Badakhshi. Yazılma tarihi - sefer 1023 / XII.1614. (Münzevî, № 28188).
293. Londra. İndia-Ofis. .No 2631. Yazılma tarihi 1024 / 1615-06. 360 s. (Ete (IO), No. 983).
294. Duşanbe Tacikistan EA Şİ. 2645. Yazılma tarihi 1024/ 1615. 291 s. (Mirzayev, No. 379).
295. Yezd. Büyük Cami kütüphanesi. 356-15. Yazılma tarihi - receb 1024 / VIII. 1615. (Münzevî, № 28189).
296. Tahran. Eski Saltanat Kütüphanesi.. 12229 (F 358). Yazılma tarihi - zülhicce 1026 / XII.1617. 458 s. (Münzevî, № 28190).
- 296a. Haydarabad. Salarcang Müzesi, 220. Yazılma tarihi - 1617. (Süleymanova, s. 4)
297. Tahran. Üniversite Kütüphanesi. 2953. Yazılma tarihi - Muharrem 1026 / IX.1617. (Münzevî, № 28191).
298. Londra. British Müzesi. Or.7046. Yazılma tarihi - 1027 / 1617-18.387 s. (Owens, s. 68).
299. Tahran. Meclis Kütüphanesi. 2363. Katip Veli b. Ali Tekelü. Yazılma tarihi - 1029 / 1619-20. (Münzevî, № 28193).

300. Upsala - Üniversite Kütüphanesi. Jan. 410. Yazılma tarihi - şevval -1029 / VIII. 1620, 280 s. (Zettersten No. 421).
301. Taşkent. Özbekistan Oryantal Araştırmalar Enstitüsü. P. 3481. Katip Muhammed Zahid b. Mevlana Dust Muhammed. Yazılma tarihi - 1033 / 1622-1624. 339 s.
302. Philadelphia. Genel kütüphane № 62. Yazılma tarihi - 1037 / 1627- 1628. 512 s. (Simsar, s. 99).
303. Bakü. Azerbaycan Milli Bilimler Akademisi El Yazmaları Enstitüsü. M-490. Yazılma tarihi -1037 / 1627-1628. 263 s.
304. Taşkent. Özbekistan Oryantal Araştırmalar Enstitüsü. 3481.Yazılı Tarih - 1041 / 1631-32.289 s.
- 304a. Kalküttə. Victoria Anıt Müzesi 364. Tarihi Kayıt - 1631-32 (Süleymanova, s. 3).
305. St. Petersburg. RF EA EA PB. C. 2409. Yazılma tarihi - zülqede 1024 / V-VI 1632. (Niyazov, №82).
306. Londra. British Müzesi. Add. 26145. Yazılma tarihi - II Rebi 1024 / X-XI.1632. 375 s. (Ryö, s. 572).
307. Kahire. Darul-kutub. M-137. Yazılma tarihi 1042 / 1632-33. 305 sn (Geçici No. 545).
308. Bakü. Azerbaycan Milli Bilimler Akademisi M. Fuzuli ismini taşıyan El Yazmaları Enstitüsü. Yazılma tarihi - 1046 / 1636-1637. 408 s.
309. Taşkent. Özbekistan Oryantal Araştırmalar Enstitüsü. 1460.Yazılma tarihi - 1049 / 1639-40. 270 s.
310. Tahran. Meclis Kütüphanesi. 930. Katip Hacı Muhammed b. Nureddin Muhammed Deşt - Beyazi. Yazılma tarihi - 1049 / 1639-1640.305 s. (Münzevî, № 28194).
311. İstanbul. Topkapı Sarayı. R.878. Yazılma tarihi 1051 / 1641-1642. 371 s. (Münzevî, № 28195).
312. Berlin. Almanya Devlet Kütüphanesi. Peterman II, 112. Yazılma tarihi -1052/ 1642- 1643. 283, s. (Perç (B) No. 721).

313. St. Petersburg. Üniversite Kütüphanesi Ms. 0.88. Katip Şah Hüseyin b. Gulamhuseyn Damavandi. Yazılma tarihi -1052 / 1642- 1643. 265 s. (Zaleman, s. 14).
314. Bakü. Azərbaycan Milli Bilimler Akademisi M. Fuzuli ismini taşıyan El Yazmaları Enstitüsü M-489. Yazılma tarihi -1052 / 1642-1643. 295 s. "İgbalname" yoktur.
315. Londra. India-Ofis. No 1667. Yazılma tarihi - Rebi 1054 / 1644- 1645. 285 s. (Ete (IO), No. 975).
316. Oxford. Bodlian Kütüphanesi. Ouseley. 317. Katip Sultan Muhammed Qaibabadi. Yazılma tarihi - ramazan 1056 / III. 1646, 317, s. (Ete. (B) No. 592).
317. Tebriz Milli Kütüphanesi. 2731. Yazılma tarihi 1056- 1557 / 1646-48. 222 s. (Tebriz, No. 404).
318. Bakü. Azərbaycan Milli Bilimler Akademisi M. Fuzuli ismini taşıyan El Yazmaları Enstitüsü M-534. Yazılma tarihi -1058/1648. 312 s.
319. Hemedan. Hacı Yezdi koleksiyonu. Katip İbrahim b. Mir Müftü. Yazılma tarihi -1058/1648. Yazılma yeri - Keşmir.
320. St. Petersburg. M.Y. Saltıkov - Şedrin. DKK. PNS. 66. Yazılma tarihi - zülqede 1058 / XI. 1648. (Kostykova, No. 235).
321. Bakü. Azərbaycan Milli Bilimler Akademisi M. Fuzuli ismini taşıyan El Yazmaları Enstitüsü M-496. Katip -Mehemmed Tağı Hacı Melik Mahmud. Yazılma tarihi - 1059/ 1649. 330 s.
322. Heydarabad. Merkez kütüphanesi. (Eski Asaf). 374. Yazılma tarihi - 1059/1649. (Karakter, No. 28198).
323. Tahran. Meclis Kütüphanesi. 407. Yazılma tarihi - 1060/ 1650. 228s. "Sırlar Hazinesi" ve "İskendername" yoktur. (Münzevî, № 28199).
324. Duşanbe. Tacikistan EA Şarkiyat Enstitüsü. 1103. Katip Muhammed Said El-Katip. Kayıt Tarihi 1061 / 1651-52. 433, s. (Mirzeyev, No. 378).
325. Londra. İndia-Ofis. No 1491. Kayıt Tarihi - Lord 1061 / 1651-52. 467 s. (Ete (IO), No. 980).
326. Tahran. Üniversite Kütüphanesi 3750. Katip – Murad Ali b. Hasan Katip. Yazılma tarihi - sefer 1062 / I-III1652. (Münzevî, № 28200).

327. Tahran. Meclis Kütüphanesi. 260. Katip Mouzaddin Hüseyin b. Muhammed Mirak Hüseyin. Yazılma tarihi - 1062/1652. "Yedi Güzel" veya "Iskendername" yoktur. (Münzevî, № 28201).
328. Taşkent. Özbekistan Oryantal Araştırmalar Enstitüsü. 2327. Katip Sadrettin Muhammed b. Emir Lala. Yazılma tarihi -1071 / 1660-1661. 294 s. (Semyonov, No. 841).
329. 329. Londra. İndia-Ofis. № 3191. Yazılma tarihi 1072 / 1661-1662. 390 s. (Ete (IO), No. 977).
330. Taşkent. Özbekistan Oryantal Araştırmalar Enstitüsü. 662. Katip Tufan b. Mohammed Mugim. Yazılma tarihi 1075/1665. 332 s. (Semyonov, No. 882).
331. Londra. British Müzesi. Add.6613. Yazılma tarihi - Rebi II 1076 / X-XI.1665.300 s. (Ryö, s. 572).
332. Londra. British Müzesi. Or.12066. Yazılma tarihi - 1076 / 1665- 1666. 304 s. (Ouens, s. 74).
333. Taşkent. Özbekistan Oryantal Araştırmalar Enstitüsü. 187. Katip Muhammed Murad Katip - Yazılma tarihi 1076 / 1665-66. 155 c. "Leyla ile Mecnun" ve "Yedi güzel" yoktur. (Semyonov, No. 883).
334. Tahran-Farhad Mutamid Koleksiyonu. Katip Murad Ali b. Hüseyin Damavandi. Yazılma tarihi 1078 / 1667-1668. (Münzevî, № 28202).
335. Dublin. Chester gitti. 276. katipler - Molla Bâki ve Molla Arabşah. Yazılma yeri- Buhara yazılma tarihi -1080 / 1669-1670. 348 v. (Arberi (III), s. 48).
336. Tahran. Üniversite Kütüphanesi 97. Yazılma tarihi 1083 / 1672-73. 316 s. "İgbalname" yok. (Karakter, No. 28203).
337. Duşanbe. Tacikistan EA Şarkiyat Enstitüsü. 549. Katip Abdel Salman. Yazılma tarihi 1083 / 1672-73. 322 s. (Mirzeyev, No 377).
338. Kalküta. Bengal'i Şarkiyat Cemiyeti. No 47. Yazılma tarihi -1085 / 1674-1675. 231 s. "Leyla ve Mecnun" yoktur. (Ivanov, No 467).
- 338a. Yerevan. Matenadaran. 548. Yazılma tarihi 1087 / 1676- 1677. 317 s. 33 renkli minyatür var.
339. Meşhed. Abdülhamid Mevlevi Koleksiyonu. yazılma tarihi - 1088 / 1677-1678. (Münzevî, No 28204).

340. Taşkent. Özbekistan Oryantal Araştırmalar Enstitüsü. 778. Katip Mir Seyyid Muhammed. Yazılma tarihi 1089-1090 / 1678-1680. 351 s.
341. Kalküta. Bengal'i Şarkiyat Cemiyeti. No 140. Yazılma tarihi -1090 / 1679-80. 306 c. (Ivanov, No 206).
342. Londra. India-Ofis. No 766. Yazılma tarihi 1092 / 1681- 1682. 125 s. "Leyla ile Mecnun" ve "Hüsrev ve Şirin" poemalarını kapsamaktadır. (Ete (IO), No 988).
343. Duşanbe. Tacikistan EA Şarkiyat Enstitüsü. 1974. Katip İmaddin b. Muhammed Tabib Khutani. Yazılma tarihi - 1096/ 1685. 218, s. (Mirzeyev, No. 382).
344. Bakü. Azerbaycan Milli Bilimler Akademisi M. Fuzuli ismini taşıyan El Yazmaları Enstitüsü M-488. Katip Yusif Behbehani. Yazılma tarihi 1103/1692. 335 s.
345. 345. Bakü. Azerbaycan Milli Bilimler Akademisi M. Fuzuli ismini taşıyan El Yazma Enstitüsü M-439. Yazılma tarihi -1110 / 1698-99. 84 s. "Sırlar Hazinesi" ve "Leyla ve Mecnun" şiirleri kaplıyor.
346. Berlin - Almanya Devlet Kütüphanesi. Petermann. II, 698. Yazılma tarihi - XVII yüzyıl. 209 s. (Perç (B) No. 727).
347. St. Petersburg RF EA Şİ PB D-367. XVII. Yüzyıl 173, s. "Sırlar Hazinesi" yoktur. (Niyazov, No. 77).
348. Londra. India-Ofis. No 142. Yazılma tarihi- XVII yüzyıl 367 s. (Ete (IO), No. 984).
349. Londra. India-Ofis. No 1168. Yazılma tarihi XVII yüzyıl 307 s. (Ete (IO), No. 981).
350. Cambridge. Üniversite kütüphanesi Add. 3139. Yazılma tarihi -XVII yüzyıl. 435 s. (Braun, № 213).
351. Londra. British Müzesi. Add.23547. Yazılma tarihi - XVII yüzyıl 307 s. (Ryö, s. 572).
352. Bakü. Azerbaycan Milli Bilimler Akademisi El Yazma Enstitüsü C-201. Yazılma tarihi - XVII yüzyıl 285 s.
353. Taşkent. Özbekistan Oryantal Araştırmalar Enstitüsü. 5294. Yazılma tarihi - XVII yüzyıl. 320 s.

354. Floransa. Medici-Laureniana kütüphanesi. Assem,Catol, 103 / II. Yazılma tarihi -XVII yüzyıl. 314 s. (Pidzi, No. 6).
- 354a. Haydarabad. Salarcəng müzesi 222. Yazılma tarihi. XVII. yüzyıl (Süleymanova, s. 4).
355. Tahran. Malik Koleksiyonu. 5399. Katip - Abdrakhul Sayam. Yazılma tarihi - XVII yüzyıl. 60 s. (Münzevî, № 28205).
356. Tahran Sepehsalar Medresesi Kütüphanesi. 371. Yazılma tarihi -XVII yüzyıl. 305 s. (Münzevî, № 28206).
357. Tahran. Eski saltanat kütüphanesi. 555. (F. 359). Katip - Ruhullah b. Nurullah. Yazılma tarihi - XVII yüzyıl. 273 s. (Münzevî, № 28207).
358. Tahran. Eski saltanat kütüphanesi. 562 / I (F.703). Yazılma tarihi -XVII yüzyıl. (Münzevî, № 28208).
359. Tahran. Milli Kütüphanesi 70. Yazılma tarihi - XVII yüzyıl 906 s. (Münzevî, № 28209).
360. Meşhed. Asfani-Kudüs kütüphanesi. 301. Yazılma tarihi XVII yüzyıl. (Münzevî, № 28210).
361. Meşhed. Astani-Kudüs kütüphanesi. 303. Yazılma tarihi - XVII yüzyıl. (Münzevî, № 28211).
362. Meşhed. Astani-Kudüs kütüphanesi. 302. Yazılma tarihi - XVII yüzyıl. (Münzevî, № 28212).
363. Londra. British Müzesi. Or. 12066. Yazılma tarihi - XVII yüzyıl. (Münzevî, № 28213).
- 363a. Rampur. Reza kütüphanesi. 3941. Yazılma tarihi - XVII yüzyıl (Süleymanova, s. 3).
364. İsfahan. Şeyh Hasan Cabiri Ensari koleksiyonu. Yazılma tarihi -XVII yüzyıl. (Münzevî, № 28214).
365. Tahran. Meclis Kütüphanesi. 2365. Yazılma tarihi - XVII yüzyıl. (Münzevî, No 28215).
366. Tahran. Üniversite Kütüphanesi 3776. Yazılma tarihi - XVII yüzyıl. (Münzevî, № 28216). (El yazmanın önceki kısmı yok).
367. Londra. British Müzesi. Or.1428. Yazılma tarihi XVII yüzyıl (Münzevî, No 28217).

368. Necef. Amiral-Momini'nin Mozolesi. 1428. Yazılma tarihi -XVII yüzyıl. (Münzevî, № 28219).
369. İstanbul. Topkapı Sarayı. H.782. Yazılma tarihi XVI yüzyıl. 576 s. (Münzevî, № 28220).
370. Lahor. Pencap Üniversitesi Kütüphanesi. E6 VI Pi 2930 (243). Yazılma tarihi - XVII yüzyıl "Yedi Güzel", "Şerefname" poemalarını kapsamaktadır. (Münzevî, № 28221).
371. Tahran. Eski saltanat kütüphanesi. 1922. Yazılma tarihi - 1115 / 1703-04. 450 s. "Hüsrev ve Şirin", "Leyla ve Mecnun" poemalarını kapsamaktadır. (Atabay, No. 507).
- 371a. Delhi. Ulusal Müze 48.6 / 2. Yazılma tarihi - 1722 (Suleymanova, s. 4).
372. Kalküta. Bengal Doğu Topluluğu, 43 (761) Yazılma tarihi -1135 / 1722-23. Münzevi, №28222).
373. St. Petersburg. RF EA Şİ Petersburg Bölümü A. 688 (Kasım 139). "Hamse" den özetleri. Yazılma tarihi - 7 Cumade I. 1136 / II.1724. 14 s. (Niyazov, No. 88).
374. Cambridge. Üniversite Kütüphanesi Kings Koleji. No 152. Yazılma tarihi - 1140 / 1727-28. 306, s. (Braun, (ek) s. 78).
375. Münih. Bavyera Kütüphanesi. Cim. 37.Yazılma tarihi -1140 / 1726-27. 337 s. (Ayma, s. 10)
376. Tiflis. K. S. Kekelidze isimini taşıyan El Yazmaları Enstitüsü. P. 269. Yazılma tarihi-1143/1730. 197 c. "İğbalname" yoktur.
377. Lahor. Genel kütüphane 45. Yazılma tarihi - ramazan 1148 / I-II.1736. 338 s. (Münzevî, № 28224).
378. Londra. India-Ofis. № 30. Yazılma tarihi - 21 ramazan 1160 / 27.IX.1747. 294 s. (Ross, s. 25).
379. Tahran. Doktor Miftahın Koleksiyonu. Yazılma tarihi - ramazan 1161 / IX-1748. "Hüsrev ve Şirin", "Leyla ve Mecnun" yoktur. (Münzevî, № 28223).
380. Dublin. Çester Bitti. No 283. Yazılma tarihi - 1163/1750. 258 s. (Arberi (III), s. 54).

381. Tahran. Eski Saltanat Kütüphanesi. 12299. (F. 360). Katip - Muhammed Rıza İsfahani. Yazılma tarihi - 1186-1188 / 1772- 1775. 339 s. (Münzevî, № 28225).
382. Bakü. Azərbaycan Milli Bilimler Akademisi El Yazma Enstitüsü D-349. Yazılma tarihi - 1196/ 1781, 308 s.
383. Londra. India-Ofis. No 387. Yazılma tarihi 1196/1782. 468 s. (Ete (İÖ), №976).
384. Londra. India-Ofis. № 2994. Yazılma tarihi 1200 / 1786- 1787. 470 s "Leyla ile Mecnun" ve "İskendername" poemaları yoktur. (Ete (İÖ), No. 987).
385. St. Petersburg. M. Saltikov-Shedrin'in ismini taşıyan DÜK. Pns.370. 2409. Yazılma tarihi - 1211 yılının recep ayından geç olmayarak (31. XII. 1796- 27.V.1797) 394 s. (Kostykova, No. 236).
386. Tahran. Meclis Kütüphanesi. 4686. Yazılma tarihi XVIII yüzyıl. "Leyla ve Mecnun" yoktur. (Münzevi, № 28226).
387. Tahran. Malik koleksiyonu 4739. Yazılma tarihi XVIII yüzyıl. 254 s. "İskendername" nin sonu yoktur. (Münzevî, № 28227).
388. Lahor. Pencap Üniversitesi. Kütüphane A 6 pi IV 510 (239). Yazılma tarihi - XVIII yüzyıl. "Leyla ile Mecnun" ve "İskendername" yoktur. (Münzevî, № 28228).
389. Kahire. Dar el kütüb. M-120. Yazılma tarihi - XVIII yüzyıl. 305 s. (Məxtutat № 544).
390. Kahire. Dar el kütüb. M-164. Yazılma tarihi - XVIII yüzyıl. 223 s. (Məxtutat № 550).
391. St. Petersburg. M. Y. Saltikov-Şedrin adını taşıyan UDK. Dorn. 342. Yazılma tarihi - XVIII yüzyıl. 336 s. (Dorn, s. 323).
392. Münih. Bavyera Kütüphanesi. 46. Ouatz. Yazılma tarihi – XVIII. yüzyıl. 437 s. (Ayma, No. 22).
393. Münih. Bavyera Kütüphanesi. Cod, or. 266. Yazılma tarihi -XVIII yüzyıl. 255 sn "Hüsrev ve Şirin", "Leyla ve Mecnun" poemaları yoktur. (Ayma, No. 23).
394. Cambridge. Üniversite kütüphanesi Or. 243. Yazılma tarihi – XVIII. yüzyıl. 400 s. (Kahverengi (ek), s. 77).

395. Cambridge. Üniversite kütüphanesi Christs College No 413. Yazılma tarihi - XVIII yüzyıl. 352 s. (Braun (ek) s. 78).
396. Cambridge. Üniversite kütüphanesi Kinqs College, No 152. 306. (Braun (ek) s. 78).
397. Londra. India-Ofis. No 31. Yazılma tarihi – XVII. yüzyıl 411 s. (Ross, s. 26).
398. Londra. India-Ofis. No 2445. Yazılma tarihi – XVIII. yüzyıl. 465 s. (Ete (IO), No. 978).
399. Duşanbe. Tacikistan EA Şarkiyat Enstitüsü. 489. Yazılma tarihi – XVIII. yüzyıl. 257 s. (Mirzayev, No. 381).
400. Duşanbe. Tacikistan EA Oryantal Çalışmaları Enstitüsü. 918. Yazılma tarihi – XVII. yüzyıl. 351s. (Mirzeyev, № 383).
401. Visbaden. Devlet kütüphanesi. Ms. Orient. Oct. 1938. Yazılma tarihi – XVII asr. 162 s. “Sırlar hazinesi“ ve “Leyla ve Mecnun” şiirleri bulunmamaktadır. (Heynz, № 307).
402. Petersburg. RF EA Şİ Petersburg bölmesi E-12-63 (Yeni 1419). Yazılma tarihi – XVIII yüzyıl. 64 s. “Hamse”- den hülaseleler. (Niyazov, № 83).
403. Petersburg. RF EA Şİ Petersburg bölmesi C-1919.1. Yazılma tarihi – XVIII yüzyıl. 448 s. (Niyazov, № 85).
404. Petersburg. RF EA Şİ Petersburg bölmesi B-2486. Yazılma tarihi-XVIII yüzyıl. 442 s. “Yedi Güzel” ve “İsgendename” şiirlerini kapsıyor. (Niyazov, № 86).
405. Bakü. Azerbaycan Milli Bilimler El Yazmalar Enstitüsü. M-156. Yazılma tarihi - XVIII yüzyıl. 308 s.
406. Bakü. Azerbaycan Milli Bilimler El Yazmalar Enstitüsü. D (349)1. Katip Muhammed el-Övhedi el-Hüseyni. Yazılma tarihi XVIII yüzyıl. 2b- 109b s.
407. Bakü. Azerbaycan Milli Bilimler El Yazmalar Enstitüsü. M 462. Yazılma tarihi – XVIII yüzyıl. 198 s.
408. Londra British muzesi. Or. 7046. Yazılma tarihi – XVIII yüzyıl. 387 s. (Oüens, s. 68).
409. Oxford. Bodlian kütüphanesi. Elliot 194. Yazılma tarihi – XVIII yüzyıl. 384 s. (Ete (B) № 594).

410. Oxford. Bodlian kütüphanesi. Elliot 196. Yazılma tarihi – XVIII yüzyıl. 272 s. “Sırlar Hazinesi” bulunmamaktadır. (Ete (B) № 595).
411. Lahor. Pencap Üniversite Kütüphanesi E 6 pi VI 509 (238). Yazılma tarihi – ramazan 1228/IX. 1813. “Leyla ve Mecnun” bulunmamaktadır. (Münzevî, №. 28230).
412. Oxford. Üniversitesi kütüphanesi. Elliot 195. Yazılma tarihi - 23 ramazan 1230/29.VII.1815. 412 s. (Ete (B) № 595).
413. Tehran. Meclis kütüphanesi. 2671/6. Yazılma tarihi 1231/1816-17. “Sırlar Hazinesi” ve “İskendername” bulunmamaktadır. (Münzevî, №. 28229).
- 413a. Kopenhag. Kral kütüphanesi. No 22 in fol. Yazılma tarihi – 1235/1819-20. 339 s. (Mehren, № 48).
414. Sari. Tahiri Şehab koleksiyonu. Yazılma tarihi – 10 recep. 1235/24.IV.1820. 762s. (Münzevî, №. 28231).
415. 415. Petersburg. RF EA Şİ Petersburg bölmesi C 58 (177a). Yazılma tarihi – 17 rebi 1236/23.I.1821. 480 s. (Niyazov, № 84).
416. Tahran. Sabig saltanat kütüphanesi. 1901. Katip Muhammed Hadi Aştiyani. Yazılma tarihi – 1236-1237/1820-22. 239 s. (Atabay, № 510).
417. Londra. British müzesi, Or. 4386. Yazılma tarihi - 1 Şaban 1237/23IV.1822. 381 s. (Ryö (ek) №229).
418. Taşkent. Özbekistan EA-nın Oryantal Çalışmalar Enstitüsü. 1279. Katip - Hacı Ahmet Şah. Yazılma tarihi- 1239/1823-24. 299 s.
419. Kahire. Dar-el kutup. M-141. Yazılma tarihi 1239/1823 – 24 284 s. (Mehtutat, № 546).
420. Tehran. Sabig saltanat kütüphanesi. 1950. Katip Muhammed Haşim Hemedani. Yazılma tarihi 1240/1824 – 25. 217 s. (Atabay, № 509).
421. Mişkan. Üniversitesi kütüphanesi. Ms. 287. Yazılma tarihi – 1240/1824 – 25. (Münzevî, №. 28232).
422. 422. Hemedan. Etimad ed-Dövlé kütüphanesi. 82. Yazılma tarihi 1244/1828-29. (Münzevî, №. 28233).
423. Terbiz. Milli kütüphane. 2151. Yazılma tarihi 1245/1829 – 30. 444 s. (Tebriz, I, № 402).

424. Tehran. Asger Mehdevi kolleksiyonu. 20. Katip-Ali han b. Huduyar Han Efşar. Yazılma tarihi – zilhicce 1245/V-VI.1830. (Münzevî, №. 28234).
425. Tehran. Sabiq saltanat kütüphanesi. 1898. Yazılma tarihi – 1246-48/1830-1833. 284 s. (Atabay, № 524).
426. Berlin. Almanya Devlet kütüphanesi. Minutoli 154. Yazılma tarihi – 1247//1831-32. (Perç. (B). № 722).
427. Tehran. Sabiq saltanat kütüphanesi. 11062 (F368), Katip - Ali Muhammed. Yazılma tarihi - 1248 – 1250/1832 – 1835, 278 s. (Münzevî, №. 28236).
428. Tehran. Sabiq saltanat kütüphanesi. 278. Katip - Ali Esger Hemedani. Yazılma tarihi – 1250/1834-35. 342 s. (Atabay, № 520).
429. Tehran. Meclis kütüphanesi. 2366. Katip – Ahmet Hüseyin Ancavi. Yazılma tarihi – 1252/1836-37. (Münzevî, №. 28237).
430. Londra British muzesi. Or. 7047. Yazılma tarihi 1253/1837-38. 235 s. (Oüens, s. 68).
431. Cambridge. Üniversitesi kütüphanesi. Or. 546. Yazılma tarihi – 1254/1838-39. 448 s. (Braun. (ek) s. 78).
432. Yerevan. Matenadaran. 14. Yazılma tarihi 1256/1840-41. 122s. El yazması “Sırlar Hazinesi” ve “Hüsrev ve Şirin”-den oluşmaktadır.
433. Lahor. Pencap Üniversitesi Kütüphanesi E 6 pi VI. 1703(242). Yazılma tarihi - 1257/1841-42 (Münzevî, №. 28238).
434. Meşhed. Abdulhamit Mövlevi kolleksiyonu. Katip Muhammed Yusuf Aştıyani Gumi. Yazılma tarihi 1258/1842-43 (Münzevî, №. 28239).
435. Tehran. Malik kolleksiyonu. 4747. Yazılma tarihi zülkaide 1260/12.XI-12.XII.1849. 253 s. (Münzevî, №. 28241).
436. Tehran. Sepehsalar medresesi kütüphanesi 356. Katip - Mehenned Rza b. Hacı Beyler. Yazılma yeri Gezvin. Yazılma tarihi – 1262/1845-46. 374 s. (Münzevî, №. 28242).
437. Petersburg. RF EA Şİ PB. C. 1863-4 yazılma tarihi 4 cumada I. 1266/18. III. 1850 (Niyazov, № 87).
438. Lahor. Pencap Üniversitesi Kütüphanesi E 6 pi VI. 511 (240). Yazılma tarihi – 24 recep 1271/12.IV.1855 (Minzevi, № 28244).

439. Philadelphia. Umum kütüphanesi. 63. Yazılma tarihi 1273/1856-57. 375 s. (Simsar, s. 102).
440. Londra. İndia-Office. No 1661. Yazılma tarihi 1864.281s (Ete (İO), № 979).
441. Taşkent. Özbekistan EA El yazmalar Enstitüsü. 165. Yazılma tarihi-1284/1867-68. 366 s.
442. Krakov. Polonya EA kütüphanesi VIII. 6. Yazılma tarihi-1876. 190 s. “Leyla ve Mecnun” ve “Yedi Güzel” şiirleri var. (Strelsin, s. 120).
443. Tehran. Meclis kütüphanesi. 933. Katip-Ebdüleli b. Muhammed Hüseyin Naini. Yazılma tarihi 1293/1876. 373 s. (Münzevî, №. 28243).
444. Yerevan. Matenadaran. 32. Yazılma tarihi 1307/1889-90. 293 s.
445. Meşhed. Abdulhamit Mövlevî kolleksiyonu. Katip Muhammed Yusuf Aştıyani Gumi. Yazılma tarihi XIX asr. El yazması “Yedi Güzel” ve “İskendername” şiirlerini kapsıyor. (Münzevî, №. 28240).
446. Tehran. Sepehsalar medresesi kütüphanesi. 373. Yazılma tarihi. – XIX yüzyıl. 224 s. (Münzevî, №. 28246).
447. Kelkütte. Medrese kütüphanesi. 137. Yazılma tarihi XIX yüzyıl. 446s. (Ahmet, s. 81).
448. Petersburg. M.Y. Salfikov-Şedrin ismini taşıyan DÜK. Dorn 345. Yazılma tarihi – XIX yüzyıl. 205 s. (Dorn, 324).
449. Petersburg. M.Y. Salfikov-Şedrin ismini taşıyan DÜK. Dorn 343. Yazılma tarihi XIX yüzyıl. 336 s. (Dorn, 324).
450. Kelkütte. Sabiq Aud krallığı kütüphanesi. № 422. Yazılma tarihi XIX yüzyıl. 427 s. (Şprenger, s. 529).
451. Oxford Bodlian kütüphanesi. Ms. Pers. C. 1. Yazılma tarihi – XIX yüzyıl. 264 s. (Ete (B) № 1981).
452. Taşkent. Özbekistan EA Şİ. 5042. Yazılma tarihi XIX yüzyıl, 171 s. “Sırlar Hazinesi” bulunmamaktadır.
453. Lahor. Pencap Üniversite Kütüphanesi. D 6 VI pi2751(241). Yazılma tarihi - 1902-1903. (Münzevî, №. 28245).
454. Meşhed. Astani-Kudüs kütüphanesi 4548. Yazılma tarihi gösterilmemiş. (Şaneçi. S. 747).

455. Meşhed. Astani-Kudüs kütüphanesi 4549. Yazılma tarihi gösterilmemiş. (Şaneçi. S. 747).
456. Meşhed. Astani-Kudüs kütüphanesi 4550. Yazılma tarihi gösterilmemiş. (Şaneçi. S. 747).
457. Meşhed. Astani-Kudüs kütüphanesi 8364. Yazılma tarihi gösterilmemiş. (Şaneçi. S. 747).
458. Meşhed. Abdulhamit Mövlevi koleksiyonu.. “Sırlar Hazinesi”, “İskendername” bulunmamaktadır. (Münzevî, №. 28247).
459. Tebriz. Milli kütüphane. 3588. Yazılma tarihi yoktur. 445 s. (Münzevî, №. 28248).
460. Tebriz. Milli kütüphane. 3588. Yazılma tarihi yok. 632 s. (Münzevî, №. 28249).
461. Kelkütte. Benqaliya Oryantal Çalışmaları cemiyeti. 47. Yazılma tarihi yoktur. (Münzevî, №. 28250).
462. İsfahan. Umum kütüphane 11516. Yazılma tarihi yoktur. (Münzevî, №. 28251).
463. Şiraz. Doktor Vüsal koleksiyonu. Yazılma tarihi yoktur. (Münzevî, №. 28252).
464. Lahor. Umum kütüphane. 1948 (2). Yazılma tarihi yoktur. (Münzevî, №. 28253).
465. Tehran. Sabig saltanat kütüphanesi. Yazılma tarihi yoktur. 49 s. (Atabay, №. 515).
466. Tehran. Sabig saltanat kütüphanesi. Yazılma tarihi yoktur, 250s. (Atabay, №. 511).



T. C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
Güzel Sanatlar Enstitüsü Müdürlüğü



ÖZGEÇMİŞ

<i>Kişisel Bilgiler</i>	
Adı Soyadı	Zarifa ALİKHANOVA / MAMEDOVA
Doğum Yeri	Bakü / Azerbaycan
Doğum Tarihi	27.01.1992
<i>İletişim Bilgileri</i>	
Telefon	+994519661669
e-posta	zarifa.director@gmail.com
Adres:	Azer Aliyev sok. Bina 9A, d.1 Bakü Azerbaycan
<i>Eğitim Bilgileri</i>	
Lise	Bakü - Arif Veliyev 258 numaralı lise
Lisans	Azerbaycan Devlet Medeniyet ve Sanat Üniversitesi
Yüksek Lisans	Akdeniz Üniversitesi
<i>Kariyer Bilgileri*</i>	
İş Deneyimi	<p>2018 - ... İB İnternational Baccalaurate Language School and Lyceum No 6. Görsel Sanat Öğretmeni</p> <p>2016-2018 Bakü Yunus Emre Enstitüsü – Türk El Sanatları (Öğretmen)</p> <p>2016 -2017 “Baby Land” özel kreş ve ana okuluna hazırlık merkezi – Tasfiri Sanatın geliştirilmesi üzere öğretmen</p> <p>2015 Akdeniz Üniveritesi Sağlık Spor ve Kültür Daire Başkanlığı – “Resm ve El Sanatları Topluluğu”nun Başkanı.</p> <p>2013-2014 ATV (Azad Azerbaycan Televizyon kanalı) “Qız Yüğü” dizisi – Giyim Ressamı ve Sahne Dekorları tasarımcısı</p> <p>2013 Azerbaycan Öğrenci Gençlik Örgütleri Birliği – “Resim Sanatı” Topluluk Başkanı</p>

	<p>2013-2013 “Avro Keramika” Seramik-İnşaat Şirketi – Baş Tasarımcı</p> <p>2010-2012 “İRELİ” Gençler Birliği – Azerbaycan Devlet Medeniyet ve Güzel Sanatlar Universitesi Koordinatörü</p>
Aldığı dller	<ol style="list-style-type: none"> 1. “Genius Olimpiads” ABD. New York Oswego (Altın madal ya- 1.yer dl) 2. Uluslararası’’Akdeniz’de Sanat alıştayı’’ Kemer Antalya (Katılım belgesi) 3. 42. şahmat Olimpiatları kapsamında gerçekleşen “Azerbaycan Halı Sanatı” sergisi (Katılım belgesi) 4. I. Resim alıştayı –Akdeniz Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü (Katılım belgesi) 5. Ulu nder Haydar Aliyev’in 89. doğum yılı- Azerbaycan Cumhuriyeti Kültür ve Turizm Bakanlığı ,Resim sanat ustalarının el işleri Sergisi – Sempozyumu (1. Yer dl) 6. Eurovision Song Contest Baku 2012 (“Euro vizyon 2012” Uluslararası şarkı yarışması) –Azerbaycan Gençlik ve Spor Bakanlığı (Başarı Belgesi) 7. 25. Dünya niversiteler Kış Oyunları. Erzurum (Teşekkür Belgesi) 8. Bahar Resim Sergisi – (Katılım Belgesi) 9. Azerbaycan Eğitim Bakanlığı Azerbaycan Devlet Kültür ve Güzel Sanatlar niversitesi ğrenci Platformu tarafından Eğitim ve Yaratıcılıkta başarılarından dolayı (Teşekkür Belgesi). 10. “Genclere Hitabet Sanatının Aşılanması” Eğitimi .Azerbaycan Gençlik ve Spor Bakanlığı (Başarı Belgesi) 11. “Azerbaycan Dnyam Benim” Resim Yarışması (3. Yer dl) 12. Azerbaycan Cumhuriyeti Kültür ve Turizm Bakanlığı, Azerbaycan Ressamlar Birliği, Reşid Behbudov Fondu, SATOİL – Azerbaycan Petrol şirketi – “Muzik Rengleri” Uzeyir HACIBEYOV’un 120. yaşı ve Reşit BEHBUDOV’un 90. yaşı Resim Sergisi Bakü –(Katılım belgesi) 13. “Hislerin Harmoniyası” sergisi. Azerbaycan Kültür ve Güzel Sanatlar Universitesi, İreli Komu Birliği. (Katılım Belgesi) 14. Azerbaycan Gençlik ve Spor Bakanlığı “9 Kasım – Azerbaycan Cumhuriyetinin Devlet Bayrak Günü”, 2. Cumhuriyet “Bayrak Festivali” çerçevesinde geçirilen resim sergisi.– Baku (Katılım belgesi)
İlgi Alanları	
Referanslar	
	İmza